

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kertészettudományi Kar

A Badacsonyi borvidék és a klímaváltozás hatása a borvidékre

Badacsony borainak történelme a keltáktól napjainkig

Konzulens:
Dr. Szóke Barna Árpád

Készítette:
Szászi Endre Ferenc
Szőlész-borász mérnöki szak
2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	2
1.1 A Badacsonyi borvidék	2
1.2. Hipotézis.....	3
1.3 Kutatási célkitűzés	3
2. A szakirodalom áttekintése	4
2.1. A Tapolcai-medence bemutatása.....	4
2.1.1 A medence földrajzi bemutatása	4
2.1.2 A Tapolcai- medence talajai.....	5
2.1.3 A Tapolcai-medence éghajlata	6
2.2 A mai Badacsonyi borvidék történelmi áttekintése	10
2.2.1 Kelta emlékek és római kori szőlész-borászat Badacsony-vidéken.....	10
2.2.2 A honfoglalást követően, a szőlőművelés újbóli megjelenése az államalapítás után és a török kori szőlész-borászat	12
2.2.3 XVIII.-XIX. század szőlész-borászata.....	15
2.2.4 A XX század elejének szőlész borászata és az I. világháború	18
2.2.5 XX század közepének szőlész-borászata és a gazdasági világválság	19
2.2.6 A II. Világháború és az azt követő „szocializmus” időszakának szőlész-borászata	21
3. Szakirodalmon alapuló kutatás: a klímaváltozás hatása a Badacsonyi borvidékre.	25
3.1 Adatgyűjtés.....	25
3.2 Adatelemzés	25
3.3 Adatok kiértékelése.....	27
4. Kérdőíves közvéleménykutatás a Badacsonyi borvidékről	28
4.1 A kérdőíves kutatás módszertana	28
A minta demográfiai eloszlás	28
A minta eloszlása az önbevallás szerinti borászati és borvidéki ismeretek szerint	29
A kérdésekre adott válaszok kiértékelése	30
4.4.1 Ismeretek és percepciók a Badacsonyi borvidékről.....	30
4.4.2 Elképzelések a termelőszövetkezeti bortermelésről	32
4.4.3 Ismeretek a bio borkészítés kritériumairól.....	38
4.4.3 Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról	42
5. Összegzés	47
6. Bibliográfia (még nem teljes).....	48
7. Ábrák és táblázat jegyzéke.....	50
8. Mellékletek.....	53
8.1 Melléklet: Hangodi László történésszel folytatott szakértői mélyinterjú	53
1) témakör: Badacsonyi-vidék szőlész-borászata a rómaiak előtti időkben	53

2) témakör: Badacsonyi-vidék szőlész-borászata a rómaiak idején	53
3) Témakör: Badacsonyi-vidék szőlész-borászata Róma bukása után	55
4) Témakör: Badacsonyi-vidék szőlész-borászata az államalapítás idején	56
5) Témakör: Badacsonyi-vidéki szőlész-borászata a középkorban.....	56
6) Témakör: Badacsonyi-vidéki szőlész-borászata a középkorban.....	57
7) Témakör: Badacsonyi-vidéki szőlész-borászata XVIII. századtól.....	58
8) Témakör: egy veszprémi püspök badacsonyi szőlész-borászati tevékenysége a XIX. században	59
8.2 Melléklet: Id. Szászi Endre borással folytatott szakérőí mélyinterjú.....	60
1. Témakör: Melyek voltak a Szászi birtok indulásának körülményei?	60
2) Témakör: Mik voltak a bioművelés előnyei és hátrányai az elmúlt 22 év alatt?	60
5) Témakör: Megfigyelhető-e a birtok huszonkét éves tapasztalata alapján globális felemelegedés? Ha igen, milyen klimatikus változásokat figyeltek meg a gazdaság területein? ..	60
6) Témakör: Milyen eszközök állnak rendelkezésére a bioművelés során a klimatikus változások kivédésére?	61
7) Témakör: Milyen technológiai változások mentek végbe birtok termelésében az elmúlt huszonkét évben?	62
8) Témakör: Milyen károkat okozott a szőlőművelésben a korábbi „szocialista mezőgazdaság”, a környékbeli TSZ-ek gazdálkodási tevékenysége?	63
9) Témakör: Milyen a „Badacsony-specifikus fajták”, kéknyelű és rózsakő múltja, jelene és jövője?	63
10) Témakör: Honnan származik az új brand a Szászi Birtok jelmondata, melyet én is szakdolgozatom mottójának választottam?	63
8.3 Melléklet: Kérdőív a Badacsonyi borvidékről	64

1. Bevezetés

Kevés olyan hely van a világon, ami úgy ötvözi a csodálatos tájképet, a gazdag mezőgazdasági potenciával, történelmi emlékekkel és turisztikai megközelíthetőséggel, mint a Badacsonyi borvidék.

„Ez a hely a Magyar Toscana!” - a legtöbb idelátogatónak ez jut eszébe a borvidékről és ez Szászi Birtok legtöbb vendégének véleményével is egybecseng egybe cseng. Bár szubjektív ez az összehasonlítás, de napjaink időjárásjelenségeinek változásai és a mérhető időjárási adatok is alátámasztják, hogy a Badacsonyi borvidék lassan egy „észak-mediterrán jellegű mikroklímát” tudhat a magáénak.

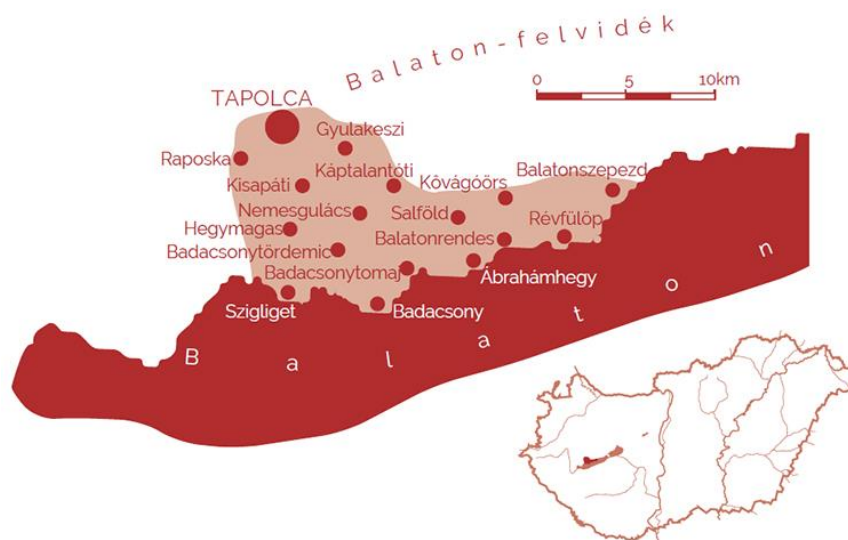
Tehát nem véletlen, hogy kölcsönvettem dolgozatom mottójának (a Badacsonyi borvidék szívében található) Szászi Birtok jelmondát (1.ábra): „Körülvesz a terroir”

1.ábra: A Szászi Birtok logója és jelmondata a birtok honlapján
(Forrás: <https://szaszibirtok.hu/> Végző letöltés: 2023.04.25)

1.1 A Badacsonyi borvidék

A Balaton mentén fekvő borvidékek közül hazai és nemzetközi viszonylatban is a legismertebb borvidék: Ábrahámhegy, Badacsonytomaj, Badacsonytördemic, Balatonrendes, Balatonszepezd, Gyulakeszi, Hegymagas, Káptalantóti, Kisapáti, Kővágóörs, Nemesgulács, Raposka, Révfülöp, Salföld, Szigliget és Tapolca (illetve Tapolca-Diszel), települések szőlőterületeit és borászatait foglalja magába (2.ábra).

2.ábra: A Badacsonyi borvidék (Forrás: [Borászportál.hu Badacsonyi borvidék](https://www.boraszportal.hu/badacsonyi-borvidek-6)
<https://www.boraszportal.hu/magyarorszag-borvidekei/badacsonyi-borvidek-6>
Végző letöltés: 2023. 04. 25)

A szőlőművelés főként a Tapolcai-medence vulkanikus eredetű bazalt tanúhegyein: Badacsony, Gulács, Tóti-hegy, Csobánc, Szent György-hegy és a Szigliget-tufacsoport folyik (3.ábra). Továbbá a borvidék kelti részén (pl. Örsi.hegy) permi vöröshomokó az uralkodó kőzet. Földrajzilag a borvidék főként a Tapolcai-medence területére esik, illetve teljes egészében a Balaton-felvidéki Nemzeti Park védelme alatt áll. Azon ritka borvidékek közé tartozik, amelyeket majdnem teljesen körbe vesz egy nagyobb testvére, a Balaton-felvidéki borvidék. Csupán keleten a Balatonszepezd térségében találkozik egy kis szakaszon a Balatonfüred-Csupaki borvidékkel is. (Borászportál 2023)

A tizenhat településre kiterjedő borvidéken nagyon sokrétű és egyedi fajtaösszetételű szőlőbirtokokon folyik a termelés. A huszonhárom nyilvántartott szőlőfajta közül borvidéken meghonosodtak és közkedveltek lettek A badacsonyi Szőlészeti és Borászati Kutatóintézetben kinemesített újabb szőlőfajták: a rózsakő, a vulcanus, zefír, zenit, zervin és a zeusz. A legjellemzőbb és legnagyobb területen termesztett szőlőfajtája, az olaszrizling megközelítőleg 600 hektáron terem, továbbá második a szürkebarát 200 hektár termőterülettel. A borvidék zászlósborát adó, legismertebb szőlőfajta, amely kizárólagosan a borvidékhez köthető a kéknyelű is 40 hektáros ültetvény mérettel. (Borászportál 2023)

Korábban a borvidékre kevésbé volt jellemzőek a vörösborokat adó szőlőfajták. Mára már elterjedtek a francia eredetű kékszőlők közül: a cabernet sauvignon, merlot, syrah, illetve a burgenlandiak közül a kékfrankos és a zweigelt. A borvidék szívében fekvő Szászi Birtokon újból terem a „csóka szőlő” nevű korábban elfeledett régi magyar kékszőlőfajta (Szászi E id. 2023).

3.ábra: Csodálatos kilátás nyílik a Szent György-hegyen, a Szászi Birtok szőlőiből Szigliget erdős csúcsaira (Forrás: <https://szaszibirtok.hu/> Végső letöltés: 2023.04.25)

1.2. Hipotézis

Szakedolgozatom kérdőíves kutatásának hipotézise, hogy az emberek ismerik vagy hallottak a Badacsonyi borvidékről, de nem ismerik a „bio” (biorganikus) szőlőművelést és klímaváltozás hatását a helyi borászatra.

1.3 Kutatási célkitűzés

Dolgozatomban kutatási célul tűztem, hogy történelmi források segítségével betekintést nyerjek a napjainkban zajló globális felmelegedést megelőző (a Badacsony-vidék szőlőművelését nagyban meghatározó) régmúlt idők klimatikus viszonyaiba.

Továbbá a szakirodalomra alapozva, kvalitatív (két szakértői mélyinterjú) és kvantitatív (kérdőív a Facebook platformján) kutatás segítségével meg szeretném ismerni a Badacsonyi borvidék történelmi múltját, jelenét; továbbá klímaváltozásnak „bio” (biorganikus) szőlőművelésre és helyi borászatra gyakorolt hatását.

2. A szakirodalom áttekintése

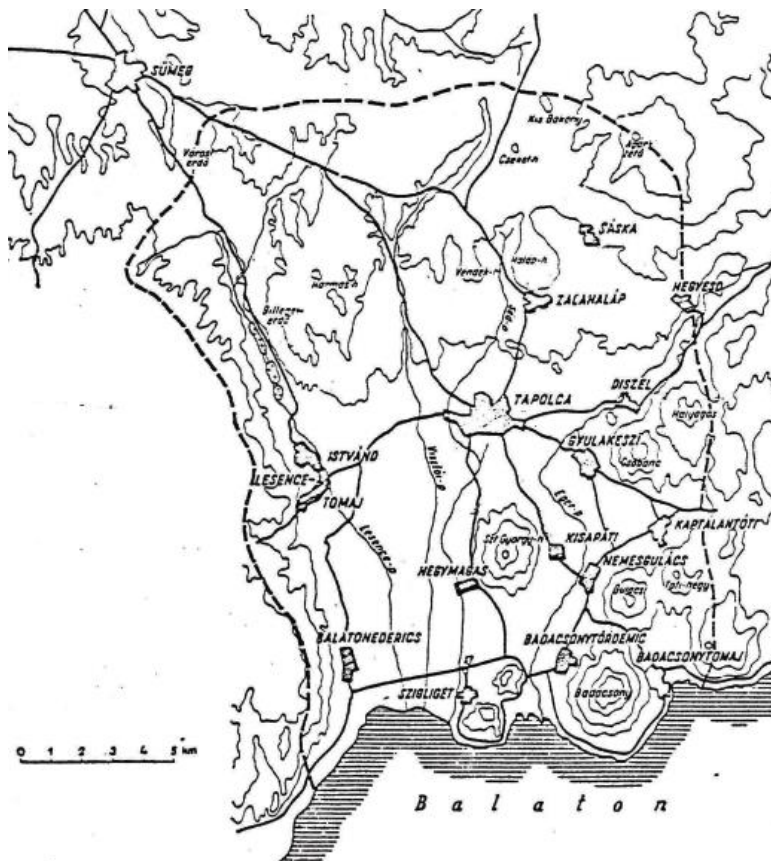
2.1. A Tapolcai-medence bemutatása

2.1.1 A medence földrajzi bemutatása

Mivel az általam vizsgált Badacsonyi borvidék főként a Tapolcai-medence területére esik, ezért részletesen foglalkozom a medence földrajzi bemutatásával.

Marosi Sándor (1990) szerint a Tapolcai-medence a Dunántúli-középhegység földrajzi nagytáj részeként a Balaton középtáj egyik kistája. Változatos felépítésével, világviszonylatban is a legérdekesebb vulkáni együttesével a Balaton vidékének a legszebb vidéke. A Balaton körüli kistájak majdnem mindegyike egy-egy domborzati és vízrajzi egységet alkotnak.

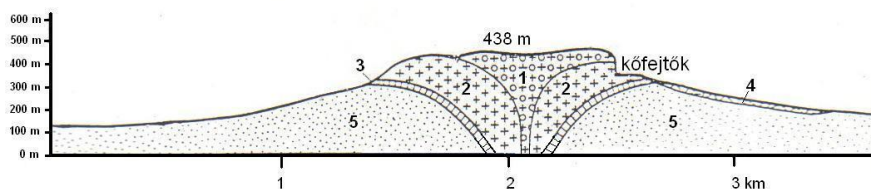
Góczán László (1960) térképvázlatán jól látszik (4.ábra), hogy a Tapolcai-medence a Balaton felé nyitott hegységperemi félmedence, amely Balaton partjától észak felé öblösödik be a Keszthelyi-hegység és a Balaton-felvidék között. A medence délkeleti és északnyugati irányban is nyitott a Balaton, illetve egy alacsony vízválasztóhat közbe katatásával a Kisalföld felé. A Tapolcai-medence nyugati határa a Keszthelyi-hegység fennsíkja, északon a Sümeg-Tapolca közti alacsony hát övezi. Északkeleten és keleten a Haláp, Hegyesd, Csobánc, Gulács, Tóti-hegy és Badacsony bazalt vulkáni tanúhegyek koszorúzzák. A medence közepéből emelkedik ki a Szent György-hegy és a dél felé nyitott medence és a Balaton találkozásánál található Szigliget hármás bazalttufa-csoportja.

4.ábra
A Tapolcai medence és határai
(Forrás: Góczán L 1960.)

A medence alapzata mozaikosan összetöredezett, A Balaton árok és a Veszprém-nagyvázsonyi, valamint az erre merőleges Sümeg-balatonedericsi középhegységi főtörések metszéspontjában alakult ki.

A felszint alkotó kőzetfajták közül a legfiatalabbak a medence alját alkotó holocén üledékek (homok, iszap, tőzeg, kotu) fordulnak elő a legnagyobb kiterjedésben, a medence területének 34,3%-át borítják. Ennél idősebb pannon kori: homok, agyag, kavics képződmények, a terület 29,5%-án főként a medence vulkáni tanúhegyeinek alsó lankás lejtőit, illetve a medence peremét alkotják. A legidősebb a medence nyugati és északi részén előforduló triász kori karbonátos kőzetek, melyek a területnek alig 10 %-át borítják (Góczán I.1960). A legfrissebb földrajzi szakirodalom szerint (Szászi J. ifj. 2020a), a pannóniai üledékes rétegekre települve, „freatomagmás kitöréssel” jöttek létre a vulkáni kúpok legfelső: „piroklasztit” (régőbbi nevén „bazalttufa”) és bazalt és kőzetanyagai E két kőzet a kistáj területének csupán 2,26%-át teszik ki. Ez utóbbi két kőzetfajtaához kapcsolódva alakultak ki a borvidék fő szőlőtermő területei. A medence mai felszínének kialakulásában (a tektonikus- vetődéses folyamatok mellett), főként a vulkáni tanúhegyek esetében a kevésbé ellenálló középminőségűből adódó lepusztulásnak volt döntő szerepe. Ennek az egyik legszebb példája a Badacsonyi csonkakúpja (5.ábra).

A Badacsonyi földtani szelvénye
1. Hólyagos-lávás bazalt, 2. tömött, pados bazalt, 3. bazalttufa, 4. bazalttörmelek, 5. pannon agyag-homok

5.ábra: A Badacsonyi földtani felépítése és kőzetei (Forrás: Jugovics L. 1968)

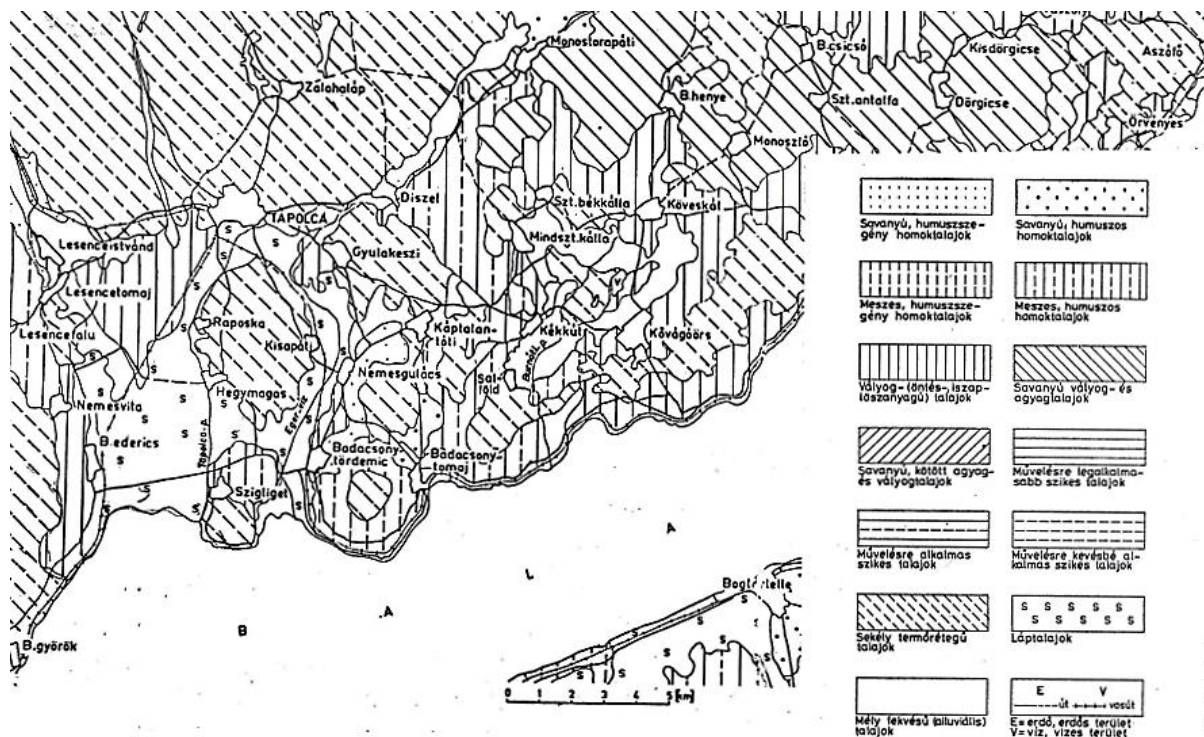
Összegezve: Koppán Klaudia és ifj. Szászi József (1994). nyomán elmondható, hogy a Tapolcai-medence egyedi jellegzetességét az adja, hogy talán itt érvényesül legjobban (a szomszédos Balaton hatása mellett), a „litoszféra” (kőzetburok), „hidroszféra” (vízburok), „atmoszféra” (légkör) és „bioszféra” (élővilág) sokrétű hatása. Mindezek a tájalkotó tényezők komplex egymásra hatása teszi oly egyedivé e kistájat, hogy létrehozza a Badacsonyi borvidék semmivel össze nem téveszthető „terroirját”. Tehát a borászat nyelvén azt a felismerhető, egyedi jelleget, illat- és ízvilágot, amely e kistáj, kőzet, talaj, mikroklíma és domborzati fekvés megismételhetetlen találkozásából jön létre. (Szászi E. id. 2003)

2.1.2 A Tapolcai- medence talajai

Dömsödi János (1984) szerint A Tapolcai-medence alját egykor síklápok borították (6. ábra). A XVIII. század második felétől a lápokot lecsapolták és azóta itt kb. 20-60 cm lápföld fedőréteg jött létre, alatta 20-350 cm tőzegtelleppel. A lápföld kissé meszes pH-ja 7,2-8, mezőgazdasági értéke csekély. A medence északi részét, illetve a tanúhegyeket (pl. Szent György-hegy) sekély termőrétegű talajok borítják. Humuszos rétegük 20-40cm, termőrétegük 30-60 cm vastag. A feltalaj mindenütt köves, és gyakran „forgatott”, meszet nem, vagy csak alig tartalmaz. Kémhatása még gyengébben savas néhol nagyon gyengén lúgos (pH 6,8-7,2) és az altalaja homokos, agyagos, mészköves márgás, a tanúhegyeknél bazaltos. Meszes humuszszegény homoktalaj található Badacsonynál, illetve meszes humuszos homoktalaj Szigligetnél. A feltalaj vályogos homok, néhol homokos vályog Többnyire közepesen, illetve erősen meszes, mésztelen foltok is előfordulnak, a pH értéke 7,5-8,5 körüli. Az altalaja agyag, homok és homokos agyag. A sekély termőrétegű, valamint a meszes humuszszegény eszes

humuszgazdag talajok borítják a vulkanikus tanúhegyek alsó, lankás (pannóniai agyag-homok) lejtőit (Dömsödi J. et al. 1984).

Ezek a területek adják döntően a Badacsonyi borvidék fő szőlőtermő területit. A szőlők felett a tanúhegyek bazalt és bazalttufa szikláit különböző tölgysesek borítják (főként kocsánytalan cseres tölgyes), melyek alatt „agyagbemosódásos barna erdőtalaj” képződött. Termőrétegük az erózió következtében gyakran lepusztult vízgazdálkodásuk a vékony termőréteg vastagsága miatt szélsőséges. A Szent György-hegy, Badacsony, Gulács Tóti-hegy, Csobánc és a szigligeti Vár-hegy legmeredekebb bazalt- és bazalttufa szikláit köves, vékony termőrétegű, gyengén savanyú „erubáz” talajok borítja, amelyek terméketlenek és gyakorlatilag szőlőművelésre alkalmatlanok. A területről fennmaradt régi térképek alapján elmondható, hogy a filoxéra vész előtt tanúhegyek lejtőit a mainál nagyobb kiterjedésű és magasabb fekvésű szőlők borították. Viszont ezek a legmeredekebb terméketlen területek akkor is kimaradtak a szőlőművelés alól (Szászi J. ifj. 1997).

6. ábra: A Tapolcai-medence és környékének talajai (Forrás: Dömsödi J. et al. 1984)

2.1.3 A Tapolcai-medence éghajlata

A Tapolcai-medence éghajlatáról nem beszélhetünk, ugyanis önálló éghajlata egy nagyobb tájegységnek van, mint például a Kárpát-medencének. A Kárpát-medence éghajlata nedves kontinentális. Viszont itt Európa szívében a mediterrán (délelről), óceáni (nyugatról) és a száraz kontinentális (keletről) éghajlat módosító hatása is érvényesül. Ez a Kárpát-medence estén még helyi módosító tényezővel, az úgynevezett medence éghajlati jelleggel is párosul, ami főhatásként magasabb napsütéses órákban, illetve kevesebb csapadék mennyiségben mutatkozik meg. Napjainkban a globális felmelegedés hatására a medence éghajlata fokozatosan változik és egyre inkább szélsőséges lesz. Évről évre kismértékben nő az évi középhőmérséklet és csökken a csapadék évi mennyisége, viszont annál inkább rapszodikus lett a csapadék évi eloszlása. A viszonylag enyhe telek hatására elmaradtak a téli hótakarók és egyre gyakrabban fordulnak elő a nyári aszályok. Ugyanakkor lokálisan extra mennyiségű csapadék

hullik le hatalmas jégesőkkel társulva, ami a szőlőművelésben is komoly károkat okoz. (Koppán K. és Szászi J. ifj. 1994).

A Kárpát-medence nyugati részén emelkedő Dunántúli-középhegység túl alacsony ahhoz, hogy saját hegyvidéki jellegű éghajlata legyen. klímája csupán kismértékben tér el a két szomszédos Alföld és Kisalföld medence jellegű éghajlatától. A Tapolcai-medence mikroklímáját két tényező befolyásolja: egyrészt a Balaton közelségének hatása érvényesül, bár ez csak a medence déli, partisávjában válik kimutathatóvá. Másrészt a medence a Bakony kistájainak egyike, így az előzőnél nagyobb mértékben érvényesül a domborzat módosító hatása. Elmondható, hogy e terület mikroklímája mérsékelten meleg, mérsékelten nedves, de már közel van a mérsékelten száraz éghajlati típushoz, mely a szőlőművelés számára kiválóan megfelel. A hőmérsékleti viszonyok szempontjából a Balatonnak csak a parti sávban van némi „*mérséklő hatása*”. Csendes, azaz anticiklonos időjárás mellett a tó a nyár elején és a nyár végén a hajnali lehülést némileg mérsékli. Kánikula idején pedig a tó felől érkező friss, hűvös levegő kismértékben enyhíti a nappali hőséget. Éjszaka fordított az áramlás, ugyanis ilyenkor a szárazföld felől a víz felé áramlik a levegő, kismértékben mérsékelve a lehülést. Ez a szőlőművelés számára is hasznos mikroklímikus” „*tavi mérséklő hatás*” azonban csak a Badacsonyi borvidék déli, Balaton parti részén érvényesül: Szigliget, Badacsony és Örsi-hegy (Zách A. et al. 1974).

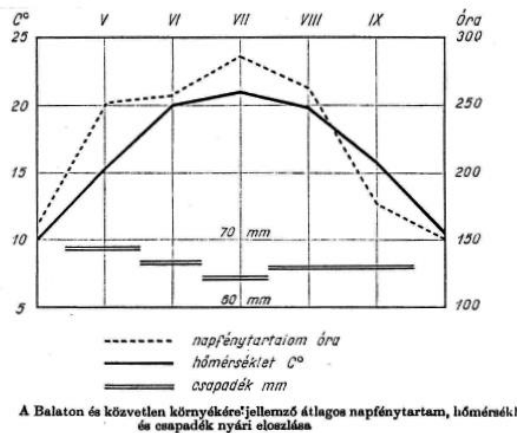
A Balatonnak nincs (a napszakos mérséklő hatáshoz hasonló) évszakos mérséklő hatása. Ennek oka a tó felszínéhez viszonyított igen csekély mélysége (átlag 3m). A Balaton, mint egy nagy „pocsolya” egy-két óra alatt átveszi a levegő hőmérsékletét és nagyon csekély hőt képes tárolni. Így a Tapolcai-medencére gyakorolt évszakos hatása nem kimutatható.

Annál jelentősebb a medence peremén és belsejében emelkedő vulkanikus tanúhegyek domborzatának mikroklímikus módosító hatása. A vulkanikus tanúhegyek déli lejtői a napsugárzás miatt pozitív, míg az északi lejtők negatív anomáliát élveznek. A pozitív anomália főként a déli (részben a dél-keleti és délnyugati) lejtőkön nagymértékben kedvez a szőlő (gyümölcs) termesztésnek. Egy 45°-os déli lejtőn a napsugárzás hajlásszöge akár 90°-os is lehet. Ráadásul a többlet napsugárzás miatt hamarabb tavaszodik, a mi szerencsésen találkozok a tanúhegyek „*meleg lejtő*” hatásával. A kora tavaszi nappali felmelegedés hatására gyorsan fejlődésnek indul a vegetáció. Viszont a fagyos szentek (május 12., 13. és 14.) körüli derült éjszakákon nagyarányú az éjszakai hőmérsékleti kisugárzás, amely talajmenti fagyképződést eredményezhet. Egy ilyen tavaszi fagy hatása katasztrofális lehet az éppen virágzó szőlőkben (gyümölcsösökben). Viszont a tanúhegyek „blúzárol”, azaz felső meredekebb lejtőiről és az alsóbb lankásabb szoknyájáról (amelyek a legjobb szőlőtermő területek) valósággal lefolyik a hidegebb 0°C alatti levegő a medence aljára. Így a lejtők tetején magasabb a hőmérséklet mit lent és kisebb a fagyveszély. (Koppán K. és Szászi J. ifj. 1994).

A Kárpát-medence nyugati részén emelkedő Dunántúli-középhegység túl alacsony ahhoz, hogy saját hegyvidéki jellegű éghajlata legyen. klímája csupán kismértékben tér el a két szomszédos Alföld és Kisalföld medence jellegű éghajlatától. Tavasszal és ősszel a Balaton környékének időjárása valamivel enyhébb, mint másutt az országban. A hőmérséklet évi átlaga (a) és a tenyészidőszakbelei átlaga (b) a Balatoni középtájtól északra kevéssel 10,0°C (a), illetve 16°C (b). A tótól délre eső területeken 10,2°C (a) és 16.5°C (b). A déli területeken már átlagosan április 10-én várható, hogy a napi középhőmérséklet meghaladja a 10 fokot, ez a tótól északra átlagosan április 15-re várható (7. ábra). A fagymentes időszak a tóparti övezetben 200 nap, míg másutt, ettől északabbra 193-195 nap. Zách Antal (et al. 1974) szerint a Balaton térségében napsütésre átlagosan évente 1950 és 2000 óra felett számolhatunk. Nyáron átlagosan kevesebb mint 800 óra, télen viszont átlagosan 200 óra feletti a napsütéses órák száma (7. ábra).

A csapadék szempontjából a Balaton északi parti sávja (beleértve a Tapolcai-medencét is) jóval szegényebb, annak ellenére, hogy egy napsütéses nyári napon a Balaton vizének felszínéről 10 mm víz párolog el, mely az egész tó felületére vonatkoztatva 6 milliárd liter elpárologtatott

vizet jelent. Ez azonban nem mutatkozik meg többlet csapadék mennyiségben. A Balaton térségében a csapadék a keleti részen átlagosan 670 mm és nyugatin átlagosan 700 mm. A tenyészidőszakban átlagosan 380-420 mm csapadékra lehet számítani (7. ábra).

7.ábra:
A Balaton és közvetlen környékére jellemző átlagos napfénytartam, hőmérséklet és csapadék eloszlása
(Forrás: Zách A. et al. 1974)

Személyesen is megtapasztalhattuk, hogy a globális felmelegedés hatására drasztikusan csökkent a hótakarós napok száma. Az elmúlt évtizedben gyakorlatilag hótakaró mentesek lettek a telek, leszámítva évente néhány napos tél végi havazást, Viszont annál gyakoribb a hideg, havas késő tavaszi időjárás és gyakori a fagykár. Az utóbbi évek nyarai viszont egyre inkább aszályosak voltak, melyet legjobban a Balaton alacsony vízállása jelez.

A Tapolcai-medencében az uralkodó szélirány északi, de gyakori a dél s délkeleti szél is. Létrejöhét azonban egy speciális mikroklimatikus jelenség: amikor a Bakony felől hidegebb levegő ereszkedik le és a tó felett melegebb a levegő, azt mindegy a magasba emeli és így éles hőmérsékletiellentét keletkezik, ami légsűrűség különbséget is jelent. E légrétegződésnek következtében nagyfokú sugártörés lép fel. Ilyenkor a távoli tárgyak képe a valóságtól eltérően felemelkedik. Például a Balaton déli partjáról úgy tűnik mintha a Badacsony és a Szigliget a levegőben lógna ez a híre s „balatoni délibáb”. (Zách A. et al.1974).

Még egy mikroklimatikus tényezőt kell említenünk, amely nagyban befolyásolja a Badacsonyi borvidék szőlőtermesztését, ez a köd.

8.ábra Sekély köd ereszkedett a tanúhegyek köré (Forrás: Időkép
<https://www.idokep.hu/hirek/sekely-kod-telepedett-a-tanuhegyek-kore>
Végső letöltés: 2023.04.25)

A Tapolcai-medencében késő tavasztól- kora őszig (még nyáron is) gyakoriak a hajnali sugárzási ködök A vulkáni tanúhegyek ilyenkor szigetként emelkednek ki a medence alját borító ködtengerből (8.ábra). A medence az országos átlagnál nagyobb ködhajlamú. A ködös

napok maximuma decemberben van (havi átlag 70-80%), míg a minimuma augusztusban (havi átlag 08-37%) (Zách A. et al. 1974).

A tenyészidőszakban fellépő gyakori ködök hátrányosan érintik a borvidék szőlő termesztését, mivel kedveznek a szőlőültevények gombás fertőzéseinek. Ez főként a bio (biorganikus) szőlőművelést folytató szőlőbirtokokat érinti hátrányosan (így köztük a Szászi Birtokot is), mivel ezek csak részgálicot használnak permetezőszerként, amely bár nem szivódik fel a növényekbe, gyakrabban kell permetezni a szőlőket (Szászi E. id. 2023).

Összegezve: itt a Tapolcai-medencében, a kőzet, talaj, mikroklíma és domborzati fekvés megismételhetetlen találkozásából jött létre ez a hazánkban és külföldön méltán híres „*badacsonyi borokat termő teroir*”. Ennek a teroirnak az egyik legszebb példája a Szászi Birtok zászlós borát a „*Kabócás Szigligeti Olaszrizlinget*” adó termőhely. Ebben a kis termőhelyben, mint cseppben a tenger visszatükröződik az egész badacsonyi teroir minden kedvező tulajdonsága. A szigligeti Antal-hegy bazalttufa csonkakúpja alatt, lankás pannóniai agyag-homok lejtőn, meszes humuszszegény talajon, az északi szelektől védetten folyik a szőlőművelés. Az Antal-hegynek ez a déli lejtője napsugárzás szempontjából „*pozitív anomáliát*” élvez. Továbbá ezen a termőhelyen e kis vulkanikus tanúhegy mikroklímatis „*meleglejtő hatása*” szerencsésen találkozik a közeli Balaton mikroklímatis „*tavi mérséklő hatásával*”. Nem véletlen, hogy 2001-ben Szigligeten (az Antal-hegy déli lejtőjén termő szőlőkben) itt lehetett először hallani a mediterrán manna kabóca jellegzetes hangját (9.ábra). Innen származik a Szászi Birtok minőségi védjegyeként szolgáló „*Kabócás*” fantáziaineve. Nem minden évben van „*Kabócás szigligeti olaszrizling*”, csak abban az évben amikor kiváló az évjárat. Ilyenkor a Szászi Birtok „*Kabócás*” fantázianévvel palackozza az itt termő olaszrizlinget (Szászi E. id. 2023).

9.ábra: Szigligeten gyűjtött manna kabóca (*Cicada orni*). (Fotó: Szászi J ifj. 2020)

10.ábra: A szigligeti Antal-hegyen élő szúrós csodabogyó (*Ruscus aculeatus*) (Fotó: Szászi J. ifj. 2021)

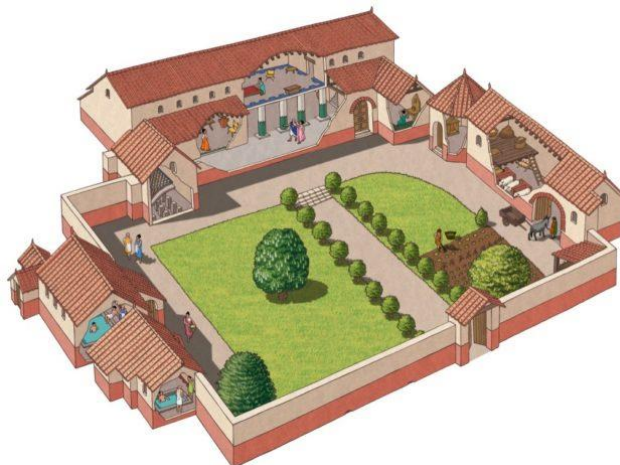
Végezetül elmondható, hogy már ezen a kis teroir-ban is kimutatható a globális felmelegedés hatása, amit az élővilág is megbízhatóan jelez. Egyrészt „*mediterráneumból*” bevándorolt az előbb említett manna kabóca (*Cicada orni*). Másrészt szőlők felett az Antal-hegy bazalttufa csonkakúpján, kocsánytalan cseres tölgyes alatt él a szintén mediterrán eredetű szúrós csodabogyó (*Ruscus aculeatus*) (10.ábra). Ennek a melegkedvelő, védett, mediterrán eredetű, reliktum növénynek az egyedszáma az utóbbi évtizedekben látványosan gyarapszik (Szászi J. ifj. 1997).

2.2 A mai Badacsonyi borvidék történelmi áttekintése

2.2.1 Kelta emlékek és római kori szőlész-borászat Badacsonyi-vidéken

Felvetődik a kérdés, vajon volt-e szőlész-borászati tevékenység a „római időszak” előtt mai Badacsonyi borvidék területén? Laposa József (2020) Badacsony a magyar borvidékek ékessége című könyvében arról ír, hogy a Badacsonyi-vidéken már a rómaiak előtt a kelták is foglalkoztak szőlész-borászattal. Sajnos ezt az állítást régészeti leletek nem támasztják alá. Hangodi László (a Badacsonyi-vidékét kiválóan ismerő történész) véleménye szerint: *„Történelmileg csupán annyi bizonyított, hogy hatezeröttszáz éve a Badacsonyi-vidéken a „lengyeli kultúrához” tartozó, csiszolt kőszerszámokat és kerámiát készítő emberek éltek. Mintegy időszámításunk előtti négy-ötezer évvel, a leletek alapján gabonatermesztéssel és nagyállattartással foglalkoztak, azonban ezekből az időkből konkrét bizonyítékok nem maradtak fenn szőlész-borászatra”* (Hangodi L. 2023. szakértői mélyinterjú 1. témakör)

A késő rézkorban, „badeni kultúra” (vagy más néven Bádén-péceli kultúra) képviselői laktak elszórta a Tapolcai medencében. Tőlük leletek maradtak fenn: Révfülöp, Badacsonyi térségében és a Szent György-hegy déli oldalán, majd „urnamezős kultúra” leletei maradtak feltárt kelta sírokból arra tudunk következtetni, hogy i.e. IV-III. században a Galliából érkező „kelta kultúra” egyik központja lehetett a Badacsonyi borvidék területe. Az általuk hagyott történelmi leletek közé tartozik a Badacsonylápdiban fellelt „kettősfej szobor”, (ez jelenleg Keszthelyen a Balatoni Múzeumban látható), amelyek már egy letelepedett, állandó lakosságra engednek következtetni, fejlett spirituális tevékenységgel. Feltételezhető, hogy erjeszthettek italokat (valószínűleg gabonából), ünnepi alkalmakra, de szőlész-borászati utaló leletek utánuk se maradtak fenn. Tehát tévesek azok korábbi „*lelkes lokálpatrióta elképzelések*” (Laposa J. 2020) amelyek szerint a Badacsonyi-vidékének szőlész-borászata a keltákig nyúlik vissza, mivel ezt epigráfiai (írásbeli) és kőfaragvány bizonyítékokkal alátámasztva csupán „római időszakig” lehet visszavezetni Pannóniában: *„A római fennhatóság megerősödésével, és a romanizáció előrehaladtával itt is elkezdett terjedni a római mezőgazdasági kultúra, aminek már része volt a borászat. Ennek nagyon fontos „műhelyei”, a „villa rustica” nevű gazdálkodási és gazdasági épületegyüttesek voltak, amik sorra jelentek meg a Balaton-felvidéken.”* (11.ábra) (Hangodi L. 2023. szakértői mélyinterjú 2. témakör).

11.ábra Egy villa rustica rekonstrukciója

(Forrás: https://www.eastmeonhistory.org.uk/content/catalogue_item/model-of-roman-villa-at-stroud- Végső letöltés: 2023.04.25)

Viszont akkoriban sem volt a pannóniai villa rusticák élete felhőtlen. Domitianus római császár (uralkodott: i. u. 81-96) részben betartathatatlan bortilalmi rendeletet hozott i. u. 81-ben, amely

a búzatermelés ösztönzését és a szőlőművelés visszaszorítását szolgálta volna. (Wikipedia/Domitianus 2023 és Hornsey I. 2003)

A rendelet kibocsátásának oka, hogy az ő korában a birodalomban egyre inkább elterjedt a mezőgazdaságban a búzatermesztésről a szőlőművelésre való átállás, a bor nagyobb haszonkulcsa miatt. Ekkoriban a provinciák is szőlőtermesztése is elkezdtek felzárkózni, exportnehézségeket okozva a birodalom központi területeinek. Ez a tendencia párosult a Pompejít is elpusztító vulkáni tevékenység által okozott mezőgazdasági károkkal. Mindezek a búza árának drasztikus emelkedéséhez, míg az olcsó és bőséges bor árának visszaeséséhez vezetett, ami az „*olcsó bortól felbátorodott*” plebejus társadalmi réteg komoly elégedetlenségeit vonta magával. Domitianus császár tehát a fenti okok miatt betiltotta az új, az új szőlőültetvények telepítését és borászatok alapítását. Itália kivételével minden provinciában elrendelte a szőlőültetvények mennyiségének felére csökkentését. A szigorú intézkedések ugyan céljaikat elérték, és csökkentették az gabonatermő területek borászati célokra való felhasználását, azonban teljes betartatásuk lehetetlennek bizonyult, mivel az egyre népesebb Római Birodalom egy „*szomjas nemzet*” nőtte ki magát. Mindenesetre a rendelet majd két évszázadon át érvényben maradt, gátolva a provinciális borvidékek növekedését, kialakulását (Hornsey I. 2003 és Krawczuk A.2008)

Ez utóbbi rendelkezés Pannonia provincia területén elhelyezkedő mai Badacsonyi borvidék villagazdaságait is súlyosan érintette, borászati tevékenységeiket visszavethette. (Hangodi L. 2023).

Ennek a tarthatatlan állapotnak Probus római császár (uralkodott: i. u. 276-282) vetett véget, i. u. 280-ban. Légióval békeidőben, a szokásos tereprendezési és útépitési munkák mellett szőlőket is ültetett, és minden róla szóló történelmi forrásban kiemelik a mezőgazdasági reformjait. Erőfeszítései olyannyira sikeresek voltak, hogy némely forrás (Laposa J. 2020): a „*szőlőtelepítő császár*” -ként, és tévesen a Kárpát medence szőlész-borászatának alapítójaként említi. (Wikipedia/Probus 2023 és Hornsey I. 2003)

Tehát a források alapján elmondható, hogy a római időszakban (i. u. I-V. században) végig jelen volt a szőlészeti-borászati tevékenység, és Probus császár i. u. 280-as reformjai nem megalapították csupán fellendítettek egy már létező borászati kultúrát. A Pannonia provincia területén, egyes villa rusticákból fennmarat leletekből (metszőkések, prések, pincék, szőlőmagvak, szőlővel díszített sírkövek) hosszú ideig virágzó szőlőkultúrára következtethetünk. Hangodi László elmondása alapján, konkrétan a mai Badacsonyi borvidék és a Balaton-felvidék fejlett szőlészeti-borászati kultúrájára is vannak régészeti bizonyítékok: „*A vizsgált térségüinktől kissé távolabb Nemesvámos-Balácapusztán, található hazánk legszebben feltárt és (mára már szépen restaurált) villa rustica-ja, A fennmaradt padló mozaikjaiból, freskótöredékeiből, épületmaradványaiból, és más leleteiből tiszta képet tudunk alkotni a római korban alkalmazott szőlészeti technológiáiról. Az itt található freskók és freskótöredékek 4-5m magas fákra, farácsra lugas jelleggel futtatott szőlőről szüretelő alakokat láthatunk, és a villa pincéje is csodásan fel lett tárva, ahol jelenleg kancsókat, agyagtojásokat és ivó kelyheket állítanak ki.*” (Hangodi L. 2023. szakértői mélyinterjú 2. témakör)

Probus császár tevékenysége mellett még Galerius császár (uralkodott 305-től 311-ig) is jelentős hatással az akkori Badacsony-vidék arculat kialakításában. „*A Tudományos Gyűjteményben*” bukkantam rá Galerius császár tájformáló, és szőlőtelepítő tevékenységét említő írásra: „*mindenekutánna a Balatont a víznek letsapoltatása által jóval kissebbé tette volna, a körülötte levő Hegyeket a Görög Országból hozott szőlőkkel beültette, a hol most Tapolca fekszik, híres fürdőket, a Badatson, Csobánt, Sz. Mihály hegyén roppant épületeket tétetett. Badatsonon Bacchus, Csobántzon Apolló, Sz.Mihály hegyén Ceres tiszteletére állítottak templomot.*” (Wikipedia/Galerius 2023 és Arcanum: A Tudományos Gyűjtemény 1817)

Laposa József (2020) Badacsony a magyar borvidékek ékessége című könyvében arról ír, hogy a romaiak kivonulása után a „*romanizált helyi népesség*” tovább folytatta a szőlőművelést-

borászatot. Ezzel ellentétben Hangodi László véleményével értek egyet: „Róma az i. u. 409. században, belátta, hogy Pannonia katonailag tarthatatlan, ezért a provincia katonai és polgári közigazgatása kivonult, átadva a provinciát az Attila vezetésével előretörő hunoknak. Ezzel véget ért a Badacsony-vidéken is a több évszázados római uralom és a népvándorlás kora következett. Az i. u. 409. évet követően, csak az i. u. XI századból maradtak fenn az itteni szőlőművelésről szóló források. Ha ezt a két évszámot egymás mellé tesszük egyértelművé válik, hogy semmiféle római hagyományokon nyugvó szőlészeti kultúra nem maradt Róma kivonulása után.” (Hangodi L. 2023. szakértői mélyinterjú 3. témakör)

2.2.2 A honfoglalást követően, a szőlőművelés újbóli megjelenése az államalapítás után és a török kori szőlész-borászat

A Hangodi László történéssel folytatottinterjúban külön rákérdeztem a következőre: „*Vajon hozhattak-e magukkal, keletről a szőlészeti-borászati kultúrát honfoglaló őseink?*” A történész válasza: „*Sajnos a honfoglaló magyarok „keleti borkultúrájáról” szóló forrásaink, ködös, délibábos, romantikus mesék. Ha a valódi történelmi tényeket nézzük: a X. század legelejére tehető, amikor e tájat a magyarok szállásterületeikhez csatolták. Ekkor érkezik ide és települ le egy magyar seregrész, Berengar észak-itáliai lombard király katonai megbízatásának teljesítve Ismert vezetőik voltak Vérbulcsú (a Lád nemzetségből) és Kál horka (aki a nemzetség névadója volt), róla kapja nevét a Káli-medence. Kál az ország harmadik legfontosabb tisztségét a „horka”, másnéven „harka” tisztségét viselte. Ebből az időszakból a helyi leleteink nagy része harcos sírlelet, semmi nyoma sincs a szőlőkultúrára utaló leleteknek.* (Hangodi L. 2023. szakértői mélyinterjú 4. témakör)

Tehát az államalapítást követően a szőlőművelés újbóli megjelenése nem keleti, hanem nyugati, egyházi hatásra következett be. Akkoriban Szent István (majd az őt követő árpád házi királyaink) adományai révén az egyház nagyon jelentős termőterületeket (azon belül szőlőket) birtokolt. Az egyházi birtokok háromféle tulajdonformára oszlottak: nagyobb részt püspökségi birtokok, illetve, káptalani birtokok és szerzetes rendi birtokok voltak. Arányait tekintve az egyházi birtokok a domináltak a világi (királyi és nemesi) birtokokkal szemben (Hangodi L. 2023).

A Tapolcai-medence település nevei is erről árulkodnak, például: Kisapáti onnan kapta a nevét, hogy a pannonhalmi bencés apátságban voltak itt szőlőbirtokai Szent György-hegy keleti szoknyáján. Vagy a másik példa Káptalantóti, amely neve onnan származik, hogy a győri káptalannak voltak szőlőbirtokai Tóti-hegy lejtőin. (Szászi J. ifj. 2022b)

A veszprémi káptalan iratai alapján: 1082-ben a veszprémi püspökségnek már jelentős szőlőbirtokai voltak a mai Badacsonyi borvidék „Ecsér” (a mai Révfülöp) Csobánc, és Szent György-hegy területén is. Ezen időkre nyúlik vissza a magyar táj egyik legszebb látványa a „szőlőhegy” elnevezése, amit akkoriban latinul a „mons, monticulus, promontorium” nevekkel illettek. Ezen elnevezések a hegyek szőlővel beültetett részére vonatkoztak, ebből alakult ki a magyar név. (Laposa J. 2020)

A XII. századra a szőlőművelés önálló gazdasági ággá nőtte ki magát, de sajnos nagyon kevés írásos emlékünknél maradt ezekből az időkből. Főképp adásvételek, adományok és egyéb hivatalos periratokból tudunk csak visszakövetkeztetni a mai Badacsonyi borvidék akkori borászati életére. Jó példa erre az „Atyusz” (Ogiusz) nemzetség főként borászati forrásokból fenntartott monostorának története. Az ottani borászat jelentőségére csak közvetetten tudunk következtetni a monostor építésével kapcsolatos feljegyzésekből, illetve az Atyusz nemzetség birtokaival kapcsolatos iratokból. Az Atyusz nemzetség a Dunántúlon hatalmas birtokokkal rendelkeztek. Az almádi monostor felépítésére és fenntartására 100 földműves és vincellér családot, 100 igás marhát és húsz telek szőlőt szántak. A kész monostor pincéinek felügyelője

„*Johannes claviger*” azaz János kulcsár országunk bortörténelmének első név szerint említett alakja. (Laposa J. 2020)

A Tatarjárás követő időkben IV. Béla feladva korábbi birtok visszaszerző politikáját, újabb birtokokat adományozott, hogy ott új várakat épüljenek. A környéken: Hegyesd, Csobánc, Szigliget (11.,12. és13.ábrák), Rezi, és Tátika várai épültek meg ebben az időszakban. A szőlőskertek az várak alapvető infrastruktúrájának részei voltak, ugyanis a rossz minőségű ivóvíz miatt elengedhetetlen volt a bor fogyasztása. Később a török korban ezek a várak mind végvárként védték az országot. (Veress D. Cs, 1983)

12.ábra: Hegyesd vára Matthias Greischer metszete
(Forrás: <https://varlexikon.hu/hegyesd> Végső letöltés: 2023.04.25)

Az Árpád-ház kihalását követően „I. Károly magyar király” (korábban „Anjou-házi Károly Róbertkét” emlegette a történetírás) elsőként hozott rendelet szőlőtelepítést serkentésének céljából, Utána több „vegyes-házi királyunk” Mátyás királlyal bezárólag további adókedvezményekkel igyekezett felvirágoztatni a bortermesztést hazánkban. Sajnos ez a „szőlészeti reneszánsz” a többi Mátyás király által hozott reformokkal együtt halálával véget ért. A szőlőtermesztés a mohácsi vésztől a Rákóczi szabadságharcok végéig tartó háborús időszakban jelentősen visszaesett. Konkrétan a mai Badacsonyi borvidék is szakadatlan harcok áldozatává vált. A XVI. században folyamatosak voltak a török betörések, de a lakosságot az őket védeni hivatott, (és nagyon rosszul fizetett) magyar királyi végvári katonaság is gyakran fosztogatta. Török portyák 1548-ban felégették Badacsonytomajt, 1558-ban rabsorba hajtották egész Szigliget népességét. 1572-ben „Lád falu” veszett oda. (Laposa J. 2020)

Míg az államalapítást követően az egyházi szőlőbirtokok voltak többségben, ez a XV. századra ez kiegyenlítődik, sőt a birtokstruktúra átalakulása miatt a várak körüli nemesi szőlőbirtokok lesznek többségben. A birtokcserék részben békésen, (öröklés házasság és adásvétel) történtek, részben erőszakos módon szerezték meg a nekik tetsző szőlőterületeket a saját katonai erővel nem rendelkező védtelen egyházi tulajdonosoktól a várkapitányok, majd visszamenőlegesen igyekeztek legalizálták a birtokszerzéseket. (Hangodi L. 2023).

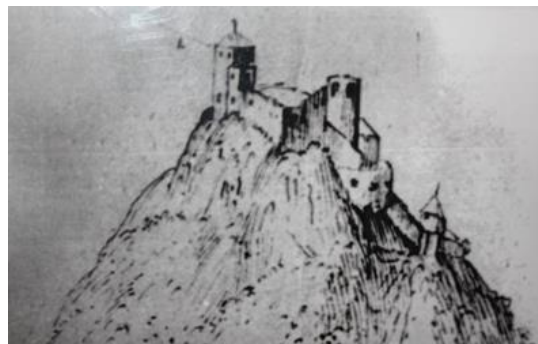
Hangodi László szerint: „A török hódoltság alatt még bonyolultabb lett a szőlőbirtokok helyzete a határ menti úgynevezett „kettős hódoltsági területen”. Ilyen terület volt a Tapolcai-medence területe is, bár magyar kézben voltak és a Csobánc és a Szigligeti várai által „védett” falvak jobbágysai kettős adóztatástól szenvedtek: mivel a török kézen lévő Veszprém, és Székesfehérvár főtisztjei ugyanúgy behajtották az itt termő szőlő és bor után az adót, mint a magyar földesurak. Ekkor már az itt termő finom borok fontos központi szerepet kaptak. Eleinte az idevezényelt török főtiszték (basák és bégek) kezdetben még „mustmézként” kérték a borban fizetendő adót. Később a török hódoltsági területen (gyakran magyar anyától) született főtiszték (a vallási

előírások ellenére) már borban kérték az adót, és ugyanúgy ittak, mint egy magyar vitézek.”
(12. és 13. ábra) (Hangodi L. 2023. szakértői mélyinterjú 6. témakör)

13. ábra: Csobáncvára G. Turco metszete
1569-ből

(Forrás: <https://varlexikon.hu/csobanc>)
(Végső letöltés: 2023.04.25)

14. ábra: Szigliget vára G. Turco metszete
1569-ből

(Forrás: <https://varlexikon.hu/szigliget>)
(Végső letöltés: 2023.04.25)

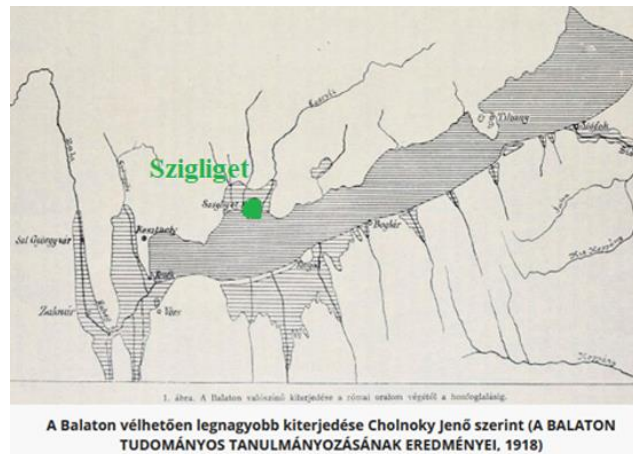
A Badacsony-vidéken az erőszakos birtokszerzések egyik szép példája 1669-ben Gyulaffy birtok megkaparintása Herceg Esterházy Pál által. A „szerezmény”: a csobánczi végvár, tízezer hold föld, több környező vulkáni tanúhegyek szőlőit is beleértve. Mohl Adolf (Esterházy Pál életrajzírója) 1987-ben a következőképpen írt erről: „Már 1669-ben megszerezte családjának örök birtokul a Gyulaffy örökösök csobánczi várát Rátóthtal, Gyulakeszivel és tízezer holdat meghaladó tartozékával együtt. Ez a vár, melynek nevét regényes fekvésű szomszédai, Tátika és Rezié mellett, már csak romba dőltevel tették ismertté nemzete széles köreiben a Balatonmellék dalnokának népszerű regéi, akkor még végvárként szolgált a nemzeti érdeket. S Esterházy Pál, mint Csobáncznak 1669 május 2-án e végvár főkapitányává is kinevezett birtokosa, földesúri és főkapitányi minőségében egyaránt az egész vidéknek biztonsága fölött volt hivatva örködni innen, a szomszédos török hatalommal szemben. Ennek a hivatásnak teljesítése pedig sokszor nagy áldozatokat kívánt. Mindamellet a kis csobánczi uradalom, már csak a badacsonyi bortermelés tekintetéből is, jó ideig egyike maradt az első herceg Esterházy legelőnyösebb szerzeményeinek.” (Mohl Adolf 1897: ESTERHÁZY PÁL 1635–1713 ÖTÖDIK KÖNYV A NÁDOR ÉS HERCZEG. VII. 4. bekezdés)

Bár a szőlőművelés még ezekben a nehéz időkben sem állt meg, a kor „történelmi viharjai”, a borászati vonatkozású forrásokban is megjelennek. Például: „1678. november 23-án Újfalusy Márton szerzetest szőlőfelmérés közben érte egy török portya általi halál” (Laposa J. 2020 Badacsony a magyar borvidékek ékessége 32.)

Hangodi Lászlóval folytatott interjú során külön rákérdeztem arra, hogy a középkori klimatikus viszonyok milyen hatást gyakoroltak a Badacsony-vidék szőlőművelésére:

A történész szerint a többévszázados klímaváltozás hatása kettős volt: kedvező és kedvezőtlen, mivel a „középkori kis jégkorszakot” egy „középkori melegkorszak” előzte meg amely nagymértékben kedvezett szőlőtermesztésnek. Majd csak az XVI. század második felétől lett kedvezőtlenül hideg az időjárás és ezután a XVII század első harmadában kezdett el újra javulni. Az évi átlag hőmérséklet több fokkal alacsonyabb volt a mainál. A telek általában novembertől márciusig tartottak Sok volt a hó és mind az álló és mind a folyóvizek befagytak. Hűvösök voltak a nyarak, a napsütéses órák számának csökkenése a gabonatermés és a szőlőtermesztés feltételeit is rontotta. Sok nagyon hosszú esős periódus követte egymást, a telek rettenetesen kemények voltak Nötek a vízzel borított területeink, a Balaton a legmagasabb vízszintjét ekkor érte el a maximumát. Ekkor a mainál 3-5 méterrel magasabb tó vízszintje szigetként körbe ölelte a mai Tihanyi-félszigetet és részben szigligeti és fonyódi vulkáni

tanúhegyeket. Tehát a Balaton több évszázados vízszint ingadozása egyik fokmérője volt a Badacsony- és a Balaton-vidékének éghajlatváltozásának. Ez a kedvezőtlen klimatikus viszonyok valóban nem kedveztek a szőlőtermesztésnek. (Hangodi L. 2023)

15.ábra: A Balaton vélhető legnagyobb kiterjedése
(Forrás: Cholnoky J, 1918 nyomán Szászi J. 1997)

2.2.3 XVIII.-XIX. század szőlész-borászata

A Badacsony-vidéken XVIII. század szőlész borászatának fejlődését kettősség jellemezte. A XVIII. század elején a Rákóczi szabadságharc (1703-1711) mind a kurucok mid a labancok által végrehajtott kegyetlenkedései és csatározásai jelentősen visszavetették a szőlőművelést. Ezt bizonyítja a Rákóczi szabadságharc idejéből származó feljegyzés: „1706-ban a zirci apátság teljes badacsonyi termését, 60 „urnányi” (mai mértékegységben 134,8hl) bort zsákmányul ejtették a kurucok, és szétosztották a pápai és somogyi várparancsnokok között” (Laposa J. 2020 Badacsony a magyar borvidékek ékessége 13.)

16.ábra: A Rákóczi szabadságharc idején játszódó legendás „Tenkes kapitánya” filmsorozat egyik jelenete: a labancok betörnek egy borospincébe

(Forrás: https://m.blog.hu/ho/hogyvolt/image/Tenkes/Embervad%03%a1szat_5.JPG)

Végső letöltés: 2023.04.25)

Ráadásul a háborús eseményeket követően két járvány is felütötte a fejét: Az egyik Magyarország nagy részét érintő pestisjárvány, ami a korábbi háborús események nehézséget átélt, falvakból és városokból tucatjával ragadta el az áldozatait ezen a vidéken is: Lesencében 10, Csobáncon 25, a mai Kővágóörs területén szintén 25 Pestis által elragadott gazdát jegyeztek fel, de mivel a kor előítéletei miatt, a fiatalok, asszonyok és idegenek nem kerültek feljegyzésre,

ez a számok jó eséllyel többszörösen megszorozhatók. (Laposa? / Hangodi L. 2023?). Hangodi László elmondása szerint: „A pestis az embereket pusztította és a párosujjú patás haszonállatokat a „száj- és körömfájás” járvány. Tudni kell, hogy ebben a korban a legfőbb „igavonó állat” nem a ló, hanem az ökör (kiherélt bika) volt. Így a már eleve megtizedelt lakosság további népesség csökkenése mellett ez azt eredményezte, hogy kevés megmaradt embernek kellett az ekét húznia, mert nem volt igavonó állat. Miután a pestis az egyik évről a másikra kidühöngte magát, és 1713-ra eltűnt (egy korabeli feljegyzésekből fennmaradt: „Atya Úr Isten itt alig van élő ember”).” (Hangodi L. 2023. szakértői mélyinterjú 7. témakör)

Bár a háborús- és járványveszélyek elmúltak, az korábbi idők iszonyú pusztítás mértékét az mutatja legjobban, hogy a török kor előtt virágzó „nyugat-balatoni faluvilágból” a korábbihoz képest ötször kevesebb falu maradt a Tapolcai-medencében. Szerencsére az Esterházy család vezetésével, 1713 után egy hatalmas betelepítési, adókedvezményekkel segített újjáépítés indult a környéken. A német területekből főként sváb telepeseket hoztak akkora számban, hogy két új „sváb falu” is létrejött: Hegyesd és Sáska. Jöttek még katolikus horvát szerencsét próbáló betelepülők, kisszámú olasz telepes (Dél-Tirol, Észak-Itália területeiről). Ezek a betelepülő családok, bár számuk a többiekhez képest elenyésző, de majdnem mind szőlész-borászok, így szerepük annál jelentősebb volt a szőlész-borászati újraélesztésben. (Hangodi L. 2023).

17.ábra: Szigliget 1792-ből származó térképének részlete
(Forrás: Szabó T. A. 2023)

A korabeli térképek a vulkáni tanúhegyek lejtőin már nagy kiterjedésű szőlőket ábrázolnak (16.ábra). Az egyik ilyen térkép a Szigliget hármass vulkáni bazalttufa-csoportját ábrázolja. A Vár-hegy és Külső-hegy „szoknyáján” (az északi lejtők kivételével) a mainál is nagyobb kiterjedésű szőlők láthatóak (Szabó T. A. 2023). Érdekes, hogy az Antal-hegyen még nincsenek szőlők (ahol a Szászi Birtok „Kabócás” olaszrizlingje terem).

Szabó István (1966) szerint a XVIII. század második harmadától a békésebb időkben újra fellendült a Badacsony-vidék szőlész borászata. Csaknem minden nagyobb uradalomnak megvolt a maga „szőlős-faluja” a Balaton mellékén és az egyre inkább nevezetessé váló borvidékeken. Szinte minden faluban műveltek szőlőt, sőt egyes falvakban pedig elsősorban ez lett a fő művelési ágazat. A következő az idézet kiválóan jellemzi ezt az időszakot: „(Badacsony hegye)” ... „teli s tele lehet szórva a szőlőművelő nép apró hajlékaival. Nem a mai értelemben vett zárt falvak, hanem csak, afféle hegyközségek voltak ezek, amelyeknek egy-

egy kis templom vagy kápolna volt az összetartás tudatát láthatóan kifejező, szellemi központja.” (Szabó István 1966: A falurendszer kialakulása Magyarországon /X—XV. század/ 134 old.)

Laposa József (2020) „Badacsony a magyar borvidékek ékessége” című könyvében arról ír, hogy a század közepére négy-ötszörösére nőtt a termésmennyiség. Ebben közrejátszott a népesség megnövekedése, új technológiák megjelenése, és a század közepe után bekövetkező békésebb időszak kialakulása. Az adókedvezményekkel támogatott újratelepítés hírére megindul a zsidóság betelepülése is, akik a térségben bekapcsolódnak a bor (távolsági) nagykereskedelmébe. Például a Leszner család így lett 150 éven belül a badacsonyi borokkal való kereskedésből többszörös milliomos. Meg kell jegyezni, hogy ekkor jelenik meg nagyobb számban a Nyugat-balatoni régió és Balaton-felvidéki cigánysága is. Sokszínűvé válik a társadalmi élet, fellendül a gazdasági és kulturális fejlődés: sorra épülnek hidak, kastélyok és templomok. (Hangodi L. 2023).

a XIX. században épült meg a Tarányi présház a Szent György-hegye és a Leszner Pihenőház (a Szászi Birtok szomszédságában). Ekkoriban nőnek a termésátlagok, több lesz a piacon megjelenő bor, habár a minőség ekkortájt még ingadozó. Erről tudósít egy autentikus forrás a káptalantóti plébániának a „*Historia Domusa*” a faluban történekről, az egymást követő plébánosok kézzel vezetett könyve): „...az idei termés nem volt igazán jó minőségű, élvezete helyett alkalmasabb lenne, a rabok vallatására használni, a Zalaegerszegi fenyítőtörvényszék börtönében...”. (Hangodi L. 2023. szakértői mélyinterjú 7. témakör)

A mai badacsonyi borvidék szőlész-borászatának fellendítésben elvülhetetlen szerepe volt Ranolder János veszprémi püspöknek. Általa lett építetve Badacsonylábdiban a legendás Ranolder-ház, és a Ranolder-pince (a Badacsony-hegy legnagyobb pincéje). Jelentős borászati munkásságáról több forrás is beszámol. Eötvös Károly hatalmas terméséről, a kor legjobb borászati technológiáiról számol be, és idézem: „*Badacsonyi kéknyelű bora, és Somlyai aszúja kétszer olyan drága volt, mint a legdrágább ötputtonyos tokaji.*” (Eötvös Károly 1900): Balatoni utazás 1. - Magyar Hírmondó 1. János püspök 21. oldal)

18.ábra A Badacsonylábdiban épült egykori Ranolder-pince (Forrás: https://index.hu/urbanista/2019/05/09/badacsony_pince_badacsonytordemic_ranolder-pince_villapark/ Végső letöltés: 2023.04.25)

A XIX század végén a magyar szőlész-borászatot a történelmének legsúlyosabb természeti csapása érte! Az 1870-es évek közepén megjelent a Kárpát-medencében az Észak-Amerikából behurcolt filoxéra (szőlőgyökértetű „*Daktulosphaira vitifoliae*” vagy „*Viteus vitifoliae*”). A fixéra járvány végig söpört a teljes történelmi Magyarország területén és két évtized alatt elpusztította a kötött talajú szőlők 90%-át. A legdrasztikusabb pusztítást e kértevő az összefüggő szőlőterületekkel rendelkező, monokultúrás területeken végezte, így a Badacsonyi borvidék nagy részét is érintette ez a probléma, amikor 1878-ban e borvidéket is elérte a vész.

Az első védekezési kísérletek „szénkénegezéssel” történtek, azonban ez a megoldás csak lelassítani tudta a vészt, mivel az a mennyiség, ami teljesen kipusztította volna a gyökértetűt az a szőlőt is kiirtotta volna. Ezen felül komoly problémát jelentett, hogy költségesebb védelem révén a szerényebb anyagi lehetőségekkel rendelkező szőlősgazdák kezeletlen területeiről, gyorsan visszafertőződtek az így kezelt területek. Badacsonyan sokan kezdtek ez időtájt homokostajon, a vulkáni tanúhegyek „szoknyáján” elhelyezkedő ültetvényeket telepíteni, mivel az „oltványozás” előtt ez a módszer volt az egyetlen biztos módja a védelemnek.

A fent említett súlyos országos károk nemzeti összefogásra ösztönöztek a filoxéra vész ellen. Ebben az időben korszerűsödött a szőlész-borászat állami szabályozása, meghatározásra kerültek a borvidékek, megalakultak a hegyközségek és 1896-ban elfogadták a szőlőfelújítási törvényt. A szőlőfelújítási törvény, komoly állami támogatással segítette meg a tájadságok alapján történő szakszerű újra telepítésre. Természetesen ezeket az újra telepítéseket már a mai napig használt „oltványokkal” (ellenálló amerikai vadszőlő alanyra oltott nemes szőlőkkel) végezték el, véget vetve a tetű gyökérrágó alakja által okozott károknak. (Laposa J 2020?)

2.2.4 A XX század elejének szőlész borászata és az I. világháború

Címszavakban: a XX. század kezdete a Badacsonyi borvidéken a filoxéravész alatt elvesztett szőlőterületek újra telepítésének befejezéséről; állami gazdasági fejlesztésekről (például: a régi püspöki pincéből kialakított állami közpince megalapításáról; a Budapest-Tapolca vasútvonal megépítéséről; borhamisítási botrányokról (azok leküzdéséről és ennek nyomán újabb szakmai fejlődésről) és egyéb érdekes bortörténelmi eseményekkel tarkított időszakról szólt. Nem véletlenül hívja a magyar történetírás az I. világháborúig tartó időszakot „boldog békeidőknek”. (Laposa J 2020)

19.ábra: A Badacsonyt ábrázoló képeslap a „boldog békeidőkben”:
a háttérben szépen megmunkált szőlők láthatók

(Forrás: <https://hu.pinterest.com/pin/303852306086020921/> Végső letöltés: 2023.04.25)

Jankó János néprajzkutató következő képen írt a századforduló utáni helyzetről „Népünk dicséretre méltó szorgalmat és buzgalmat fejt ki a szőlők felújítása terén. Jó példát is lát. Az oltványok kitűnően fejlődnek, erőteljesek, bő hozammal.” (Laposa J. 2020 Badacsony a magyar borvidékek ékessége oldalszám: 106)

1900 október 14-én megkezdődik a Balaton északi parti vasút tervezése, amit 1909. július 9-re át adnak. A Budapest-Tapolca vasútvonal kicsivel több mint egy év alatt készül el, ami elismerésre méltó sebesség, különösképpen, ha a mai közútépítési sebességekkel hasonlítjuk össze. Sajnos azonban a gyors fejlődésnek megvoltak az árnyoldalai még a boldog békeidőkben is, több forrás számol be: borhamisításokról, olcsó olasz borok behozataláról. A leghíresebb

ilyen eset a Lessner ügy volt (1909. augusztus 22.-én). A Lessner családra több mint tíz évig vetődött rá „*csalás gyanújának árnyéka*”, de 1909-ig sikeresen kijátszották a törvényi rendelkezéseket. (forrás?)

A korabeli újságírók komor elégtétellel tudósítottak arról, hogy súlyos pénzbüntetésre, és rövid idejű szabadságvesztésre ítélték Lessner Samut és Lessner Lajost. Írásaikban az is olvasható, hogy milyen súlyos károkat okozott a hosszú ideig tartó csalássorozat a Magyarország borexportjának. Érthető a korabeli közvélemény felháborodása, amiért nemsokkal a bírósági ítéletet követően, nem kisebb ember, mint az akkori belügyminiszter Andrássy Gyula járta ki a „*milliomos elítéltek*” ítéletének enyhítését. Mindazonáltal import törvénymódosítások megtették hatásukat, az eddig „érinthetetlen borkereskedők” kezét megkötötte a törvény. 1905-től az olasz behozatal exponenciálisan csökkent, illetve a „*Lessner ügy*” után gyakorlatilag megszűnt. Ezzel szemben a magyar bor exportja kétszeresére nőtt a bor importjához képest. Ezekben az időkben fellendül a Badacsonyi turizmus is, sőt túlzás nélkül mondhatjuk, hogy kialakul annak modern formája. Fennmaradt nyomtatott emlékek: képeslapok, újságcikkek seregei a bizonyítják, hogy Badacsony ezekben az időkben vált a magyar borturizmus kikerülhetetlen ékkövévé, ahogy ezt ma is elmondhatjuk. (Laposa J 2020)

Sajnos ezek a boldog békaidők nem tartottak sokáig. Sajnos a szakdolgozatom írásának idején sem vészett ki a világvezetők fejéből a fegyverrel szerzett Birodalom délibábjá, 1914-ben pedig még a Napóleoni háború számított véresnek. Igénytelen naivitással változtatták Európát mézarszékké a kor nagyhatalmai, köztük, az Osztrák–Magyar Monarchia részeként Magyarország is. Mint minden gazdasági ágazat, ami nem a gyilkolás különböző eszközeivel keresi a kenyerét úgy a Szőlész-Borászkodás is megsínylette a háborús időköt, az emberhiány, és a háború által ledegradált gazdaság kettősével. De ezek a nehézségek eltörpültek a megszálló erők pusztítása, és az 1918-ban a vereség káoszából kialakult Tanácsköztársaság impotens kormányának ösztüizében. Bár a háború alatt a nehézségek mellett is minden évben változatos minőségű szüretök voltak, az 1919-es évben a Tanácsköztársaság kontár gazdasági rendeleteinek hála Badacsony szőlőterületeinek kevesebb, mint fele lett megművelve. Trianon sok borvidékünket érintette, de szerencsére a Badacsonyi borvidék területeit nem érintette.

2.2.5 XX század közepének szőlész-borászata és a gazdasági világválság

Az 1920-as éveknek már az első felében súlyos problémákkal küzdött a badacsonyi borásztársadalom. Lehetetlen törvényi előírások, (mint például az 50 l feletti értékesítés esetén községi megbízott jelenlétének szükségessége), a dráguló földadó, és a termelési költségek növekvése mellett az 1920 évek közepére felvetődött, hogy egyáltalán profitábilis-e egyáltalán a Badacsonyi borvidéki borászata. A gazdasági válság elmélyülésével drasztikus mértékben nőtték a költségek és ezáltal csökkent a nyereség. Dr. Miklós Aladár révfülöpi szőlőbirtokos számításai alapján az 1923. évi termelési költségek az 1920. évhez képest 30-szorosára nőtték (Laposa J 2020). A legrosszabb időszak azonban 1929-től a gazdasági világválság kitörésekor következett be, amit eleinte a kisebb szőlőtermesztésen kívül más mezőgazdasági tevékenységet is folytató családi gazdaságok tudtak csak többé-kevésbé sikeresen átvészelni, viszont a nagyobb területekkel rendelkező, kifejezetten borra specializálódott termelők sorra mentek tönkre. A legegyszerűbb kiút a nagyobb gazdálkodók számára az alacsony minőségű, de nagy mennyiségű borok előállításá volt, ami viszont az átlag magyar bor minőségének romlását vonta maga után. Emiatt nemzetközileg a magyar borok hírneve kárt szenvedett, és a hazai borpiac is a külföldi borok versenyében ismét hátrányba került. Erre a problémára igyekeztek az új és elkapkodva alkotott „*Típusbor-törvények*” megoldást találni: A „*Típusbor-törvények*” olyan jogszabályok voltak, amelyek a borászatban és a borpiac szabályozásában hoztak változásokat Magyarországon, azzal a céllal, hogy előtérbe helyezték a minőségi borok előállítását és egyben fogyasztóvédelmi szabályokat hozzanak az olcsó vagy

hamisított borokkal szemben. A fenti törvények alapján a különböző borokat típusokra kellett sorolni, és mindegyik típusnak meg kellett felelnie bizonyos minőségi követelményeknek. A típusokat szőlőfajta, területi jellegzetességek és az előállítási technológia határozta meg. Az előírások szerint a gazdáknak regisztrálniuk kellett a borászatukat, és boraikat az előírásoknak megfelelő címkével kellett ellátniuk. (Simonfy S. 2015)

Sajnos a mai Badacsonyi borvidéken ezek a törvények csak tetézték a korábbi problémákat, ugyanis az előírásoknak megfelelő típusú bor előállítása, és a címkézési szabályok betartása, pinceregisztráció olyan többletköltségekkel járt a borászatok számára. E miatt a törvények érvénybelépése után a kisebb családi borászatoknak nehezen tudtak lépést tartani a piaci követelményekkel, melynek hatására újabb szőlőgazdaságok mentek tönkre, vagy kerültek banki tartozások miatt elárverezésre. Ugyanakkor a törvényeknek voltak pozitív hatásai is a borpiacra és a fogyasztókra nézve, a minőségi követelményeknek megfelelő borok előállítása biztosította a fogyasztók számára a magasabb minőségű borokat, és a hamisított, felárazott borokkal szembeni védelmet, valamint az új címkézési előírásoknak köszönhetően a fogyasztók jobban tudták azonosítani a bor típusát, és így leegyszerűsödött számukra megfelelő borok kiválasztása. Ezen felül az 1929. 2000/II. számú rendelet 35.§ fokozott védelmet nyújtottak többek között a „Badacsonyi Rizling” a „Badacsonyi Kéknyelű” és a „Badacsonyi Furmint” számára. Így a rendelet megalapozta a mai borvidék specifikus borvédelmi törvényeit (Laposa J 2020)

19. ábra: Badacsonyi szüret (1943)
(Forrás: Fortepnan,
fotó adományozó: Kovács Györgyi
<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=Badacsony>)
Végső letöltés: 2023.04.25)

20. ábra: Badacsonytomaji pince (1943)
(Forrás: Fortepnan,
fotó adományozó: Kovács Györgyi
<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=Badacsony>)
Végső letöltés: 2023.04.25)

Az 1930. éveket követően, egy rövid éltű fellendülést hozott a badacsonyi borászati élet, és turizmus terén (18. és 19. ábra). Bár sok szőlőbirtok ment tönkre a korábbi évek gazdasági megpróbáltatásainak hatására, a borárok is alacsonyak maradtak, a gyógyulási folyamat megindult. A törvényi rendelkezések összességében sikeresnek bizonyultak, a bor minősége javult, és a badacsonyi borok továbbra is népszerűek maradtak. A jó minőségű bor és a Balaton közelsége mindig is segítette a badacsonyi borászok legmegbízhatóbb szövetségését a turizmust. Számos szálloda, vendéglő és „pincelátogatásra” specializálódott szolgáltató nyílt ezekben az időkben. Sajnos, azonban „mámor hegyének” (ahogy a korabeli turisztikai lapok emlegették Badacsonyt) és környékének gazdasági fellendülése kilenc év után ismét félbeszakad (forrás?).

2.2.6 A II. Világháború és az azt követő „szocializmus” időszakának szőlész-borászata

A II. Világháborút közvetlenül megelőző időszaka a Horthy rendszer „zsidó törvényei” mérték az egyik legnagyobb csapást a mai Badacsonyi borvidék borászati életére. Majd a holokauszt következményeként 1944. június 19-én Auschwitzba deportálták a Tapolcai-járás teljes zsidó népességét. Ezzel véget ért az 1703-ban kezdődött tapolcai borászdinasztiák: Lessner, Berger, Frisch, Mandl, Marton, Schwarcz és Steiner története is (Hangodi 2019).

A II. Világháború harci eseményei is káros hatással voltak a Badacsonyi borászati életre. Súlyos csapás volt (mint az I. Világháborúban), az emberi erő, napszamosok besorozása. Ismét puskkára cserélték a metszőollót a Badacsonyi borvidék szőlőmunkásai. A szőlőtermés azonnal visszaesett.

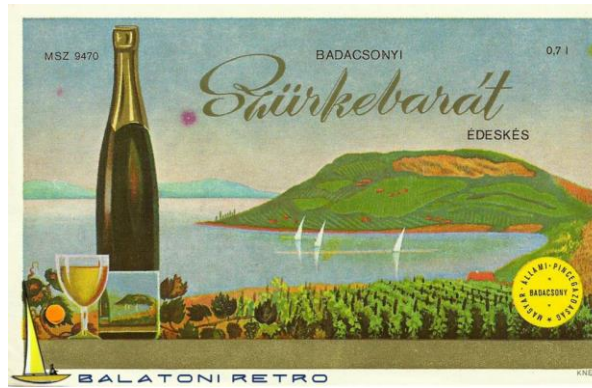
Végül a mai Badacsonyi borvidék területét is érintette az 1944. év nyarán létesült úgy nevezett „Margit-vonal”, amely: a Duna - Kisláng - Tabajd - Velencei-tó - Balatonfőkajár -*Balaton északi partja* - Marcali - Nagybajom - Gige - Nagyatád - Dráva folyó irányában létesült. Ez volt hazánk területén a megszálló német csapatok és a velük szövetséges magyar katonai utolsó megerősített védelmi vonala, ahol súlyos harcok árán próbálták megállítani az előretörő szovjet csapatokat. Konkrétan a Badacsony-hegy tetejére a németek egy ágyúállás telepítettek, amely szovjet offenzíva egyik célpontjává vált (Wikipedia/Margitvonal. 2023.)

Még a harcok le sem zárultak teljes egészében, de az Ideiglenes Nemzeti Kormány már elkészítette a földreform tervét. 20 kat. holdnál nagyobb szőlők kisajátításra kerültek, egy tollvonással tönkretették a háború előtt kialakult és gazdaságosan működő pincészeteket, de csak az elvesztett területek kevesebb mint 6%-át osztották csak ki a „kisparasztoknak”, akik többnyire kivágták a tőkét vagy hozzá nem értés miatt tönkretették a szőlőket. A szőlőbirtokok nagyrészt a későbbiekben szovjet mintára („kolhoz” és „szovhoz”) a Badacsony-környéki falvak mezőgazdasági termelő szövetkezetei (TSZ) és állami gazdasági birtokolták (Füredi Anna 2019).

A magántulajdonú szőlőbirtokok megszűnésével párhuzamosan a vidék híres pincészeit is felszámolták. 1947-ben mesterségesen különválasztották a korábban egymással szervesen együttműködő szőlészeteket és borászatokat. Országosan az egykor modern felszereléssel rendelkező pincészeteket, hét „borforgalmi vállalatba” szervezték. Majd egy év múlva létrejött a „Monopolcikk Export-Import Vállalata” (MONIMPEX), amely a bor, dohány, só, szesz és szacharin kereskedelmet bonyolította külföldön. Így a hazai minőségi bor jó része az 1950-es évektől exportra került, míg hazánkban a borfogyasztónak gyenge minőségű sötét gyakran „műbor”, akkori népi nevén „micsurin” jutott (Füredi A. 2019).

A „szocializmus építése” során az államosított pincészeteket többször átszervezték, erre jó példa az 1949-ben veszprémi székhellyel megalakult „Badacsony-Sopron Vidéki Borforgalmi Vállalat”: amely a központját még ez év novemberében Székesfehérvárra tette át, és a székesfehérvári székhellyel működő vállalat onnan 1952. június 1-jén Balatonfüredre költözött. Ekkor a „Badacsony vidéki Borforgalmi Vállalat” nevet vette fel, majd 1954 júniusában a vállalat ismét visszaköltözött Székesfehérvárra. Ezt követően 1957. március 15-én véglegesen Balatonfüredre költözve 1957. június 1-től „Badacsonyvidéki Borforgalmi Vállalat”, nevet vette fel. A vállalat nevét ismét megváltoztatva 1957. június 1-től „Badacsonyvidéki Állami Pincegazdaság” néven működött tovább (Bánlaci I. 1999).

A régiós pincegazdaságokat országosan a „Magyar Állami Pincegazdaság” fogta össze, majd ennek utódjaként 1971-ben hozták létre a Borgazdasági Vállalatok Trösztjét (BVT 1974)

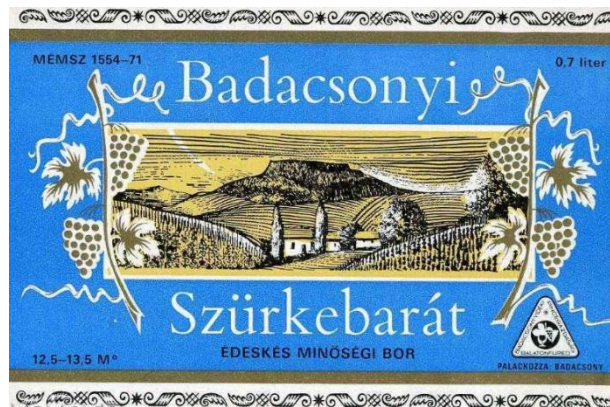

21. ábra: A Magyar Állami Pincegazdaság által forgalmazott Badacsonyi szürkebarát címkéje

(Forrás:

https://www.facebook.com/balatoniretro/photos/a.286044741804420/331624180579809/?type=3&eid=ARB-mgibnfsTaTjh5Tn5J0QxNjDeVp3JSuuf8L2rD0GwQjUMrS5qipp3pbo-2bn-6oJcK0oWX5ybD3GQ&paipv=0&eav=AfYqiSs416tdJHvgr7SgTLdPAo0BawPY67lpB3KLrdBoRYyvEKEVX3diRUZ2J1ET53Q&_rdr) Végső letöltés: 2023.04.25)

Itt kell megemlítenem két fontos családi kötődést a pincegazdasághoz: egyrészt nagypám néhai id. Szászi József ifjú kezdő borászként 1957-ben került át a Badacsonyvidéki Borforgalmi Forgalmi vállalat székesfehérvári telephelyéről a badacsonyládbi telephelyére (amely híres Lanorder pince államosításával jött létre). Majd 1958-ban innen helyezték át a vállalat szigligeti pincészetébe (az egykori Esterházy pince). Itt egy életen át dolgozott neves borászként (ahogy akkoriban nevezték „pincemesterként”) az 1984-ben hirtelen bekövetkezett haláláig. (Szászi J. ifj. 2023). Másrészt: Édesapám id. Szászi Endre 1985-ben itt kezdte szakmai pályafutását a pincegazdaság Badacsonyládbiban található pincészetében (az egykori Lanorder pince). (Szászi E. id. 2023).

22. ábra: A Badacsonyvidéki Állami Pincegazdaság által palackozott Badacsonyi Szürkebarát

(Forrás:

<https://www.google.com/search?q=boroscimke+badacsonyi+sz%C3%BCrkebar%C3%A1t&tbm=isch&chips=q:boroscimke+badacsonyi+sz%C3%BCrkebar%C3%A1t>) Végső letöltés: 2023.04.25)

A Badacsonyvidéki Állami Pincegazdaság működési területe nagyobb volt, mint a mai Badacsonyi borvidék: Veszprém, Fejér, Komárom, Győr-Sopron és Vas megyéből vásárolt borokat. Badacsony-hegy környékén a pincegazdaság „Badacsonyi Palackozó Üzeme” 100 embernek nyújtott állandó munkalehetőséget. A rendszerváltás követően, 1997-től

részvénytársasági formában működik Badacsonyi Pincegazdaság Kereskedelmi és Szolgáltató Rt. néven, Balatonfüred székhellyel (Füredi A. 2019).

Az 1950-es években magyar mezőgazdaság „szocialista átszervezése” a szőlész-borászat terén is kifejtetté negatív hatását. Lecsökkent mid hazánk szőlőterülete, mid az egy hektárra jutó átlagtermelés (8-17 hektoliter/hektárra). Továbbá borok a minőség is folyamatosan romlottak. Mivel ezekben az években is akadt egy-két lelkes szakember, aki megpróbált a „szocialista adottságok” között is jó minőségű bort érlelni, így a magyar borok az 1950-es évek második felében több is díjat nyertek külföldön. No, persze nem a nagy nyugat-európai versenyeken, hanem csak kelet-európai (KGST) megmérettetésekben értünk el sikereket. A borexport növelésének érdekében a hét pincegazdaság jelentős állami támogatást kapott, de termelőktől irreálisan alacsony áron vásárolták fel a szőlőt. Ezért a kisebb szőlőbirtokosok nem felhagytak a termeléssel és TSZ-ek és állami gazdaságok is csak a kötelező tervek kvótákat teljesítették. mivel a pincegazdaságok csak az állami támogatásokkal tudtak működni, az árbevételüknek közel egyharmada az államtól érkezett. A szocialista bortermelés egyébként 1983-ban érte el a csúcspontját, ekkor a teljes mennyiség több mint 50 százaléka került értékesítésre a KGST tagországaiban. Ugyan a kelet-európai (KGST) piacokon népszerűek voltak magyar borok, a nyugat-európai (dollár alapú piacokon) csak a legolcsóbb árkategóriákban voltak versenyképesek az gyengébb minőségük miatt. (Füredi A. 2019).

Finoman fogalmazva: az egykor „patinás magyar borok” hírneve igencsak megkopott. Viszont akkor is voltak lelkes magyar borászok a kik igyekeztek visszaállítani a magyar borok jó hírét. 1981-ben a „bordeaux-i nemzetközi borversenyen” négy érmet (három arany- és egy bronzérmet) szereztünk. Számomra nagyon érdekes volt, hogy nem a világhírű Tokaji és Egri Bikavér kapott aranyérmet, hanem a Badacsonyvidéki Pincegazdaság: „1978-as évjáratú somlói furmintja”, a Balatonboglári Állami Gazdaság „1980-as évjáratú boglári rajnai rizlingje” és a Hungarovin Borgazdaságok Export Vállalatának: „1971-es visontai olaszrizling” borai lettek aranyérmesek. (DN 1981)

Nagy büszkeség számomra, hogy a Badacsonyvidéki Pincegazdaság „bordeaux-i aranyérmes, 1978-as évjáratú somlói furmintját” nagyapám id. Szászi József borász érlelte a pincegazdaság szigligeti pincészetében (Szászi J. ifj. 2023)

23.ábra: Csoportkép a Badacsonyvidéki Állami Pincegazdaság szigligeti pincészete előtt.

A képen balról a második: nagyapám id. Szászi József pincemester

(Forrás: ifj. Szászi József családi fotóalbuma)

Sajnos a korábban említett a „szocialista mezőgazdasági nagyüzemek” (TSZ és állami gazdaság) a mai Badacsonyi borvidék területén sem tudtak mit kezdeni az egyáltalán nem (vagy csak kismértékben) gépesíthető, jelentős embererőt és kézimunkát kívánó, de cserébe kiváló minőséget biztosító szőlőbirtokokkal. Ezeknek a vulkáni tanúhegyek meredekebb „blúzán”, vagy lankásabb „szoknyáján” fekvő, hagyományos, bakültetéses szőlők nagy része műveletlen marad. Főként a TSZ-ek (a szakképesítés nélküli, főleg politikai szempontok alapján

„megválasztott”) vezetőségeinek döntései gyökeresen átalakították a Badacsonyi borvidék képét. A szőlőbirtokok jelentős része „*lecsúsztak*” a tanúhegyek blúzáról és szoknyájáról a tanúhegyek lábához, ahol jobban lehetett gépesíteni a szőlőművelést (igaz, hogy ott azután jelentősek lettek a fagykarak). Az említett gépesítést megváltoztatta a szőlőművelést, mivel TSZ-ek korábbi magyar gyártmányú Dutra traktorjait leváltották az csehszlovák gyártmányú MTZ traktorokra. Szántóföldeket és szőlőültetvényeket ugyanolyan a MTZ traktorokkal művelték, így amikor a 2,2 m széles sorközzel rendelkező ültetvényekben ezeket nem lehetett alkalmazni, akkor nem a traktoron típusán változtattak (mint az olasz szőlőművelők a Lamborghinigyártmányú traktorokkal), hanem minden második szőlősort kivágtak. A kieső termésmennyiséget a műtrágya felhasználás növeléssel fokozták. Csupán még egy adalék az akkori termelési viszonyokról: az akkori TSZ vezetés szakértelmére utal, hogy betonoszlopokat alkalmaztak a sorvégeken és amikor a szüretelő kombájnokat alkalmaztak ezeknél a szőlőknél – tönkrementek a gépek. (Szászi E.id. 2023)

A mai Badacsonyi borvidék tulajdonviszonyait tovább árnyalta, hogy a két „*szocialista tulajdonú*” (TSZ és állami gazdaság) szőlőbirtokok mellett az 1956-os forradalom után megjelentek a „*hegyközségszövetkezetek*” is! Ezek tulajdonképpen úgynevezett „*dán típusú értékesítési és felvásárlási*” szövetkezetek voltak. Létrejöttüket az tette lehetővé, hogy 1956-ban több helyen felbomlott TSZ és ahol nem volt meg TSZ (újra) alakításának feltétele ott a TSZ pótlására hozták létre, mivel főként ott, ahol a domborzati viszonyok, vagy szétaprózott szőlőbirtokok nem tették lehetővé a gépi művelést, a nagyüzemi gazdálkodást.

A jól prosperáló hegyközségszövetkezetek egyik legszebb példája volt a Szigligeti Hegyközség Szövetkezet, amely 1961-ben alakult. A szigligeti szőlőtermelők döntő többsége belépett (az akkori néven) Hegyközségi Szőlőtermelők Szakcsoportjába, amely először önálló szövetkezet volt, majd később az ÁFÉSZ keretében működött. A taglétszám 250 körül mozgott (bár voltak ki- és belépők is). A faluban akkoriban, körülbelül ugyanannyi, 250 szőlőtermelő család élt, tehát majdnem minden család kapcsolódott a szakcsoporthoz, vette igénybe annak szolgáltatásait. (Ihász J. 2020).

Miben is állt a hegyközségszövetkezet tevékenysége? Nagytételben megvásárolta és kedvezőbb áron ellátta a tagokat szőlőműveléshez szükséges műtrágyával és vegyszerekkel. A szőlőterületek nagyrésze a tagok tulajdonában voltak és ők művelték, szüretelték a szőlőket. A hegyközségszövetkezet felvásárolta a szőlőt vagy az újbor és azt érlelés után nagytételben értékesítette a környező megyék vendéglátói vállatainak (30 vendéglőben mérték a borait). Sőt, a későbbiekben Szigligeten a stranddal szemben építettek egy saját borozót és Budapesten (a Déli pályaudvar környékén) nyitottak két borozót, ahol szintén a saját boraikat árusították (Ihász J. 2020).

A TSZ-ek, állami gazdaságok és hegyközségszövetkezetek működései a rendszerváltozást követően fokozatosan megszűntek.

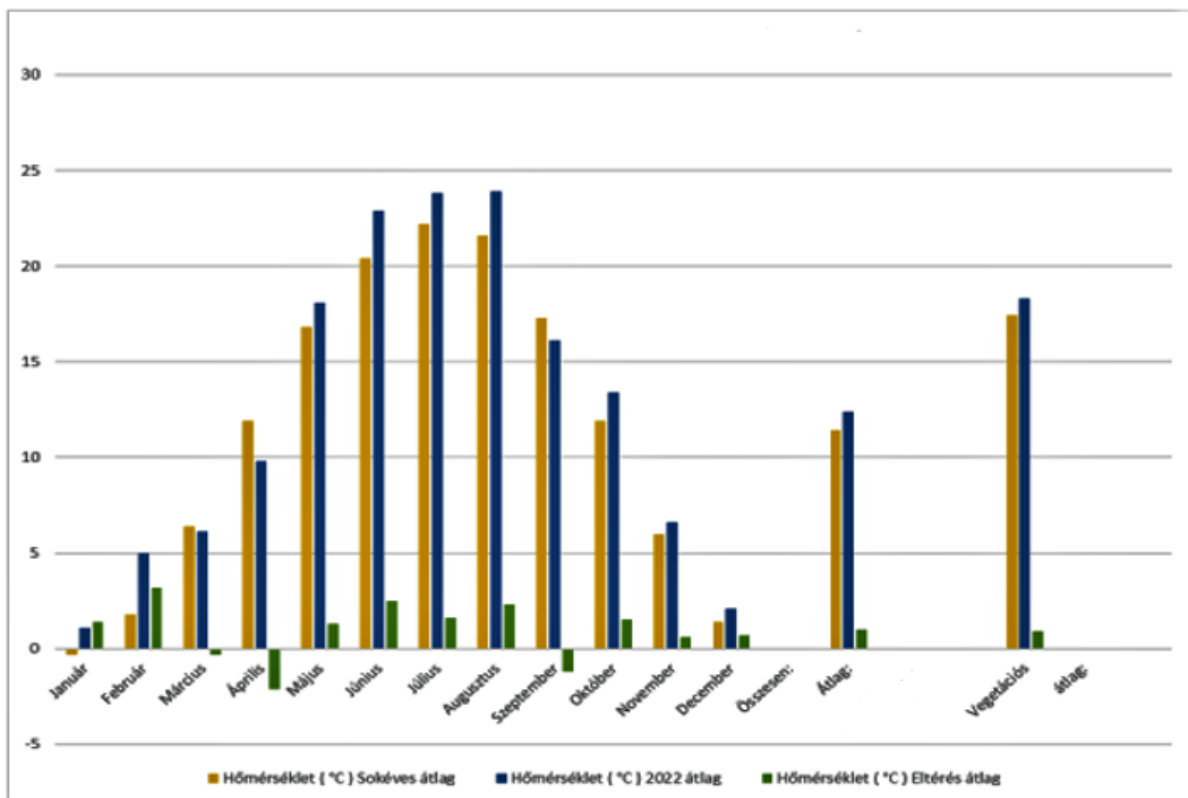
3. Szakirodalmon alapuló kutatás: a klímaváltozás hatása a Badacsonyi borvidékre.

3.1 Adatgyűjtés

Mivel sem és sem a Szászi Birtok nem rendelkezett sokéves a klímaváltozása vonatkozatható meteorológiai adatokkal, ezért segítséget kértem a MATE SZBKI - Badacsonyi Kutató Állomás munkatársaitól. Németh Csaba (2023) rendelkezésemre bocsátotta a Badacsony 2022 évi a sokéves (2000-2022) átlaghoz viszonyított hőmérséklet, napsugárzás és csapadék adatait.

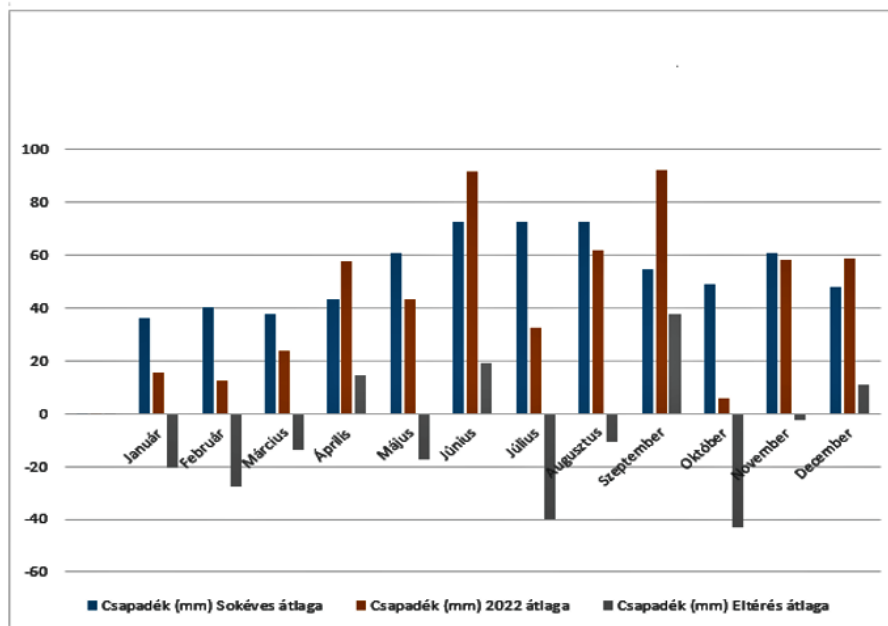
3.2 Adatelemzés

A témavezetőmtől kapott az adatokat szakdolgozatomban az általam szerkesztett diagramokon keresztül mutatom be és ezeket a diagramokat elemezve vontam le a klímaváltozással kapcsolatos következtetéseket.

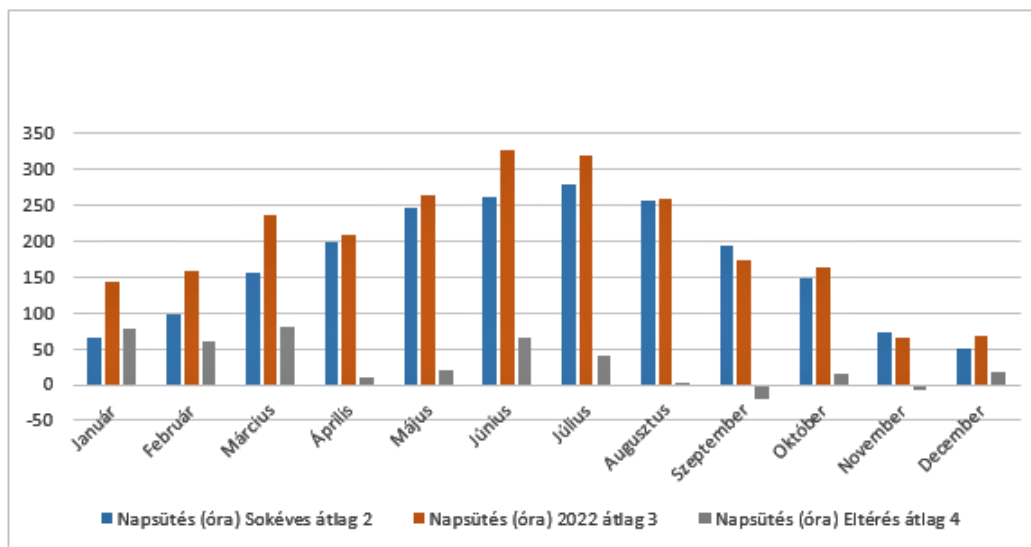
24. ábra Badacsony 2022. évi havi középhőmérsékletei a sokévi átlaghoz viszonyítva (Forrás: Németh Cs 2023 MATE SZBKI - Badacsonyi Kutató Állomás, a diagram saját szerkesztés)

A 24. ábrán jól látható, hogy a tavalyi év havi középhőmérsékletei a tavaszi hónapokban (III.-IV.- V. hónap) alatta maradtak a sokévi átlagnak, míg a májustól augusztusig a havi középhőmérsékletek több fokkal meghaladták a sokévi átlagot. Valamint a szeptember kivételével az őszi hónapok, illetve a téli hónapok (XI.-XII.-I-II. hónap) átlaga is egy-két fokkal magasabb. A 2022. év vegetációs időszakának havi középhőmérsékletének átlaga 0,9 Celsius fokkal meghaladta a sokévi átlagot. A vegetációs átlag jóval magasabb az éves átlagnál.

25. ábra Badacsonyra 2022. évben lehullott csapadék alakulása a sokévi átlaghoz viszonyítva (Forrás. Németh Cs 2023 MATE SZBKI – Badacsonyi Kutató Állomás, a diagram saját szerkesztés)

A 25. ábra adatiból kitűnik, hogy a 2022. év decemberének kivételével ez év mindegyik hónapjában kevesebb csapadék hullott, mint a sokévi átlag.

26. ábra Badacsony 2022. évi havi napsütéses óráinak alakulása a sokévi átlaghoz viszonyítva (Forrás. Németh Cs 2023 MATE SZBKI - Badacsonyi Kutató Állomás, a diagram saját szerkesztés)

A 26. ábra azt mutatja, hogy a 2022. év havi napsütéses óráinak értéke két hónap (IX. és XI. hónap) kivételével minden hónapban meghaladta a sokéves átlagot. Kiugróan magas a március (235,4 óra) és a június (325,4 óra) és július (319,8 óra) hónapok értéke. Ez utóbbi kettő hónap nagyon fontos a szőlőtermelés szempontjából.

3.3 Adatok kiértékelése

Az MATE SZBKI - Badacsonyi Kutató Állomás (27. ábra) kapott adatokból általam szerkesztett diagramokból kitűnik, hogy változik a Badacsony, illetve tágabb értelemben a Badacsonyi borvidék klímája. Bár sokan tagadják, hogy létezik a globális felmelegedés a diagramok mégis a klíma változását jelzik.

27. ábra MATE SZBKI - Badacsonyi Kutató Állomás

(Forrás: <https://naik.hu/szervezeti-egysegek/szbki-badacsonyi-kutato-allomas> letöltés Végső letöltés 2023. 04. 25)

A 2022. év meteorológiai adatainak sokévi átlaggal való egybevetésével ugyan önmagában nem lehet bizonyítani a globális felmelegedés meglétét, de a klímaváltozás hatása mégis jól látszik a hőmérséklet alakulásában.

2022-ben egyrészt kismértékben nőtt havi középhőmérséklet átlaga, azaz az évi középhőmérséklet. Ráadásul a vegetációs időszak átlagai jóval magasabbak az éves átlagnál és 2022-ben ez az érték is növekedett (24. ábra).

Másrészt szélsőséges a hőmérséklet eloszlása. Az utóbbi években magunk is megtapasztalhattuk a 2022. évhez hasonló az enyhe (0 fok feletti és hómentes) teleket. Ugyanakkor 2022. év februárjában szinte koratavas volt, míg a sokévi átlagnál több fokkal hűvösebb volt a tavasz második fele (III. és IV. hónap). Az utóbbi években gyakran a tél helyett csupán késő tavasszal havazott. Mindezek az időjárási események a növénytermesztés (benne a szőlőművelés) számára igen hátrányosak. Az enyhe teleken nem pusztulnak el a rovarkártevők, a túl korai tavasz megindítja a rügyfakadást, míg a késő tavaszi télies időjárási viszonyok (hóval és faggal) jelentős termés kiesést okoznak.

2022. év decemberének kivételével ez év mindegyik hónapjában kevesebb csapadék hullott, mint a sokévi átlag, ami a klímaváltozás negatív hatása (25. ábra). Ha ez a tendencia fokozódik fel kell készülnünk, hogy a Badacsonyi borvidéken is öntözni kell a szőlőket.

A csapadék alakulásával fordított arányosságban változik a napsütéses órák száma. 2022. év havi napsütéses óráinak értéke (a szeptember és november hónap kivételével) meghaladta a sokéves átlagot (26. ábra). Ez önmagában kedvező a szőlőtermesztés szempontjából, mert magasabb cukorfokkal lehet a szőlőt szüretelni., viszont ez a csapadékhiánnyal párosulva kevesebb termést eredményez.

Összegezve: a fenti adatokkal nem lehet bizonyítani a globális felmelegedés hatását, de a klíma változása már érzékelhető, amely részben pozitív, részben negatív a szőlőtermesztésre nézve. Mindenesetre a Badacsonyi borvidék szőlész-borászainak feladata lesz az elkövetkező években, hogy a szőlőművelési technológia változtatásával alkalmazkodjanak a bekövetkező klimatikus változásokhoz.

4. Kérdőíves közvéleménykutatás a Badacsonyi borvidékről

4.1 A kérdőíves kutatás módszertana

Szakedolgozatom célja volt az is, hogy a Badacsonyi borvidék történelmi múltjával, jelenlegi borászati gyakorlatokkal és a klímaváltozás helyi borászatra gyakorolt hatásaival kapcsolatosan a magyarok között elterjedt vélekedésekbe is betekintést nyújtsak. Kutatásomban nagy hangsúlyt helyezek arra, hogy feltárjam, hogy mennyire mutatkoznak különbségek az egyes demográfiai csoportok, valamint a borászattal, borfogyasztással és a Badacsonyi borvidékkel kapcsolatosan különböző tapasztalatokkal rendelkező fogyasztói csoportok között.

Ebből a célból egy kérdőíves kutatást végeztem, amit a Facebook platformján terjesztettem hólabda módszerrel. A kérdőívet 2023. márciusában 181 válaszadó töltötte ki. A kérdőívemet a szakdolgozatom függelékébe csatoltam. A kérdőívet a saját közösségi média profilommal a hírfolyamomban, valamint különböző tematikus Facebook-csoportokban osztottam meg. A mintagyűjtés korlátját jelenti, hogy nem kapok reprezentatív képet a közvéleményről. Ugyanakkor nagy hangsúlyt helyezek arra, hogy a kérdőívvel felmért egyes változók közötti kapcsolatokat elemezsem. A válaszadókat az alapvető demográfiai tulajdonságaik, valamint a borászati és borvidéki ismereteik szerint különböző csoportokba osztottam. Ezt követően olyan keresztábrákat hoztam létre, amelyekben az egyes kérdésekre adott válaszok eloszlását a teljes mintán belül, valamint az egyes alcsoportokon belül külön szemléltettem. A könnyebb kezelhetőség érdekében ezeket a keresztábrákat halmozott sávdiagramokkal ábrázoltam.

A minta demográfiai eloszlás

A kérdőívemet kitöltő válaszadóktól először az alapvető demográfiai jellemzőikkel kapcsolatosan tettem fel kérdéseket. Az erre érkezett válaszokat az X. táblázatban mutatom be. A táblázatból jól látszik, hogy jelentősen felülreprezentáltak a mintámban a fiatalok, a nők és a felsőfokú végzettségűek. Tízből négy válaszadó (42%) a velem azonos korcsoportba tartozik (25-34 éves). A válaszadók 15 százaléka fiatalabb, míg 44 százaléka idősebb ennél a korosztálynál. Tízből hét válaszadó rendelkezett valamilyen felsőfokú diplomával (72%), a válaszadók valamivel több mint ötödének volt középfokú végzettsége (22%), míg kevés alapfokú végzettségű válaszadó töltötte ki a kérdőívemet (4%).

Korcsoport							
18 alatti	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75 felett
1%	14%	42%	10%	18%	12%	3%	1%

Végzettség							
Nyolc általános	Érettségi	Érettségei, szakmai oklevéllel	Egyetem, főiskola	DLA	PHD	Nincs válasz	
4%	9%	13%	68%	1%	3%	1%	

Nem		
Férfi	Nő	Egyéb
33%	66%	2%

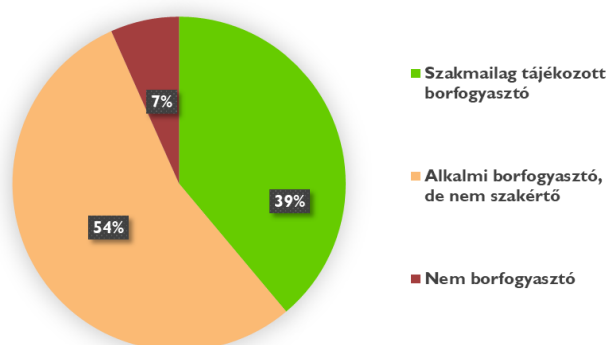
I. táblázat: A kérdőíves kutatás mintájának eloszlása az alapvető demográfiai tulajdonságok szerint

(Forrás: a kérdőív, a táblázat saját szerkesztés 2023)

Annak érdekében, hogy a későbbi kérdések elemzésénél ne aprózzam szét a mintát kis elemszámú csoportokra, a későbbiekben a demográfiai tulajdonságoknak egy összevont kategorizálását használtam. Így három végzettségi csoportot (legfeljebb alapfokú, középfokú és felsőfokú), és három életkor szerinti csoportot (35 évnél fiatalabb, 35-54 éves, 54 évnél idősebb) fogok megkülönböztetni.

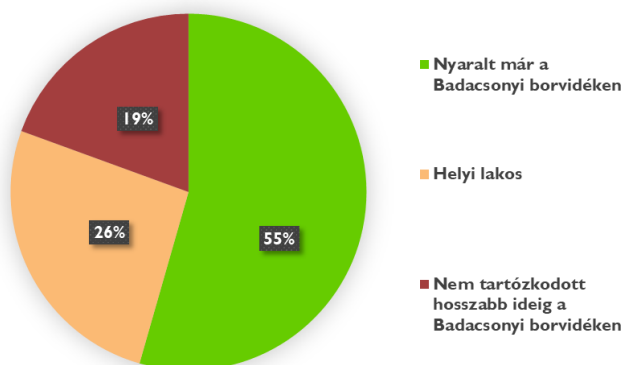
A minta eloszlása az önbevallás szerinti borászati és borvidéki ismeretek szerint

A demográfiai kérdések után azt mértem fel, hogy a kutatásom résztvevői jártak-e már a Badacsonyi borvidéken, illetve milyen borfogyasztási szokásaik és borászati ismereteik vannak. A demográfiai kérdéseknél alkalmazott stratégiát követve ezeknél a kérdéseknél is összevontam többféle válaszkategóriát.

28. ábra: A minta eloszlása a borfogyasztási és borászati ismeretek alapján
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 28. ábrán látható, hogy szerencsésen nagy számban töltötték ki a kérdőívet szakmailag tájékozott borfogyasztók, borkedvelők, és csak egy minimális része a kitöltőknek nem tartja magát borfogyasztónak.

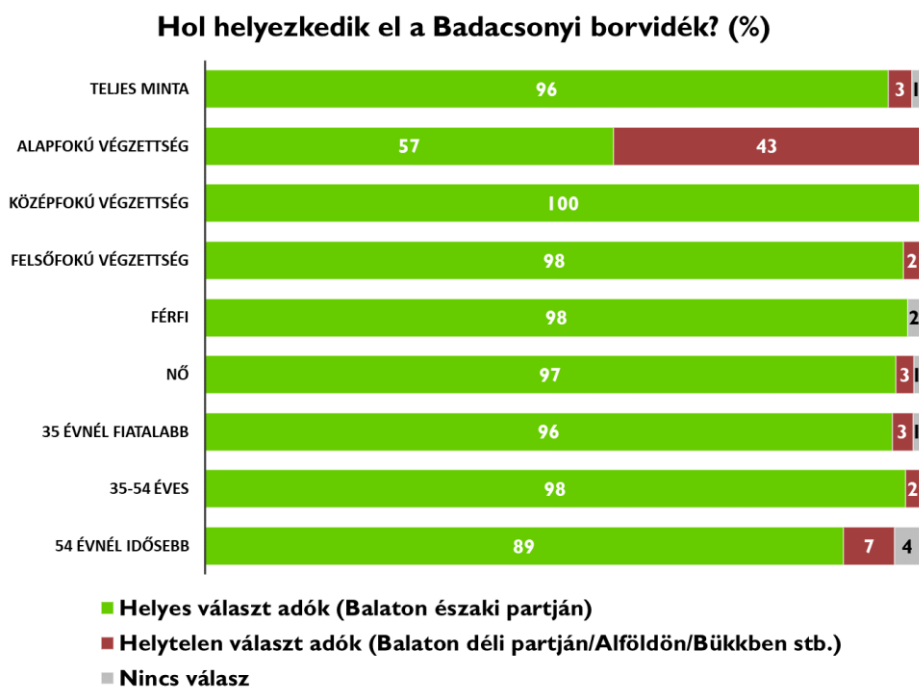

29. ábra: A minta eloszlása aszerint, hogy a válaszadó járt-e már a Badacsonyi borvidéken
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 29. ábrán jól látható, hogy a kérdőívet kitöltők több mint negyede helyi lakos, több mint fele nyaralt már a borvidéken és csupán kevesebb, mint húsz százaléka nem tartózkodott még huzamosabb ideig a környékünkön.

A kérdésekre adott válaszok kiértékelése

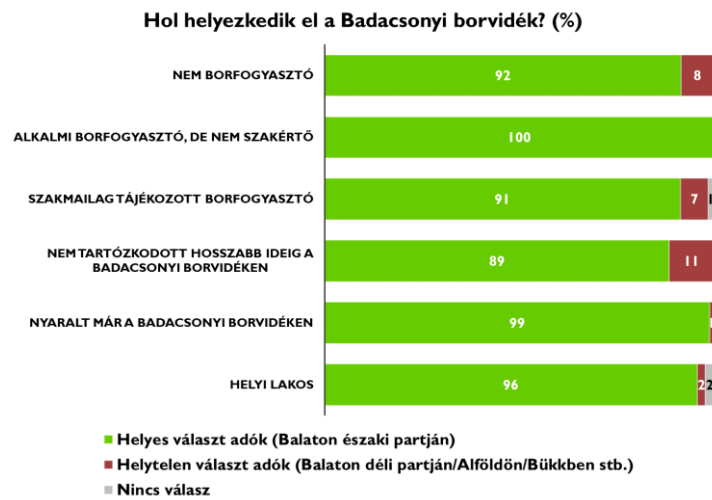
4.4.1 Ismeretek és percepciók a Badacsonyi borvidékről

30. ábra: Hol helyezkedik el a Badacsonyi borvidék?
A válaszadók véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

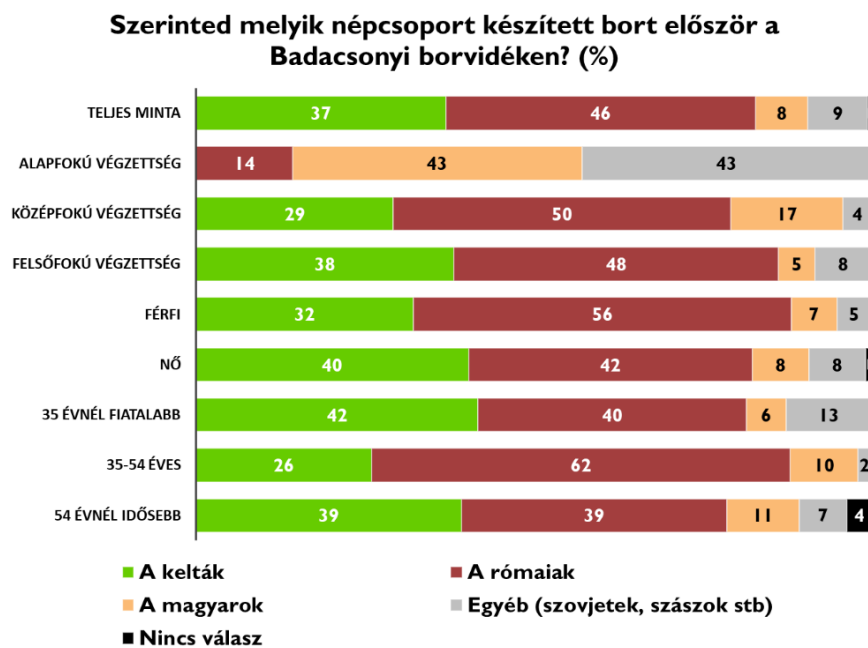
A 30. ábrából kitűnik, hogy minden a kérvényt kitöltő demográfiai csoport közép fokú végzettség felett ismeri a Badacsonyi borvidék elhelyezkedését. Alapfokú végzettségnél

azonban már felmerül a minta majdnem felénél, hogy már a Borvidék elhelyezése is problémákba ütközik.

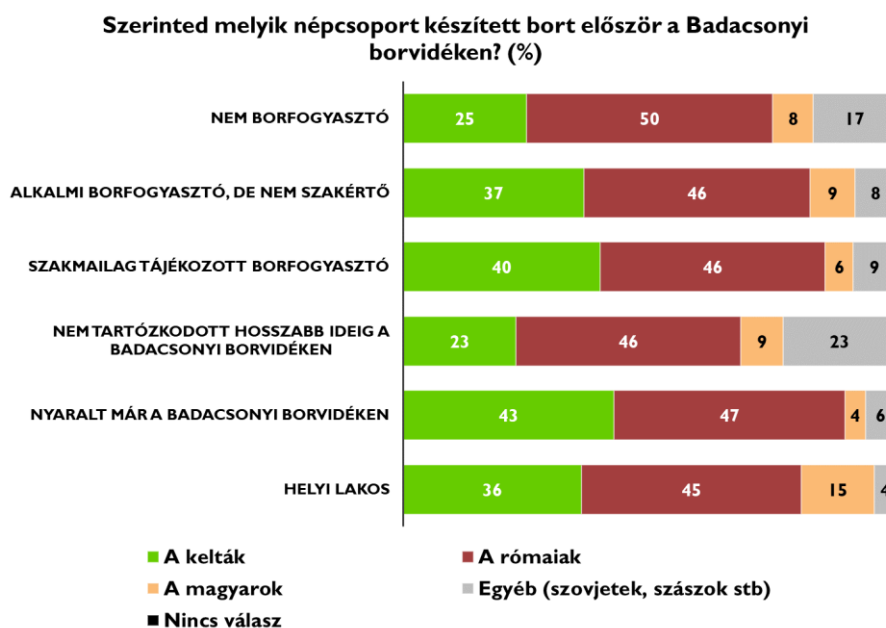
31. ábra: Hol helyezkedik el a Badacsonyi borvidék?
A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 31. ábrán látható, hogy a Badacsonyi Borvidék elhelyezkedését nem ismerők nagy része a nem borfogyasztó, a borvidéket még meg nem látogatott demográfiai csoportokba esik.

32. ábra: Melyik népcsoport készített bort először a Badacsonyi borvidéken?
A válaszadók véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 32. ábrán jól látható, hogy elérhető források hiányában komolyan megoszlik a válaszadók ismerete a legegyszerűbb bortörténelmi kérdésnél is, minden demográfiai kategóriában.

33. ábra: Melyik népcsoport készítette bort először a Badacsonyi borvidéken? A válaszadó véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 33. ábrán megfigyelhető, hogy a borfogyasztási szokásoktól, a borvidéken való tartózkodástól, nyaralás, függetlenül, de még a helyi lakosoknál sincs egy tisztán elfogadott eredete a Badacsonyi bortermelésnek, a kérdőívet kitöltő mintánk alapján.

4.4.2 Elképzelések a termelészövetkezeti bortermelésről

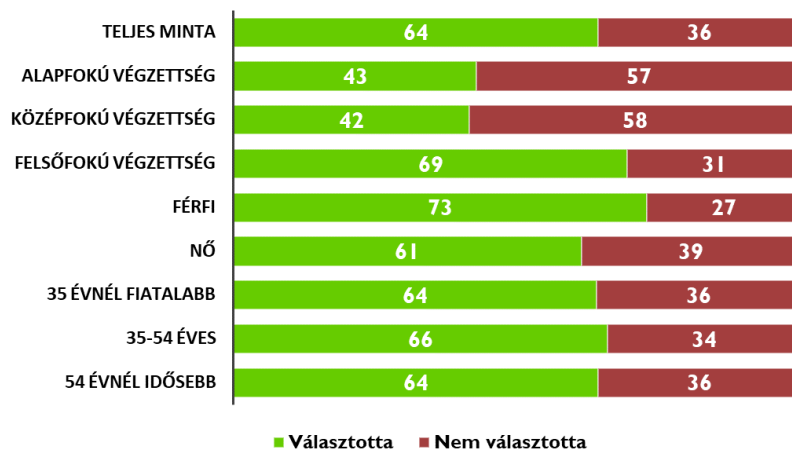

34. ábra: Elképzelések a termelészövetkezeti gazdálkodásról, teljes minta alapján (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 34. ábrából kiderül, hogy a kérdőívet kitöltők döntő többsége, tévesen úgy hiszi a termelőszövetkezeti gazdálkodás, termésmennyiség növekedéssel járt. Viszont a legkevesebben hiszik, azt a téves elképzelést, hogy termelőszövetkezeti gazdálkodás együtt járt a történelmi fajták visszatelepítésével.

Szerinted az alábbi hatások közül, melyik volt jellemző a termelőszövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

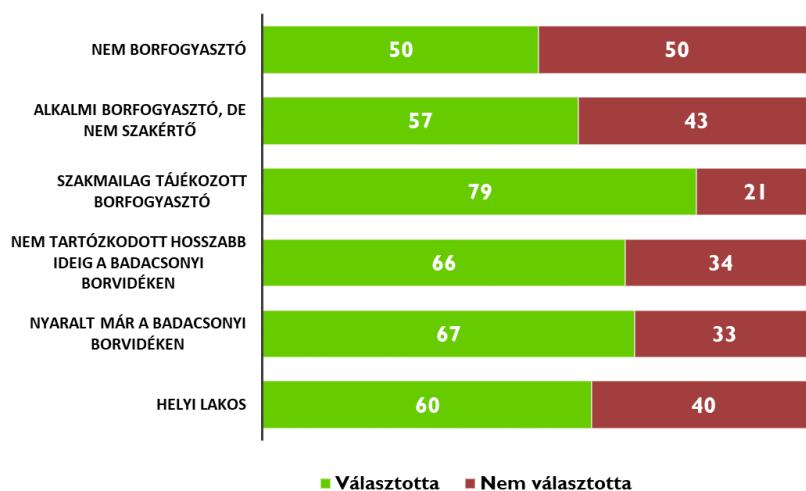
"Mennyiségbeli növekedés a szőlőtermelésben." (%)

35. ábra: A) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadó véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Szerinted az alábbi hatások közül, melyik volt jellemző a termelőszövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

"Mennyiségbeli növekedés a szőlőtermelésben." (%)

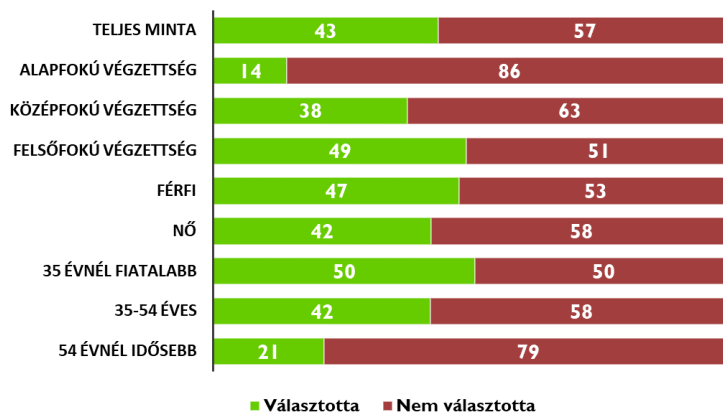
36. ábra: A) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 35. ábrán jól látszik, hogy demográfiai csoporttól függetlenül kérdőívet kitöltők döntő többsége, tévesen úgy hiszi a termelőszövetkezeti gazdálkodás, termésmennyiség növekedéssel járt.

A 36. ábra megmutatja, hogy borfogyasztási szokásokról, és a Badacsonyi borvidék ismeretétől függetlenül, a kérdőívet kitöltők döntő többsége, tévesen úgy hiszi a termelőszövetkezeti gazdálkodás, termésmennyiség növekedéssel járt.

Szerinted az alábbi hatások közül, melyik volt jellemző a termelőszövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

"Megkérdőjelezhető borászati technológiák alkalmazása. (Például: borhamisítás)." (%)

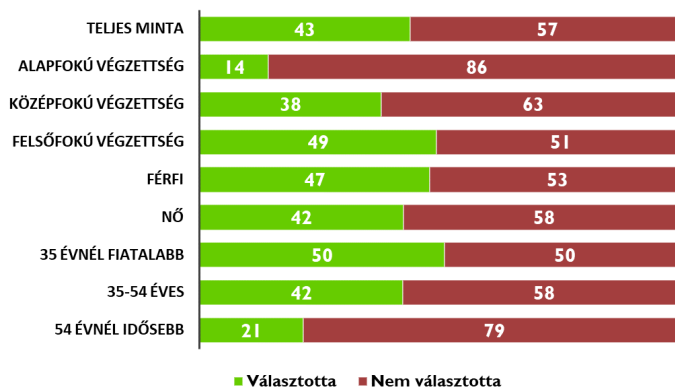

37. ábra: B) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadók véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 37 ábrából, egyértelműen kiderül, hogy az alacsony végzettségű és idősebb korosztály jobban informált a termelőszövetkezeti gazdálkodás megkérdőjelezhető munkafolyamatairól, míg a többi demográfiai csoport véleménye megoszlik a kérdéssel.

Szerinted az alábbi hatások közül, melyik volt jellemző a termelőszövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

"Megkérdőjelezhető borászati technológiák alkalmazása. (Például: borhamisítás)." (%)

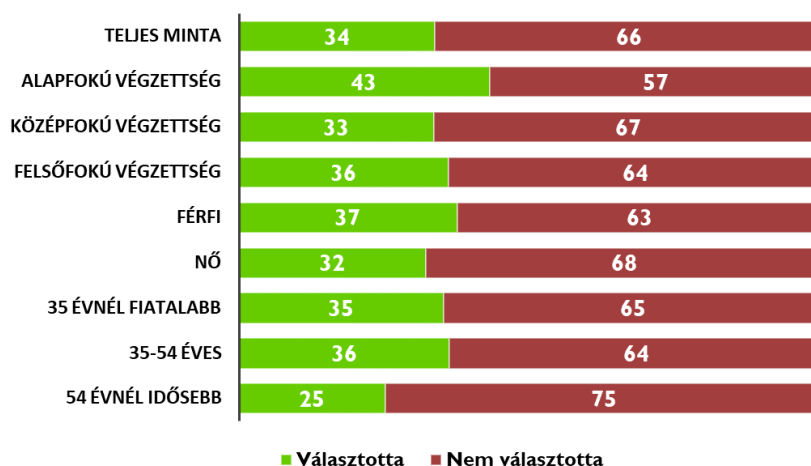

38. ábra: B) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadó véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 38 ábrán jól látszik, hogy a Badacsony körül élők, Badacsonyt kedvelők és szakmailag tájékozott csoportoknak, jobb véleménye van a Termelészövetkezeti gazdálkodás megkérdőjelezhető munkafolyamatairól, míg a Badacsonyt nem ismerők és alkalmi borfogyasztók egyértelműen negatívabban vélekednek a dolgról.

Szerinted az alábbi hatások közül, melyik volt jellemző a termelészövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

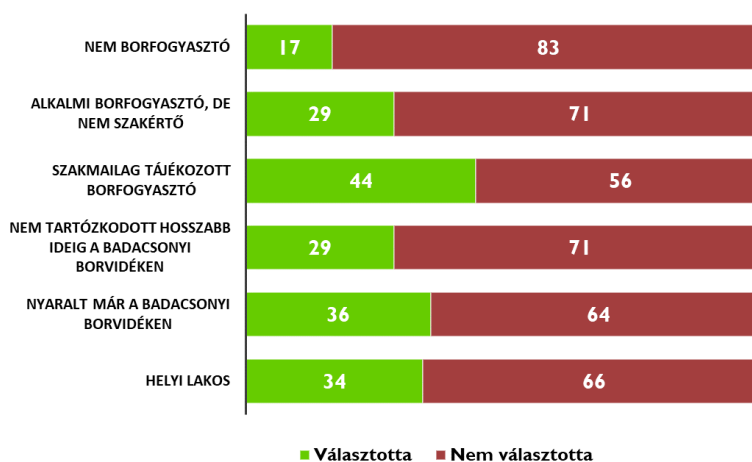
"A magasabb fekvésű területek elhanyagolása." (%)

39. ábra: C) Elképzelések a termelészövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadó véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Szerinted az alábbi hatások közül, melyik volt jellemző a termelészövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

"A magasabb fekvésű területek elhanyagolása." (%)

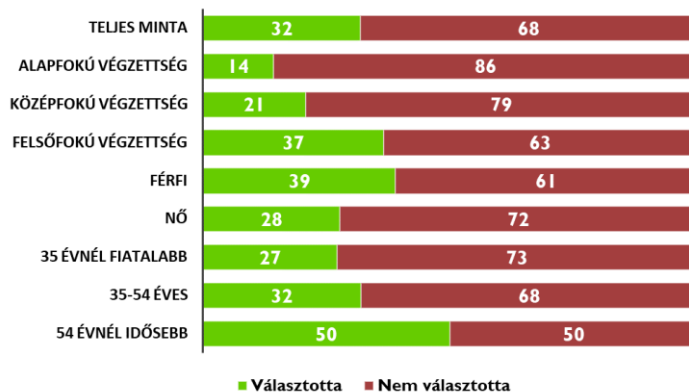

40. ábra: C) Elképzelések a termelészövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 39. és 40. ábrákon is látszik, hogy döntő többségben nem tudnak a kérdőív kitöltői, a Badacsonyi szőlőterületek területek, termelőszövetkezet általi elhanyagolásáról. Ez alól az egyetlen kivétel a szakmailag tájékozott borfogyasztók véleménye: ahol aránylag fele-fele arányban válaszoltak helyesen és helytelenül a kérdésre.

Szerinted az alábbi hatások közül, melyikiek voltak jellemzők a termelőszövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

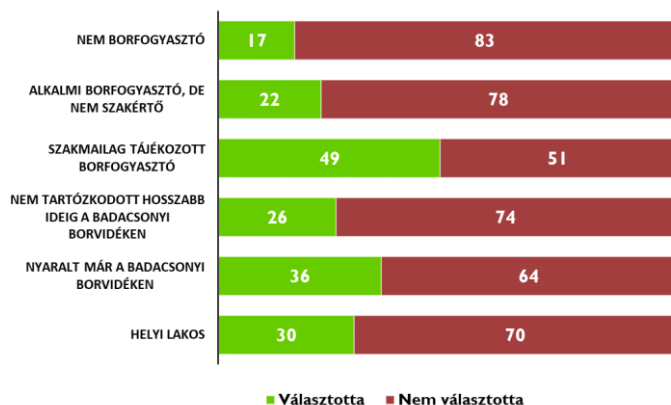
"Minden második szőlősor kivágása, az MTZ-traktorok helyigénye miatt." (%)

41. ábra: D) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadó véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Szerinted az alábbi hatások közül, melyikiek voltak jellemzők a termelőszövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

"Minden második szőlősor kivágása, az MTZ-traktorok helyigénye miatt." (%)

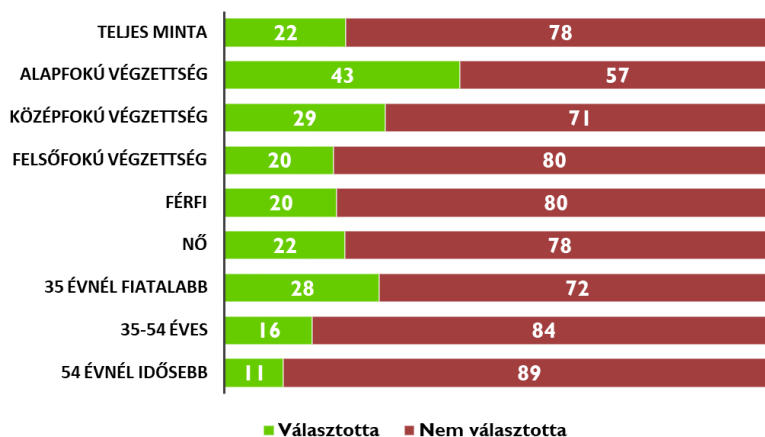

42. ábra: D) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 41. és 42. ábrákból kiderül, hogy döntő többségben nem tudnak a kérdőív kitöltői, a MTZ-traktor helyigénye miatt károsított területekről. Ez alól az egyetlen kivétel a szakmailag tájékozott borfogyasztók véleménye: ahol aránylag fele-fele arányban válaszoltak helyesen és helytelenül a kérdésre.

Szerinted az alábbi hatások közül, melyikiek voltak jellemzők a termelőszövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

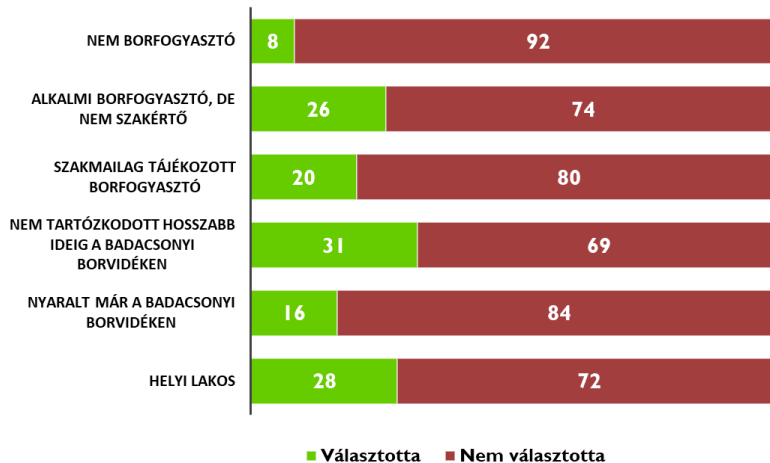
"A történelmi fajták TSZ általi visszatelepítése." (%)

43. ábra: E) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadó véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Szerinted az alábbi hatások közül, melyikiek voltak jellemzők a termelőszövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

"A történelmi fajták TSZ általi visszatelepítése." (%)

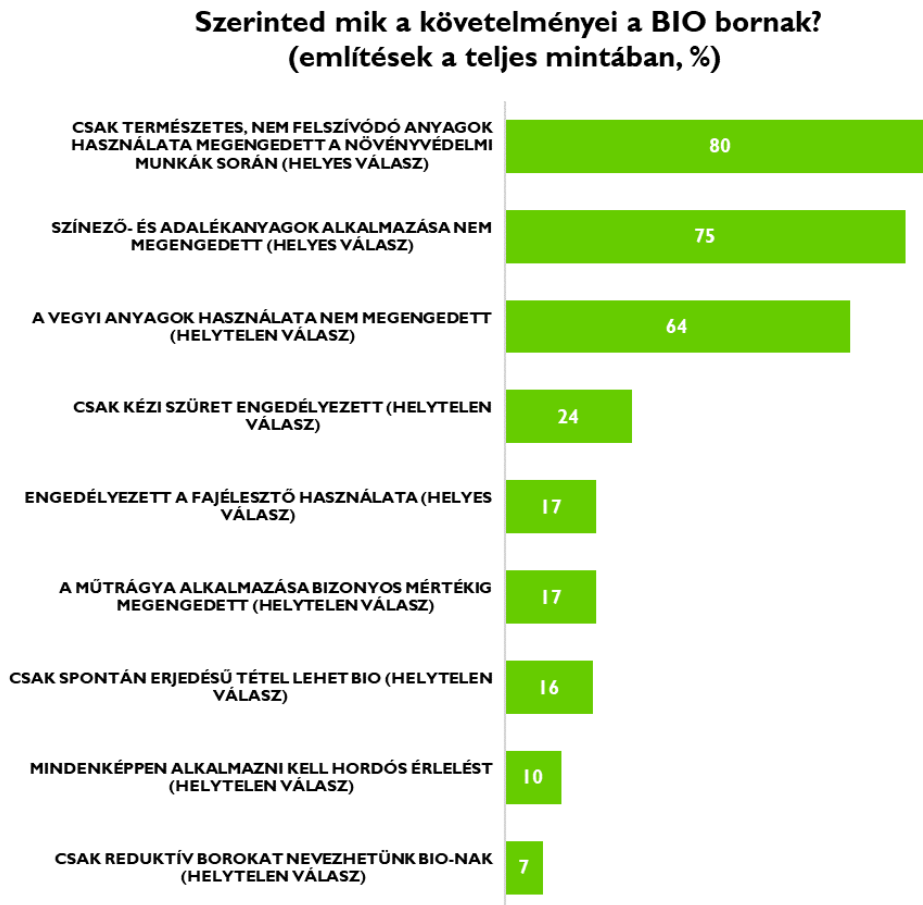

44. ábra: E) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról
A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 43. és 44. ábrákon látszik, hogy döntő többségben a kérdőív kitöltői, helyesen tudják, hogy nem telepített vissza a TSZ történelmi fajtákat. Ez alól az egyetlen kivétel az alapfokú végzettséggel rendelkezők véleménye: ahol aránylag fele-fele arányban válaszoltak helyesen és helytelenül a kérdésre.

4.4.3 Ismeretek a bio borkészítés kritériumairól

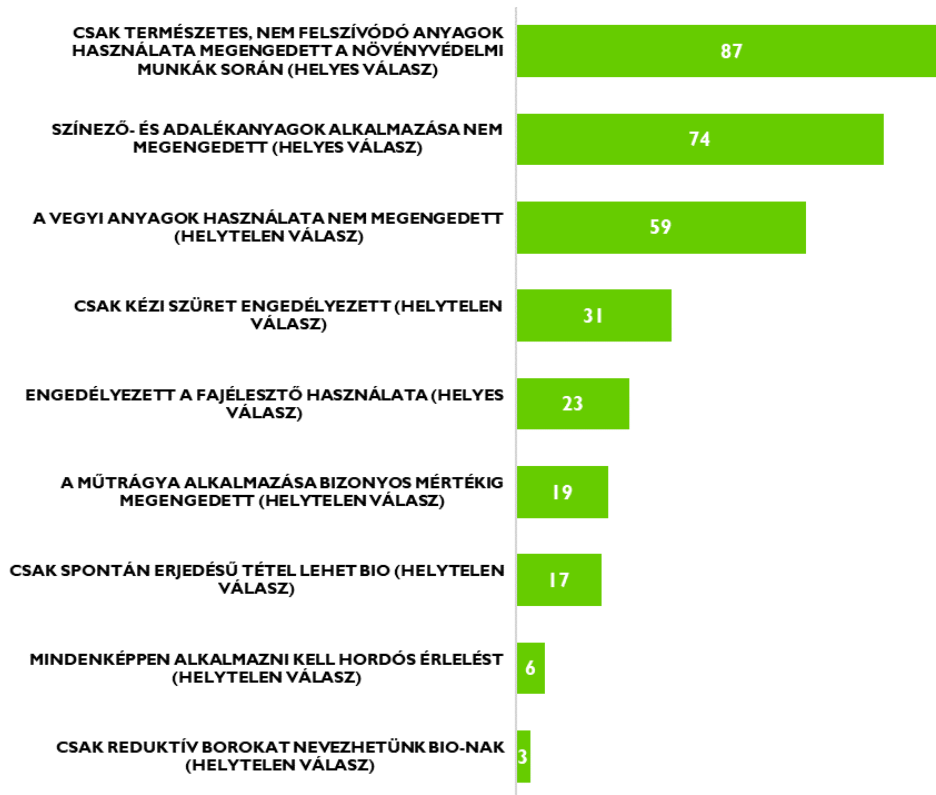
A kérdőívemben elhelyeztem egy „tudástesztet” is a bio borokról. A válaszadóknak az alábbi kérdést tettem fel: „Szerinted mik a követelményei a bio bornak? (Több helyes választ is találsz.)”. A 181 válaszadó közül csupán négyen voltak, akik helyesen válaszoltak, vagyis hiánytalanul és kizárólag a bio borkészítés követelményeit választották ki a felsorolt állítások közül. Ez különösen tanulságos annak tükrében, hogy a válaszadók 39 százaléka magát szakmailag tájékozottnak tartotta magát a borokkal kapcsolatban.

*45. ábra: A bio bor követelményei, teljes minta alapján
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)*

A 45. ábrából kiderül, hogy a kérdőív kitöltőinek döntő többsége, többnyire helyesen ismeri, a bio borok előállításának alapvető feltételeit.

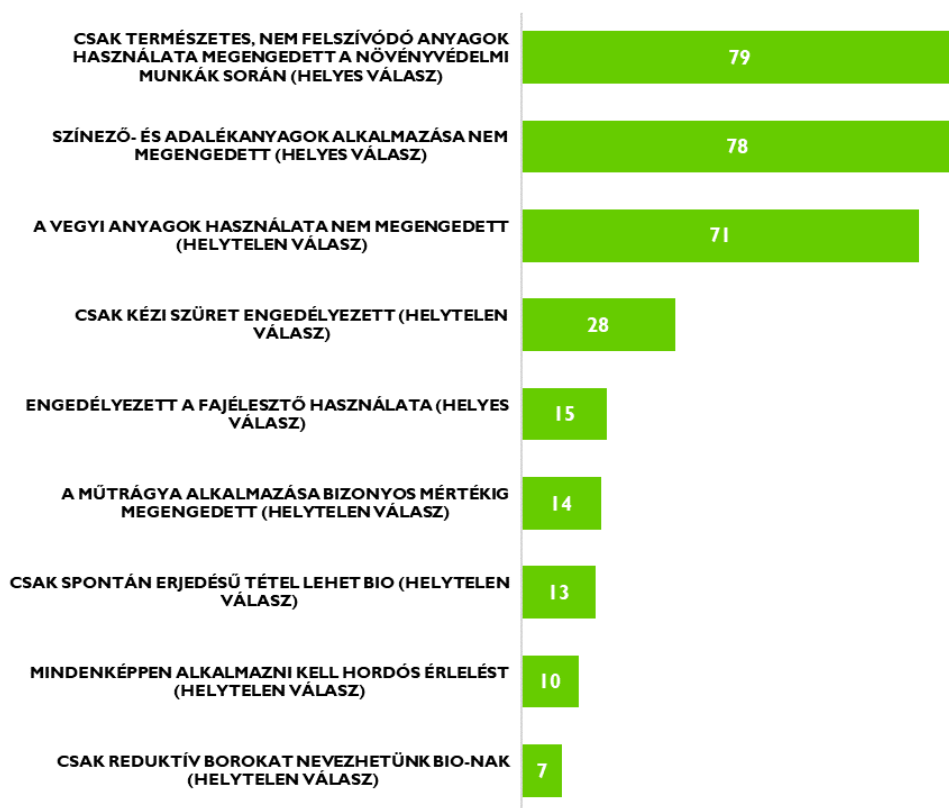
**Szerinted mik a követelményei a BIO bornak?
(említések a szakmailag tájékozott
borfogyasztók körében, %)**

46. ábra: A bio bor követelményei, a szakmailag tájékozott borfogyasztók körében
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 46 ábrán jól látszik, hogy a kérdőív magát szakmailag tájékozott borfogyasztónak tartó, kitöltőinek döntő többsége, többnyire helyesen ismeri, a bio borok előállításának alapvető feltételeit. Fontos megfigyelnünk, hogy jelentősen kevesebben válaszoltak helytelenül a szándékosan nehezebb „vegyszeranyagok” kérdésre.

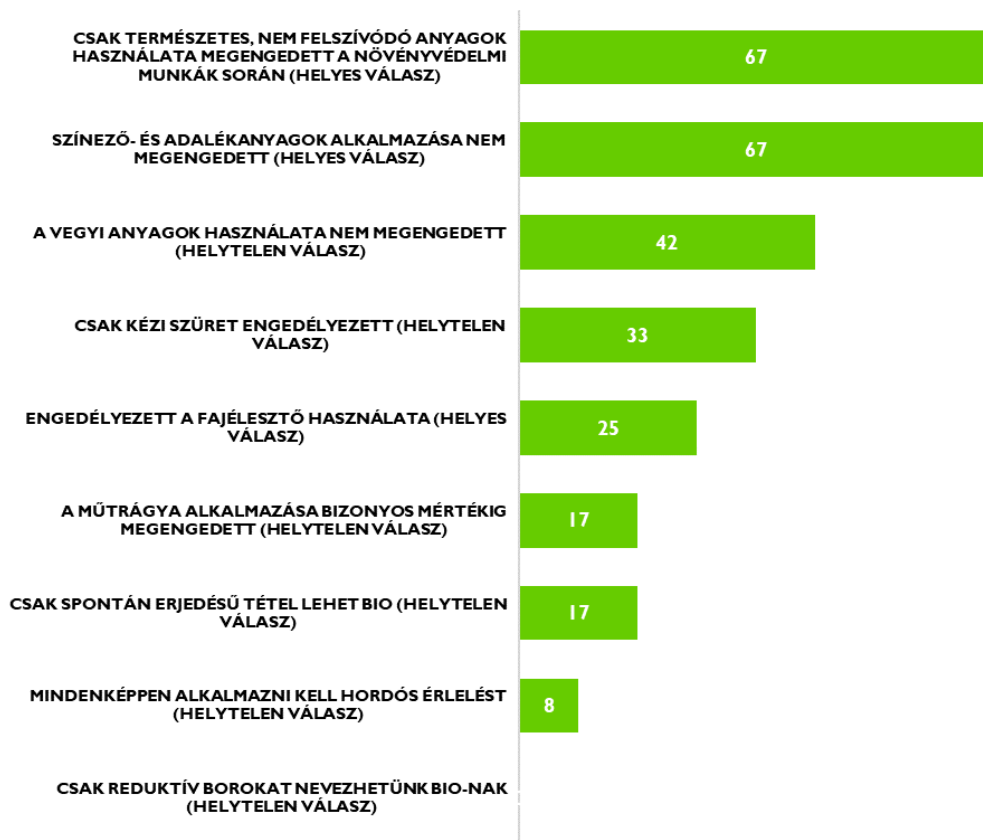
**Szerinted mik a követelményei a BIO bornak?
(említések az alkalmi, nem szakértő borfogyasztók körében, %)**

47. ábra: A bio bor követelményei, alkalmi nem szakértő borfogyasztók körében
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 47. ábra megmutatja, hogy a kérdőív magát alkalmi borfogyasztónak tartó, kitöltőinek döntő többsége, többnyire helyesen ismeri, a bio borok előállításának alapvető feltételeit.

**Szerinted mik a követelményei a BIO bornak?
(említések a nem borfogyasztók körében, %)**

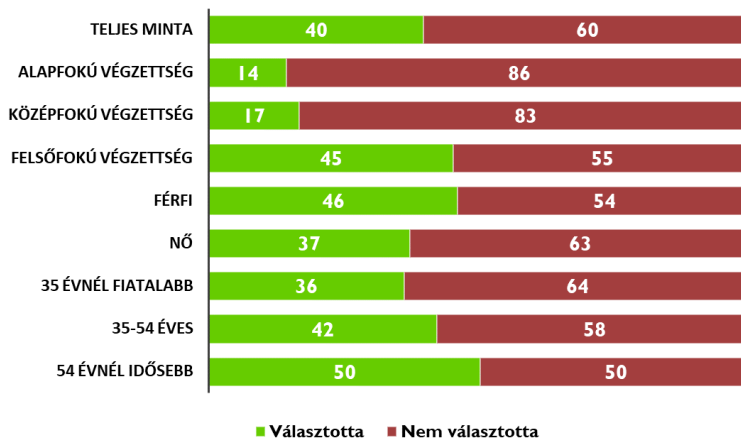
48. ábra: A bio bor követelményei, nem borfogyasztók körében
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 48. ábrából kiderül, hogy a kérdőív magát nem borfogyasztónak tartó, kitöltőinek döntő többsége, többnyire helyesen ismeri, a bio borok előállításának alapvető feltételeit. Fontos megfigyelnünk, bár meglepő, hogy jelentősen kevesebben válaszoltak helytelenül a szándékosan nehezebb „vegyi anyagok” kérdésre.

4.4.3 Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról

Az alábbi, klímaváltozás miatt Badacsonyban bekövetkező hatások közül szerinted mi igaz?

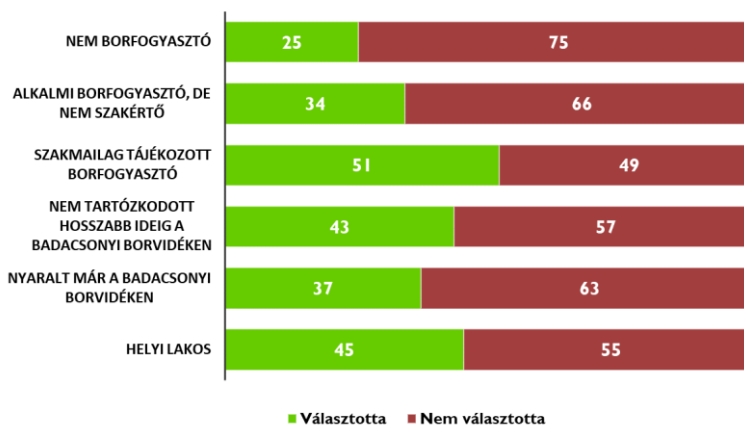
"A klímaváltozás hatására 2023-ban a Szent György-hegyen már szüreteltek olívabogyót." (%)

49. ábra: A) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról
A válaszadók ismeretei: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Az alábbi, klímaváltozás miatt Badacsonyban bekövetkező hatások közül szerinted mi igaz?

"A klímaváltozás hatására 2023-ban a Szent György-hegyen már szüreteltek olívabogyót." (%)

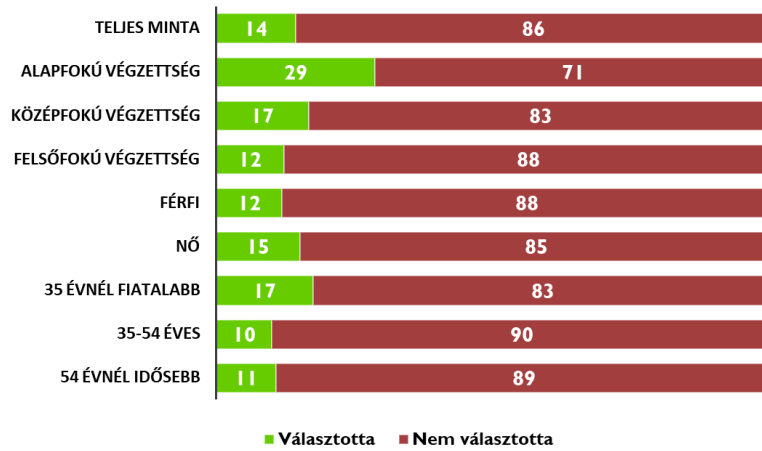

50. ábra: A) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról
A válaszadók ismeretei: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

A 49. ábrából kiderül, hogy a fent említett klíma változásról csak a felsőfokú végzettséggel rendelkező kitöltők jelentősebb része (csaknem fele) hallott. Az 50. ábra megmutatta, hogy a szakmailag tájékozott borfogyasztók hallottak többen erről (51 százalék), rajtuk kívül meglepően magas volt a Badacsonyt kevésbé ismerő kitöltők véleménye: ahol ismét csak fele-fele arányban válaszoltak helyesen.

Az alábbi, klímaváltozás miatt Badacsonyban bekövetkező hatások közül szerinted mi igaz?

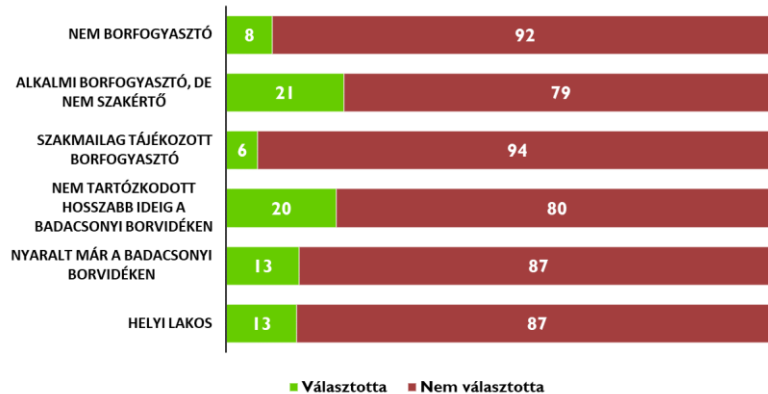
"A klímaváltozás hatásai miatt 2023-ban új, fagyűrő fajtákat kell keresnie a badacsonyi borászatoknak." (%)

51. ábra: B) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról
A válaszadók ismeretei: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Az alábbi, klímaváltozás miatt Badacsonyban bekövetkező hatások közül szerinted mi igaz?

"A klímaváltozás hatásai miatt 2023-ban új, fagyűrő fajtákat kell keresnie a badacsonyi borászatoknak." (%)

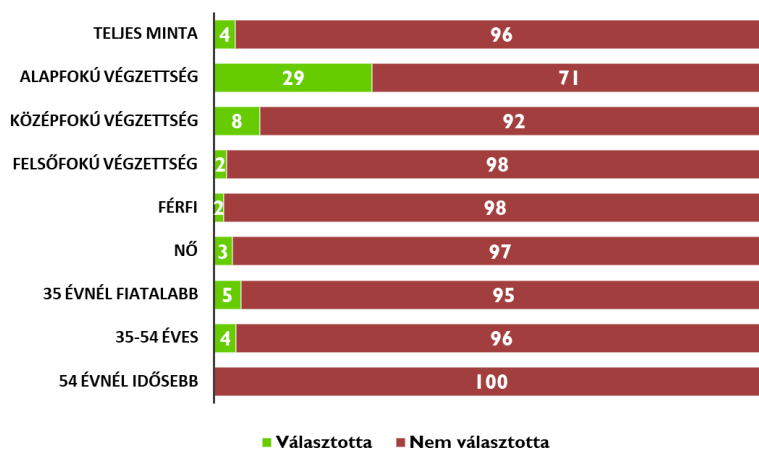

52. ábra: B) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról
A válaszadók ismeretei: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Az 51. és 52. ábrákon jól látszik, hogy kérdőív kitöltői döntő többségben felismerték, hogy ez egy hamis állítás, mert a Badacsonyi borvidéken nem nőtt a fagyveszély.

Az alábbi, klímaváltozás miatt Badacsonyban bekövetkező hatások közül szerinted mi igaz?

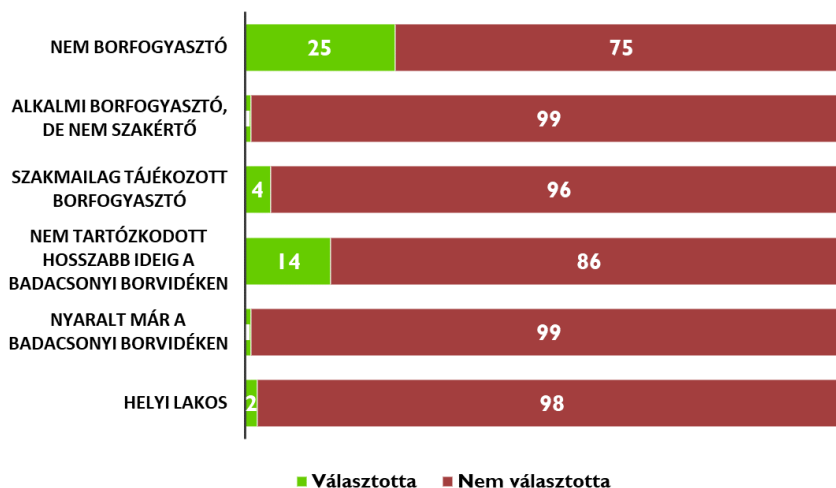
"A klímaváltozás hatásai miatt majdnem minden télen korcsolyázhatóan befagy a Balaton." (%)

53. ábra: C) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról
A válaszadók ismeretei: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Az alábbi, klímaváltozás miatt Badacsonyban bekövetkező hatások közül szerinted mi igaz?

"A klímaváltozás hatásai miatt majdnem minden télen korcsolyázhatóan befagy a Balaton." (%)

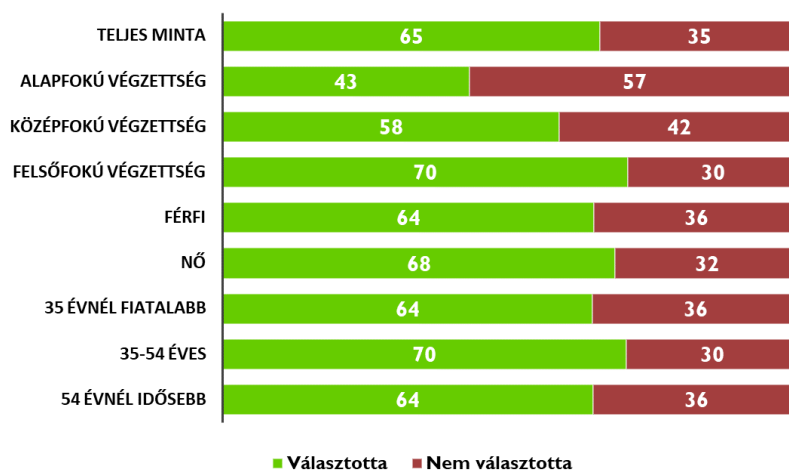

54. ábra: C) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról
A válaszadók ismeretei: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Az 53. és 54. ábra is megmutatta, hogy kérdőív kitöltői döntő többségben felismerték, hogy ez is egy hamis állítás, mert a Balaton már nem fagy be, ami jelzi a klíma melegedését.

Az alábbi, klímaváltozás miatt Badacsonyban bekövetkező hatások közül szerinted mi igaz?

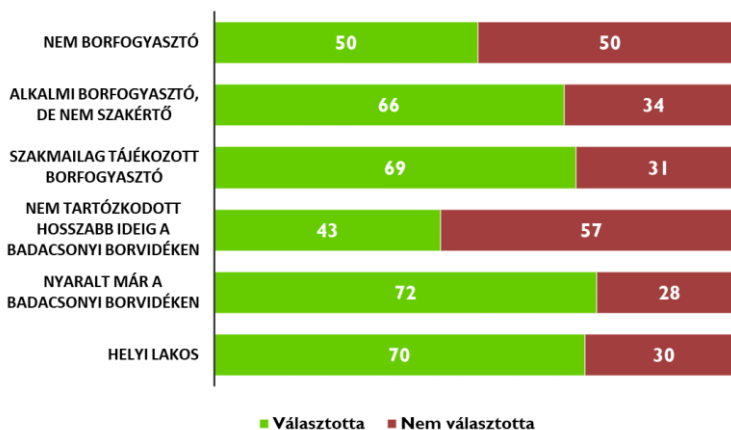
"A klímaváltozás eredményeképp a mediterrán Mannakabócák már az egész Badacsonyi borvidéken elterjedtek." (%)

55. ábra: D) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról
A válaszadók ismeretei: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

Az alábbi, klímaváltozás miatt Badacsonyban bekövetkező hatások közül szerinted mi igaz?

"A klímaváltozás eredményeképp a mediterrán Mannakabócák már az egész Badacsonyi borvidéken elterjedtek." (%)

56. ábra: D) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról
A válaszadók ismeretei: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint
(Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés)

Az 55. és 56. ábrákból kiderül, hogy döntő többségben a kérdőív kitöltői, helyesen tudják, hogy a mannakabóca indikátorfajként elterjed borvidékünkön. Ez alól az egyetlen kivétel az alapfokú végzettséggel rendelkezők ismeretei, ahol aránylag fele-fele arányban ismert ezt a klímaváltozást jelző tény.

4.4.5 A kérdőív adatainak értékelése

A fenti kérdőívem 181 válaszadója, szakmailag tájékozott borfogyasztónak és borkedvelőnek tartotta magát és csak egy minimális része a kitöltőknek nem tartotta magát borfogyasztónak. A kérdőív kitöltőinek negyede helyi lakos, több mint fele nyaralt már a borvidéken és csupán kevesebb, mint húsz százaléka nem tartózkodott még huzamosabb ideig a környékünkön. Ezen demográfiai tudatában, a kitöltőim nagy része potenciális, vagy már visszatérő bor turistának, avagy helyi fogyasztónak minősíthető. Válaszaik betekintést nyújtanak a számunkra Badacsony átlagfogyasztóinak ismereteibe, gondolkozásmódjába.

Válaszadóim a klímaváltozás Badacsonyi borvidékre gyakorolt hatásával, a Badacsonyi borvidék alapvető földrajzával, a bio borászat mibenlétével döntő többségében tisztában vannak, bár a biogazdálkodás terén még bővíthetők lennének az ismeretek, és Badacsony gazdag történelme már sokak számára nem ismert. Ezen ismeretek megosztására javaslatom tematikus kostolók, és bortörténelmi előadások tartása. Az organikus („*bio*”) borkészítéssel kapcsolatos ismeretek átlagfogyasztóinkkal való megosztása nem csak kiváló apropót adna bor köré épülő kulturális rendezvények számára, hanem segítene fogyasztóinknak felismerni és értékelni az organikus borkészítés során elvégzett extra erőfeszítéseket. Úgynevezett „*történelmi borkostolók*” és előadások során pedig megoszthatnánk a Badacsonyi borvidék színes és gyakran viharokkal tarkított történelmét, segíthetnénk megértetni számukra milyen évezredes kincs a Badacsonyi szőlészet és bor, milyen távlatokat ért el egykor, és milyen fogyasztói csúcsokat hódíthat meg újra, ha fogyasztóinkkal együttműködve őrizzük és fejlesztjük úgy, mint elődeink tették.

5. Összegzés

A szakdolgozatom témaválasztásának legfőbb motivációja az volt, hogy megismerjem a Badacsonyi borvidék múltját és jelenét. Így dolgozatomban kutatási célként azt tűztem ki, hogy történelmi források segítségével betekintést nyerjek a napjainkban zajló globális felmelegedést megelőző és a Badacsony-vidék szőlőművelését nagyban meghatározó régmúlt idők klimatikus viszonyaiba. Ezért a szakirodalomra alapozva, egyrészt kvalitatív kutatás végeztem: Hangodi László történésszel és Id. Szászi Endre borással folytatott szakértői mélyinterjú segítségével. A szakirodalmi kutatásokon túl ezen két interjúk segítségével igyekeztem megismerni a Badacsonyi borvidék történelmi múltját és jelenét.

Másrészt a borvidék jelenét, illetve annak ismertségét egy kvantitatív közvéleménykutatás (kérdőíves a Facebook platformján) segítségével próbáltam megismerni. A kérdőíves kutatásának hipotézise az volt, hogy az emberek ismerik vagy hallottak a Badacsonyi borvidékről, de nem ismerik a „*bio*” (biorganikus) szőlőművelést és klímaváltozás hatását a helyi borászatra. továbbá klímaváltozásnak „*bio*” (biorganikus) szőlőművelésre és helyi borászatra gyakorolt hatását.

A kutatási célkitűzésem részben teljesült, mivel a szakirodalmi kutatás és Hangodi László történésszel folytatott interjú segítségével betekintést nyertem a Badacsonyi borvidék történelmébe. Viszont nem sikerült betekintést nyernem a régmúlt idők klimatikus viszonyaiba. A kérdőívem 181 válaszadója már hallott a klímaváltozás Badacsonyi borvidékre gyakorolt hatásáról és ismerte a Badacsonyi borvidék alapvető földrajzi elhelyezkedését. Döntő többségük tisztában van, a „*bio*” borászattal, viszont Badacsony történelme már sokak számára nem ismert. Tehát a kérdőíves közvéleménykutatás hipotézisét egybevetve a kutatás számszerűsített eredményével, a hipotézisem részben konvergált (megjegyzett) részben divergáltak (nem egyezett meg) a kutatás eredményeivel.

A szakdolgozatom kutatási eredményei alapján a következő javaslatokat teszem:

Tematikus ismeretterjesztő rendezvények (borkostolók, előadások, vacsorák) tartása, amik a Badacsonyi borvidék gazdag történelmét, lehetőségeit és várható jövőjét tárgyalják, ismertetik. Egy „élő történelem” ültetvény létrehozása, és erről mai és ókori technológiákkal való borkészítés, a tragikusan hamvába halt Római fára futtatott és ligetes szőlész-borászati kultúra felelevenítésének céljából, és a modern és ókori borok összehasonlításának lehetőségét létrehozva.

A két fenti ötletem egyesítése lehetne egy olyan modern „*borászati múzeum*”, amelyben digitális és interaktív kiállításokon keresztül különböző korok, szőlészeti technológiáit lehetne bemutatni (legutóbb Bordeaux-ban láttam ilyenre nagyon szép példát). Emellett valós ültetvényeken is be lehetne mutatni a különböző szőlőművelési technológiákat. E közben maga a múzeum egy funkcionális pincészetként üzemelhetne, amelynek tematikus kostolótermeiben az érdeklődők nem csak megismerhetnék, hanem végig kóstolhatnak Badacsony „bortörténelmét”.

6. Bibliográfia

1. A Tudományos Gyűjtemény (1817) Arcanum Digitális tudománytár. 2023[https://adt.arcanum.com/hu/collection/Tudomanyos Gyujtemeny](https://adt.arcanum.com/hu/collection/Tudomanyos_Gyujtemeny) - Letöltés: Végső letöltés: 2023.04.25
2. Bánlaki Ildikó (1999) A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai IX. Rendszerváltások kora 14. (Település fejlesztés a Kádár-rendszer idején). Veszprém.
3. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VESM_14/?pg=473&layout=s – Letöltés Végső letöltés: 2023.04.25
4. Borászportál (2023): Borászportál.hu Badacsonyi borvidék. <https://www.boraszportal.hu/magyarorszag-borvidekei/badacsonyi-borvidek-6> - Végső letöltés: 2023.04.25
5. BVT (1974): Negyedszázad a magyar borgazdaság szolgálatában: 1949-1974 / Borgazdasági Vállalatok Trösztje. Budapest
6. DT (1981): Dunántúli Napló szeptember 38 évfolyam 246. szám.
7. Dömsödi János, Dr. Karácsonyi Sándor, Dr. Vitális György (1984): Talajjavítási útmutató. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest
8. Eötvös Károly (1900): Balatoni utazás 1. - Magyar Hírmondó (Reprint kiadás Budapest, 1982) Arcanum Digitális Tudománytár. <https://adt.arcanum.com/hu/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJCYWRhY3NvbnlpIGtcdTAwZTlrbnllbFxlMDE3MSBib3JhLCBcdTAwZTlzlIFNvbWx5YWkgYXN6XHUwMGZhamEga1x1MDBlOXRzemVyiG9seWFuIGRyXHUwMGUxZ2Egdm9sdCwgbWludCBhIGxlZ2RyXHUwMGUxZ1x1MDBlMWJiIFxlMDBmNnRwdXR0b255b3MgdG9rYWppLiJ9> - Végső letöltés: 2023.04.25
9. Füredi Anna (2019): A magyar bor legsötétebb korszaka. Tó-retro.
10. <https://toretro.hu/site/a-magyar-bor-legsotetebb-korszaka/> - Végső letöltés: 2023.04.25
11. Góczán László (19060) A Tapolcai-medence kialakulástörténeti problémái Földrajzi Értesítő 9. Budapest.
12. Hangodi László (2019): Zsidó borászdinasztiák Tapolcán és szerepük a térség borkultúrája történetében 1703-1844. Tapolca: Kötetet kiadja Tapolca Értékmegőrző Egyesülete.
13. Hangodi László (2023): Szászi Endre ifj. történésszel folytatott szakértői mélyinterjú. Tapolca, 2023.01.31
14. Hornsey, I. (2003): A History of Beer and Brewing. Cambridge: The Royal Society of Chemist
15. Jugovics Lajos (1968) A Dunántúli bazalt és bazalttufa területek. MÁFI Évi jelentés 1967 évről. http://epa.oszk.hu/02900/02934/00120/pdf/EPA02934_mafi_evi_jel_1968_223-244.pdf Végső letöltés: 2023.04.25)
16. Koppán Klaudia és Szászi József ifj. (1994) A Tapolcai medence, azaz egy hazai kistáj természetföldrajzi bemutatása. (pályamunka) Székesfehérvár
17. Krawczuk Aleksander (2008): Római császárok. Szeged: Lazi Könyvkiadó
18. Laposa József (2020): Badacsony a magyar borvidékek ékessége. Kiadja dr. Laposa József, 2020
19. Marosi Sándor és Somogyi Sándor /szerk./ (1990) **MAGYARORSZÁG KISTÁJAINAK KATASZTERE II.** MTA Földrajz Tudományi Kutatóintézet. Budapest.

20. Mohl Adolf (1897): Arcanum Kéziszkönyvtár Magyar Történelmi Életrajzok ESTERHÁZY PÁL 1635–1713* ÖTÖDIK KÖNYV A NÁDOR ÉS HERCZEG. VII. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarTortenetiEletrajzok-magyar-torteneti-eletrajzok-BE5D/esterhazy-pal-16351713-6A1A/otodik-konyv-a-nador-es-herczeg-6C8F/vii-6D3C/> - Végző letöltés: 2023.04.25
21. Németh Csaba 2023. MATE Szőlészeti és Borászati Kutató Állomás által megosztott meteorológiai adatok.
22. Southern P. (1997): Domitian Tragic Tyrant. Oxon: Routledge.com. - Letöltés: Végző letöltés: 2023.04.25
23. Szabó István (1966): A falurendszer kialakulása Magyarországon (X—XV. század). Akadémiai Kiadó, Budapest
24. Szabó Tibor András. (2023): Fél évezred térképei Szigligeten (képanyaga). Előadás: 2023. február 18. Básti Lajos Közösségi ház Szigliget
25. Szászi Endre id. (2023): Szászi Endre ifj. borással folytatott szakértői mélyinterjú. Hegymagas, 2023.03.15
26. Szászi J. ifj. (1997) Szigliget védett természeti értékei (diplomamunka). Pannon Agrártudományi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar Növénytan Tanszék, Keszthely
27. Szászi József (2022a): Amiről Szigliget és a környékbéli tanúhegyek mesélnek. – GeoMetodika 6. 2. <https://geometodika.hu/2022/05/20/amirool-szigliget-es-a-kornyekbeli-tanuhegyek-meselnok/> Végző letöltés: 2023.04.25)
28. Szászi József ifj. (2022b): Miről mesélnek Szigliget és környékének földrajzi nevei? GeoMetodika 2022 évi második szám. <https://geometodika.hu/2022/06/02/mirol-meselnok-szigliget-es-kornyekenek-foldrajzi-nevei/> Végző letöltés: 2023.04.25)
29. Szászi József ifj. szóbeli közlése: id. Szászi József élete és szakmai munkássága. Szigliget, Végző letöltés: 2023.04.25)
30. Veress D. Csaba (1983): Várak a Bakonyban. Zrínyi Katonai Könyvkiadó Budapest.
31. Wikipedia/Domitianus: https://hu.wikipedia.org/wiki/Domitianus_r%C3%B3mai_cs%C3%A1sz%C3%A1r - Végző letöltés: 2023.04.25)
32. Wikipedia/Galerius: https://hu.wikipedia.org/wiki/Galerius_r%C3%B3mai_cs%C3%A1sz%C3%A1r - Végző letöltés: 2023.04.25)
33. Wikipedia/Margitvonal (2023): Végző letöltés: 2023.04.25
34. Wikipedia/Probus: https://hu.wikipedia.org/wiki/Probus_r%C3%B3mai_cs%C3%A1sz%C3%A1r - Végző letöltés: 2023.04.25
35. Zách Alfréd (1974): A Balaton időjárása és éghajlata. In: Tóth Kálmán (szerk.) Balaton monográfiája. Panoráma Kiadó. Budapest

7. Ábrák és táblázat jegyzéke

- 1.ábra: A Szászi Birtok logója és jelmondata a birtok honlapján
(Forrás: <https://szaszibirtok.hu/> Végső letöltés: 2023.04.25)
- 2.ábra: A Badacsonyi borvidék (Forrás: [Borászportál.hu Badacsonyi borvidék](https://www.boraszportal.hu/badacsonyi-borvidek)
<https://www.boraszportal.hu/magyarorszag-borvidekei/badacsonyi-borvidek-6>
Végső letöltés: 2023.04.25)
- 3.ábra: Csodálatos kilátás nyílik a Szent György-hegyen, a Szászi Birtok szőlőiből
Szigliget erdős csúcsaira (Forrás: <https://szaszibirtok.hu> Végső letöltés: 2023.04.25)
- 4.ábra A Tapolcai medence és határai (Forrás: Góczán L 1960.)
- 5.ábra: A Badacsony földtani felépítése és kőzetei (Forrás: Jugovics L. 1968)
- 6.ábra: A Tapolcai-medence és környékének talajai (Forrás: Dömsödi J. et al. 1984)
- 7.ábra: A Balaton és közvetlen környékére jellemző átlagos napfénytartam, hőmérséklet és csapadék eloszlása (Forrás: Zách A. et al. 1974)
- 8.ábra Sekély kód ereszkedett a tanuhegyek köré (Forrás: Időkép
<https://www.idokep.hu/hirek/sekely-kod-telepedett-a-tanuhegyek-kore> Végső letöltés:
2023.04.25)
- 9.ábra: Szigligeten gyűjtött manna kabóca (*Cicada orni*). (Fotó: Szászi J ifj. 2020)
- 10.ábra: A szigligeti Antal-hegyen élő szúrós csodabogyó (*Ruscus aculeatus*) (Fotó: Szászi J. ifj. 2021)
- 11.ábra Egy villa rustica rekonstrukciója (Forrás:
[https://www.eastmeonhistory.org.uk/content/catalogue_item/model-of-roman-villa-at-stroud-](https://www.eastmeonhistory.org.uk/content/catalogue_item/model-of-roman-villa-at-stroud)
Végső letöltés: 2023.04.25)
- 12.ábra: Hegyesd vára Matthias Greischer metszete (Forrás: <https://varlexikon.hu/hegyesd> -
Végső letöltés: 2023.04.25)
- 13.ábra: Csobáncvára G. Turco metszete 1569-ből (Forrás: <https://varlexikon.hu/csobanc>)
Végső letöltés: 2023.04.25)
- 14.ábra: Szigliget vára G. Turco metszete 1569-ből (Forrás: <https://varlexikon.hu/szigliget>)
Végső letöltés: 2023.04.25)
- 15.ábra: A Balaton vélhető legnagyobb kiterjedése (Forrás: Cholnoky J, 1918 nyomán Szászi J. 1997)
- 16.ábra: A Rákóczi szabadágharc idején játszódó legendás „Tenkes kapitánya” filmsorozat egyik jelenete: a labancok betörnek egy borospincébe (Forrás:
https://m.blog.hu/ho/hogyvolt/image/Tenkes/Embervad%3%a1szat_5.JPG
Végső letöltés: 2023.04.25)
- 17.ábra: Szigliget 1792-ből származó térképének részlete (Forrás: Szabó T. A. 2023)
- 18.ábra A Badacsonylábdiban épült egykori Ranolder-pince (Forrás:
https://index.hu/urbanista/2019/05/09/badacsony_pince_badacsonytordemic_ranolder-pince_villapark/ Végső letöltés: 2023.04.25)
- 19.ábra: A Badacsonyt ábrázoló képeslap a „boldog békeidőkben”: a háttérben szépen megmunkált szőlők láthatók Végső letöltés: 2023.04.25)
19. ábra: Badacsonyi szüret (1943) (Forrás: Fortepnan, fotót adományozó: Kovács Györgyi
<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=Badacsony> Végső letöltés: 2023.04.25)
20. ábra: Badacsonytomaji pince (1943) (Forrás: Fortepnan fotó adományozó: Kovács Györgyi
<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=Badacsony> Végső letöltés: 2023.04.25)
- 21.ábra: A Magyar Állami Pincegazdaság által forgalmazott

Badacsonyi szürkebarát címkéje (Forrás:

https://www.facebook.com/balatoniretro/photos/a.286044741804420/331624180579809/?type=3&eid=ARB-mgibnfsTaTjh5Tn5J0QxNjDeVp3JSuuf8L2rD0GwQjUMrS5qipp3pbo-2bn-6oJcK0oWX5ybD3GQ&paipv=0&eav=AfYqjSs416tdJHvgr7SgTLdPAo0BawPY67lpB3KLrdBoRYyvEKEVX3diRUZ2J1ET53Q&_rdr Végső letöltés: 2023.04.25

22. ábra: A Badacsonyvidéki Állami Pincegazdaság által palackozott Badacsonyi Szürkebarát (Forrás:<https://www.google.com/search?q=boroscimke+badacsonyi+sz%C3%BCrkebar%C3%A1t&tbm=isch&chips=q:boroscimke+badacsonyi+sz%C3%BCrkebar%C3%> Végső letöltés: 2023.04.25

23. ábra: Csoportkép a Badacsonyvidéki Állami Pincegazdaság szigligeti pincészete előtt. A képen balról a második: nagyapám id. Szászi József pincemester (Forrás: ifj. Szászi József családi fotóalbuma 2023)

24. ábra Badacsony 2022. évi havi középhőmérsékletei a sokévi átlaghoz viszonyítva (Forrás. Németh Cs. 2023 MATE SZBKI - Badacsonyi Kutató Állomás, a diagram saját szerkesztés 2023)

25. ábra Badacsonyra 2022. évben lehullott csapadék alakulása a sokévi átlaghoz viszonyítva (Forrás. Németh Cs. MATE SZBKI – Badacsonyi Kutató Állomás, a diagram saját szerkesztés 2023)

26. ábra Badacsony 2022. évi havi napsütéses óráinak alakulása a sokévi átlaghoz viszonyítva (Forrás. Németh Cs. MATE SZBKI - Badacsonyi Kutató Állomás, a diagram saját szerkesztés 2023)

27. ábra MATE SZBKI - Badacsonyi Kutató Állomás (Forrás: <https://naik.hu/szervezeti-egysegek/szbki-badacsonyi-kutato-allomas> Végső letöltés: 2023.04.25)

28. ábra: A minta eloszlása a borfogyasztási és borászati ismeretek alapján (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

29. ábra: A minta eloszlása aszerint, hogy a válaszadó járt-e már a Badacsonyi borvidéken (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

30. ábra: Hol helyezkedik el a Badacsonyi borvidék? A válaszadók véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

31. ábra: Hol helyezkedik el a Badacsonyi borvidék? A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

32. ábra: Melyik népcsoport készített bort először a Badacsonyi borvidéken? A válaszadók véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

33. ábra: Melyik népcsoport készített bort először a Badacsonyi borvidéken? A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

34. ábra: Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról, teljes minta alapján (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

35. ábra: A) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadók véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

36. ábra: A) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

37. ábra: B) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadók véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

38. ábra: B) Elképzelések a termelőszövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)

39. ábra: C) Elképzelések a termelészövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadó véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
40. ábra: C) Elképzelések a termelészövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
41. ábra: D) Elképzelések a termelészövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadó véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
42. ábra: D) Elképzelések a termelészövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
43. ábra: E) Elképzelések a termelészövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadó véleménye: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
44. ábra: E) Elképzelések a termelészövetkezeti gazdálkodásról. A válaszadók véleménye: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
45. ábra: A bio bor követelményei, teljes minta lapján (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
46. ábra: A bio bor követelményei, a szakmailag tájékozott borfogyasztók körében (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
47. ábra: A bio bor követelményei, alkalmi nem szakértő borfogyasztók körében (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
48. ábra: A bio bor követelményei, nem borfogyasztók körében (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
49. ábra: A) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról. A válaszadók ismeretei: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
50. ábra: A) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról. A válaszadók ismeretei: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
51. ábra: B) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról. A válaszadók ismeretei: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
52. ábra: B) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról. A válaszadók ismeretei: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
53. ábra: C) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról. A válaszadók ismeretei: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
54. ábra: C) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról. A válaszadók ismeretei: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
55. ábra: D) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról. A válaszadók ismeretei: végzettség, férfi/nő és korcsoport szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
56. ábra: D) Ismeretek a klímaváltozás borvidékre gyakorolt hatásáról. A válaszadók ismeretei: borfogyasztás, tartózkodás, nyaralás és helyi lakosság szerint (Forrás: a kérdőív, a diagram saját szerkesztés 2023)
- I. táblázat: A kérdőíves kutatás mintájának eloszlása az alapvető demográfiai tulajdonságok szerint (Forrás: a kérdőív, a táblázat saját szerkesztés 2023)

8. Mellékletek

8.1 Melléklet: Hangodi László történésszel folytatott szakértői mélyinterjú

Tapolca 2023.01.31

1) témakör: Badacsonyi-vidék szőlész-borászata a rómaiak előtti időkben

Egyes források szerint, a fennmaradt régészeti lelet alapján a Balaton északi partján több ezer évvel ezelőtt jelentek meg az első, csiszolt kőszerszámokat használó emberek települései. Vajon az akkori időjárás lehetővé tette a szőlőművelést, illetve kik voltak az első emberek, akik szőlőműveléssel foglalkoztak?

Történelmileg csupán annyi bizonyított, hogy hatezeröttszáz éve a Badacsonyi-vidéken a „*Jengyeli kultúrához*” tartozó, csiszolt kőszerszámokat és kerámiát készítő emberek éltek. Mintegy időszámításunk előtti négy-ötezer évvel, a leletek alapján gabonatermesztéssel és nagyállattartással foglalkoztak, azonban ezekből az időkből konkrét bizonyítékok nem maradtak fenn szőlész-borászatra.

A rézkorban, a késő rézkori „*badeni kultúra*” (vagy más néven Bádén-péceli kultúra) képviselői laktak elszórta a Tapolcai medencében, fennmaradtak leletek Révfülöp, Badacsony térségében és a Szent György-hegy déli oldalán. Ez a népcsoport, vándorló életmódra utaló régészeti leleteket hagyott hátra, s bár feltételezhető, hogy erjeszthettek italokat (valószínűleg gabonából), ünnepi alkalmakra, de szőlész-borászatra utaló leleteket nem maradtak utánuk.

A bronzkor idején már nagyobb számú népesség lakja e vidéket és a késő bronzkorban az úgynevezett „*urnamezős kultúra*” leletei maradtak fenn jelentős számban. Összegezve a rómaiak előtt több viruló mezőgazdasági kultúrát ismerünk a Badacsonyi-vidéken, de sajnos semmi régészeti bizonyíték nem maradt fenn, hogy ebben az időben borászati kultúra is létezett volna.

Az 1938-as Borászati lapokban (Laposa J. 2020 Badacsony a magyar borvidékek ékessége oldalszám: 25) olvasható, egy az i. e. IV-III. században élt badacsonyi kelta népcsoporttal kapcsolatban „...történelmileg is bizonyos, hogy már a római megszállás előtt híres szőlők voltak a Balaton mellékén Badacsonyban...” Vajon igaz-e ez az állítás? Van e bizonyítékunk a szőlőművelésre ebből a korból?

A vaskorban egy kelta civilizáció képviselői lakják hegyeinket. Szent György-hegy, Tapolca és Szigliget térségében több „*állig fegyverzett*” kelta harcosokat sírjait szántottak ki szőlőtelepítéssorán. Sajnos, bár nagyon szépen hangzik ez a Borászati lapokból származó információ. csupán modern legendakeltetésről van szó. Semmilyen régészeti lelet sincs, ami azt bizonyítaná, hogy valaha is ez a harcos kultúra foglalkozott volna szőlész-borászattal.

2) témakör: Badacsonyi-vidék szőlész-borászata a rómaiak idején

A rómaiak korából (i. e. I-V. sz.) már bőséges írásos emlék, illetve renget régészeti leletmaradt fenn a Pannónia provincia területéről. A fennmaradt történelmi források szerint az első igazi mezőgazdasági reformok ebben az időszakban érkeztek el a Balaton partjára. Melyek voltak a legjelentősebb technológiai és logisztikai újítások az ekkor kialakuló villagazdaságok szőlőművelésében, borkészítésében, a rómaiak előtti népek szőlész-borászati munkálataihoz képest?

Kérdésedben néhány szakifejezést kedves túlzásnak érzek. A „*technológiai újítások*” és „*reformok*” helyett, inkább úgy fogalmaznék: „*művelési és termelési eljárások*” a reformok helyett pedig „*mezőgazdasági kultúra*”, megjelenítéséről adoptálásáról és elterjesztéséről

foglalnék állást. A Római birodalom korában a már bizonyítható a Badacsony-vidéken a borászkodás, ebből az időből kézfelfogható „*epigráfiai*” (írásbeli) és kőfaragvány emlékekkel rendelkezünk. A helyben talált római sírköveket hazájukból hozott delfinmotívumok mellett szőlő is díszíti. Kiváló példa erre a Cinikus nemzettség Cania Ingenua sírköve, amit Kékúton találtak.

Kérdésre válaszolva Pannonia provincia romanizációja, mezőgazdasági vonatkozásában, egy nagyon lassú, fokozatos folyamat volt. Pannonia a helyi őslakosokról „*pannonok*” -ról kapta a nevét, és a közhiedelemmel ellentétben nem csak a Dunántúlból állt, hanem kiterjedt a mai Ausztria, Szlovénia, Horvátország, Szerbia, és Bosznia egyes területeibe is. A provinciát a fegyverzaj elhalása után, főként utak mentén betelepülő római polgárok, leszerelt légiósok („*veteranus*”-ok), nyugalmazott hivatalnokok, és egyéb szerencsét próbáló telepesek kezdték el benépesíteni, akik békében éltek az itt élő őslakosokkal. Ezen őslakók a kelta népcsoportokhoz tartozó törzstörzsedékek voltak („*eradiscus*”-ok, „*tauriscus*”-ok, „*scordiscus*”-ok, „*boyuscus*”-ok).

A Balaton felvidéket a boyuscusok lakták, habár nagyon szórványosan. A római fennhatóság megerősödésével, és a romanizáció előrehaladtával itt is elkezdett terjedni a római mezőgazdasági kultúra, aminek már része volt a borászat. Ennek nagyon fontos „műhelyei”, a „*villa rustica*” nevű gazdálkodási és gazdasági épületegyüttesek voltak, amik sorra jelentek meg a Balaton-felvidéken. Jelentésük magyarul „vidéki mezőgazdasági villának” felel meg, de inkább használjuk az eredeti kifejezést. Egy villa rustica szíve a tulajdonos luxusberendezésű lakóépülete, egy „*peristylum*”-os (zárt belső udvart) körül ölelő épülete volt. Ezt vették körül a szolgaszemélyzet szállásai, istállók, és különböző raktárhelységek, műhelyek egyéb gazdasági épületek. Ezen épületegységek, így egy komplex mezőgazdasági egységet alkottak. A Tapolcai-medencében majdnem mindegyik vulkáni tanúhegyünk környékén találhatunk egy-egy ilyen villát, gyakorlatilag hallástávolságra egymástól.

A vizsgált térségünkötől kissé távolabb Nemesvámos-Balácapusztán, található hazánk legszebben feltárt és (mára már szépen restaurált) villa rustica-ja, A fennmaradt padló mozaikjaiból, freskótörzsedékeiből, épületmaradványaiból, és más leleteiből tiszta képet tudunk alkotni a római korban alkalmazott szőlészeti technológiáiról. Az itt található freskók és freskótörzsedékek 4-5m magas fákra, farácsra lugas jelleggel futtatott szőlőről szüretelő alakokat láthatunk, és a villa pincéje is csodásan fel lett tárva, ahol jelenleg kancsókat, agyagtojásokat és ivó kelyheket állítanak ki. Ezek voltak tehát a mezőgazdasági kultúrában történt, romanizáció által hozott újítások.

A kor szőlész borászati logisztikájában a legfontosabb romanizációs tényező a római úthálózat volt. A bor minden korban fontos kereskedelmi érték, és a pannóniai borkereskedelem fontos része volt a pannóniai gazdaságnak: útmenti fogadók, erődök számára nem volt az a bormennyiség, amit nem lehetett volna értékesíteni. A mai Badacsonyi borvidék területe nem csak a szőlészeti-borászat számára volt kedvező adottságokkal rendelkező hely, hanem nagyon jól kiépített úthálózata is volt. Itt futott át ugyanis az Aquincumból Aquilleiába vezető egyik provinciális főútvonal, ami az őskor végétől használva volt és meghatározó útvonal maradt a mai napig, ekkortájt Via Italica néven ismerték, manapság a borvidéken átvezető szakasza a 77-es főút. Ennek a Via Italica útnak köszönhető Tapolca feltételezett római ősenek, Cezariánának születése. Már akkor is Cezaria volt a központja a Tapolcai-medence vulkáni tanúhegyeit behálózó római úthálózatnak. Ezen utaknak néhány végpontja manapság víz alatt van, ugyanis a római időkben, más klimatikus viszonyok uralkodtak ezen a vidéken, és a Balaton vízszintje jóval alacsonyabb volt a maihoz képest.

Domitianus császár által hozott: az új szőlészetek telepítését megtiltó rendeletét egyesek a római kor szesztilalmaként emlegetik. Mi erről a véleményed? Mennyire találod betartathatónak ezt a törvényt egy olyan határvidéki, provinciában, mint ami Pannonia?

Tekintettel arra, hogy ebből a korból és erre vonatkozó pannóniai írott forrásokkal nem rendelkezünk, erre pontos választ nem tudok adni, de ez a császári rendelet nagy törést vagy visszaesést nem okozhatott a pannóniai borászat terén. Mivel azonban Pannónia határvidéki provincia volt, két nagy háborút is elszenvedett, ami nagymértékben visszavetette a bortermelést és a szőlőművelést.

A „markomann” és „szarmata” háborúk idején a Duna mentén húzódó limesen át a Barbaricum irányából betörő kvádok és markomannok, mindkét esetben vereséget mértek a határvédő római erőkre, Bár ebben a időszakban a légiók még képesek voltak visszavonulni újra szerveződni és később visszaverni az inváziókat. Sajnos azonban a barbár betörések okozta pusztítás évekre visszavetette a provinciát. Ezrével hullottak azok, akik nem tudtak időben elmenekülni, továbbá a pusztítás célpontjai voltak az épületek és egyéb kulturális emlékek, amiket felgyújtottak és leromboltak. Tehát a törvény nem fogta vissza a pannóniai szőlész-borászatot, de a háborúk miatt azt többször kellett újrakezdeni.

3) Témakör: Badacsonyi-vidék szőlész-borászata Róma bukása után

Róma bukása, az egykori Pannonia provincia területein csaknem teljes technológiai regresszióval okozott a mezőgazdaságban. Véleményed szerint a kora középkorban a rómaiak által ide hozott szőlészeti technológiák is elvesztek?

Róma az i. u. 409. században, belátta, hogy Pannonia katonailag tarthatatlan, ezért a provincia katonai és polgári közigazgatása kivonult, átadva a provinciát az Attila vezetésével előretörő hunoknak. Ezzel véget ért a Badacsonyi-vidéken is a több évszázados római uralom és a népvándorlás kora következett. Az i. u. 409. évet követően, csak az i. u. XI századból maradtak fenn az itteni szőlőművelésről szóló források. Ha ezt a két évszámot egymás mellé tesszük egyértelművé válik, hogy semmiféle római hagyományokon nyugvó szőlészeti kultúra nem maradt Róma kivonulása után. Tehát nyugodtan használhatjuk a mezőgazdasági technológiára a regresszió kifejezést, mivel egy borasztóvérzivataros időszak következett. Elüldözték a rómaiakat a hunok, majd utánuk jöttek a gótok. A gótokat követték a longobárdok majd azokat az avarok. Az avarok ellen fellázadtak a szlávok, és a szlávok által meggyengített avarok maradékát a frankok győzték le. A népvándorlás évszázadaiban valószínűleg nem volt mód, az intenzív művelést igénylő szőlészeti- és borászatra. Tehát, hipotetikusán feltételezhetjük, hogy nem tűnt el teljesen a szőlőművelés és borkészítés ezen a vidéken, de nemez volt az a történelmi időszak, ami ennek kedvezett volna.

Egyes Róma bukásával foglalkozó irodalmak, apokaliptikus képeket festettek a sorra elvesztett provinciák sorsáról. Hogyan ment végbe a Pannonia provincia bukása, egy átlagos északbalatoni borászati villagazdaságot birtokló római polgári család szemszögéből?

Nézzük meg a Kékúti példát! Szép és aktuális példa, Dr. Csák Árpád volt a feltárója, és leírta feltárásának tapasztalatait, mellyel komoly tapasztalatokat és tényeket nyújt nekünk ebben a kérdésben: a Kékúti melletti hegy oldalában, egy dűlőúton megközelíthető az általa feltárt villa rusticának a helyszíne, (a romok manapság ismét föld alatt vannak). Az itteni leletek alátámasztják, amit az írásos emlékekből tudunk: Pannonia bukásakor nem volt szó semmiféle „hollywoodi apokalipszistról”, pánikszerű menekülésről, hanem szép tervezett kivonulásról beszélhetünk. A kékúti villa név szerint nem ismert keresztény ura, szépen kipakolta villáját, minden felhasználható és értékes berendezési tárgyával együtt elköltözött Itáliába, csupán a leg súlyosabb és használhatatlanabb tárgyakat hagyva hátra. Sajnos a rómaiak távozásával az a tudásmód és szőlészeti és borászati szakértelem is eltávozott, amit ők képviseltek. Ezt követően az egymást követő a népvándorlások zavaros, vérrontásokkal és menekülésekkel teli korszakában, lehetetlen, hogy bármiféle szőlő kultúra megmaradhatott volna. Nyugodtan

kijelenthető tehát, hogy a rómaiak után befejeződött a Tapolcai-medence területén is befejeződött a borkultúra.

4) Témakör: Badacsonyi-vidék szőlész-borászata az államalapítás idején

A magyar honfoglalás után éppolyan kulturális változás ment végbe a Tapolcai-medencében akárcsak a rómaiak kivonulása után. A történelmi forrásokból tudjuk,–hogy a honfoglalást követően a Lád és Kál nemzetség telepedett le a mai Badacsonyi-vidéken. Vajon hozhattak-e magukkal keletről szőlészeti-borászati kultúrát honfoglaló őseink?

Sajnos a honfoglaló magyarok „keleti borkultúrájáról” szóló forrásaink, ködös, délibábos, romantikus mesék. Ha a valódi történelmi tényeket nézzük: X. század legelejére tehető, amikor e tájat a magyarok szállásterületeikhez csatolták. Ekkor érkezik ide és települ le egy magyar seregrész, Berengar észak-itáliai lombard király katonai megbízatásának teljesítve Ismert vezetőik voltak Vérbulcsú (a Lád nemzetségből) és Kál horka (aki a nemzetség névadója volt), róla kapja nevét a Káli-medence. Kál az ország harmadik legfontosabb tisztségét a „horka”, másnéven „harka” tisztségét viselte, Honfoglaló magyarok három tisztségviselője: a „kende”, a „gyula” és a „horka” volt. A kende volt a szakrális és politika vezető, a gyula a katonai vezető és a horka pedig a bírói hatalmat gyakorolta. Ebből az időszakból a helyi leleteink nagy része harcos sírlelet, semmi nyoma sincs a szőlőkultúrára utaló leleteknek. A szőlőről és borról szóló első hiteles forrásokra várnunk kell, mivel a XII. század legelejéről maradtak fenn az első írott források a Balaton-felvidéki borkultúráról. A leghitelesebb forrásunk ebből a korszakból az Atyusz nemzetséggel kapcsolatos. A kor egyik legtehetősebb, a királyi Megyer törzssel rokonságban álló nemesi családja volt az almádi apátság kegyura. Fennmaradt az almádi apátság alapítólevele II. István korából. tehát a XII. század legelejéről, ebben történik először említés a szőlőművelésre.

Szent István királyunk adományozási révén jelentős földbirtokok (bene szőlőterületek) kerültek egyházi kézbe és borászattal foglalkozó forrásaink nagy része egyházi vonatkozású. Milyen újításokat, fejlesztéseket hozhatott a szőlészeti munkálatokba az akkortájt frissen kialakuló egyházi borászati kultúra?

Való igaz, hogy ekkortájt nagyon jelentős szőlőterületeket is birtokol az egyház, amely háromféle birtoklásra oszlik: a döntős többségű püspökségi birtok, illetve, káptalani birtok és szerzetes rendi birtok. Arányában nézve ezen három típusú egyházi birtok volt a domináns a világi (királyi és nemesi) birtokokkal szemben. Az esetek többségében az írott forrásaink ebből a korszakról, birtokadományozási oklevelekből, periratokból (bűnesetek leírásából) állnak, és ezek a források termelési eljárásokról, szőlészeti kultúrákról teljesen hallgatnak. Termésátlagokról és egyéb a művelésmódra következtetni engedő forrásokról leghamarabb a XVI. század végétől vannak feljegyzések.

5) Témakör: Badacsonyi-vidéki szőlész-borászata a középkorban

A XII.-századtól egyre nagyobb területeket foglaltak el a magyar egyházi és világi (királyi és nemesi) szőlőbirtokok. Az egyházi tulajdonban lévő szőlők közül melyik voltak a jelentősebb bortermelő körzetek a középkori Magyarország területén?

Mint az előbb említettem, kezdetben az egyházi szőlőbirtokok domináltak, majd i. u. XV. századra ez kiegyenlítődik, sőt a birtokstruktúra átalakulása miatt a nemesi szőlőbirtokok lesznek többségben. Részben békésen, adásvétellel, részben erőszakos módon ragadták el a nekik megtetsző szőlőterületeket a saját katonai erővel nem rendelkező védtelen egyházi tulajdonosoktól. Néha visszamenőlegesen legalizálták ezeket a birtokszerzéseket.

A török hódoltság alatt még bonyolultabb lett a szőlőbirtokok helyzete a határ menti úgynevezett „kettős hódoltsági területen”. Ilyen terület volt a Tapolcai-medence területe is, bár magyar kézben voltak és a Csobánc és a Szigligeti várai által „védett” falvak jobbágysági kettős adóztatástól szenvedtek: mivel a török kézen lévő Veszprém, és Székesfehérvár főtisztjei ugyanúgy behajtották az itt termő szőlő és bor után az adót mint a magyar földesurak. Ekkor már az itt termő finom borok fontos központi szerepet kaptak. Eleinte az idevezényelt török főtisztek (basák és bégek) kezdetben még „*mustmézként*” kérték a borban fizetendő adót. Később a török hódoltsági területen (gyakran magyar anyától) született főtisztek (a vallási előírások ellenére) már borban kérték az adót, és ugyanúgy ittak, mint egy magyar vitézek.

6) Témakör: Badacsonyi-vidéki szőlész-borászata a középkorban

Az Árpád-ház kihalását követően „I. Károly magyar király” (korábban „Anjou-házi Károly Róbertkét” emlegette a történetírás) elsőként hozott rendelet szőlőtelepítést serkentésének céljából, Utána több „vegyes-házi királyunk” (Mátyás királlyal bezárólag) további adókedvezményekkel igyekezett felvirágoztatni a bortermesztést hazánkban. Lehet-e összefüggés ezen rendeletek és a klimatikus viszonyok romlása. az úgynevezett „középkori kisjégkorszak” között?

Határozottan állíthatom, hogy nincs a kettő között összefüggés. Ugyanis a „középkori kisjégkorszakot” egy „középkori melegkorszak” előzte meg a mi szőlőtermesztésnek is nagymértékben kedvezett. Csak az i. u. XVI. század második felétől - utolsó harmadától romlott le nagyon az időjárás, majd csak az i. u. XVII század első harmadának végére kezdett el javulni. Az évi átlag hőmérséklet több fokkal alacsonyabb volt, a tél általában novembertől márciusig tartott, sok hóval és nemcsak az álló-, de folyóvizek is befagytak. A nyarak hűvösek voltak. A napsütéses órák számának csökkenése nemcsak a gabonatermés feltételeit rontotta, de a szőlők sem értek be, mint korábban. Nagyon hosszú esős periódusok követték egymást, a tél rettenetesen kemény volt. Megnőtek a vízzel borított területeink, a Balaton a legmagasabb vízszintjét ekkor érte el, a mainál 3-5 méterrel magasabb volt a tó vízszintje szigetté téve a Tihanyi félszigetet és részben szigligeti és fonyódi vulkáni tanúhegyünket. A Balaton évszázados vízszint ingadozásai mintegy fokmérője volt a Badacsonyi- és a Balaton-vidékének éghajlatváltozásának. Azonban a kedvezőtlen klimatikus viszonyok nem csupán a mezőgazdaság hanyatlását okozták, hanem olyan borzalmas járványokkal járt mint a pestis és a kolera. Ez a klimatikus és egészségügyi viszonyok valóban nem kedveztek a szőlőtermesztésnek.

Több a török vész időszakával foglalkozó borászati vonatkozású forrásban a szőlőterületek birtoklásáért folytatott pereskedésekről, vagy egyenesen egyházi, és nemesi borospincék végvári vitézek általi kifosztásáról szól. Ráadásul a népesség, ha tehette elmenekült a felváltva portyázó törökök és magyar vitézek elől. Valóban ennyire súlyos lehet-e a helyzet, vagy lehettek békésebb időszakok, ahol virágozhatott a szőlőművelés?

Valóban súlyos volt a helyzet. Állandó életveszélyben éltek az itt élő emberek, szablyát kötöttek a szőlőmunkákhoz, mert az értékesítés (rabszolgatartás) céljából történő emberrablás mindennaposnak számított. Ráadásul a fennmaradt periratokból kitűnik, hogy a Badacsonyi-vidékének két neves és a végvári harcokban kimagasló végvári vitéze Gyulaffy László (a csobánci vár) és Magyar Bálint (a szigligeti vár) kapitánya, valóságos „magánháborút” vívtak egymás ellen kölcsönösen sarcolva egymás jobbágyságait, ami nagyban gátolta a békés szőlőművelést. Ezen felül ne felejtjük el, hogy a törökök és magyar vitézek mellett még az úgynevezett „szabad hajdúk” is sanyargatták a népet. Ezek „önfenntartó” törvényen kívüli bűnelkövetők bandái voltak.

Szerencsére akadtak, viszonylag békésebb időszakok is, amelyek alkalmasabbak voltak a szőlőművelésre. A drinápolyi békétől a „tizenöt éves háború” kezdetéig van pár évtizedes békés időszak, illetve a Vasvári békekötéstől (1664) és a 1683 évi „nagy török támadás” közötti időben.

7) Témakör: Badacsonyi-vidéki szőlész-borászata XVIII. századtól

A XVIII. századi források szerint ugrásszerű növekedéssel járt a szőlész-borászati tevékenység Dr. Laposa József „Badacsony a magyar borvidékek ékessége” című könyve szerint a század közepére négy-ötszörösére nőtt a termésmennyiség. Milyen tényezők állhatnak ennek az óriási előre lépésnek a hátterében: népesség megnövekedés, technológiák, fejlettebb társadalmi viszonyok?

Szinte mindegyik számításba jöhet, de ez az „ugrásszerű növekedés” kifejezés, egy kis pontosítást igényel. A korábbi háborús évszázadokhoz képest valóban „ugrásszerű” a statisztikai változás, de ez időben annyira nem volt olyan gyors folyamat, három okból kifolyólag:

Egyrészt, a XVIII. század elején a Rákóczi szabadságharc alatt végig vonuló seregek mindkét oldalról borzasztó pusztítást végeznek az ártatlan lakosságon. Nyomukban a fizikai pusztításon kívül ott ismét feltámadtak a járványok. Ez esetben kettő is, a pestis az embereket pusztította és a párosujjú patás haszonállatokat a „száj- és körömfájás” járvány. Tudni kell, hogy ebben a korban a legfőbb „igavonó állat” nem a ló, hanem az ökör (kiherélt bika) volt. Így a már eleve megtizedelt lakosság további népesség csökkenése mellett ez azt eredményezte, hogy kevés megmaradt embernek kellett az ekét húznia, mert nem volt igavonó állat. Miután a pestis az egyik évről a másikra kidühöngte magát, és 1713-ra eltűnt (egy korabeli feljegyzésekből fennmaradt: „*Atya Úr Isten itt alig van élő ember*”).

Az elmúlt századok iszonyú pusztítását az szemlélteti a be legjobban, hogy a török kor előtti viszonylag sűrű településszerkezethez képest ötször kevesebb falu maradt fenn a Tapolca-medencében. A népesség pusztulás részbeni pótlását szolgálta egy tervezett népesség betelepítés, amelyet adókedvezményekkel is támogattak és a betelepítésekben az Esterházy család járt élen. A német területekből főként sváb telepeseket hozattak akkora számban, hogy két új „sváb falu” is létrejött: Hegyesd és Sáska. Jöttek még katolikus horvát szerencsét próbáló betelepülők, megjelen minimális számban az olasz népesség: dél-tiroli és észak-itáliai területekről, aki főleg szőlőművesek voltak

Az adókedvezményekkel támogatott újratelepítés hírére megindul a zsidóság betelepülése, akik a térségben bekapcsolódnak a bor nagykereskedelmébe. Például a Leszner család így lett 150 éven belül a badacsonyi borokkal való kereskedésből többszörös milliomos. Sokszínűvé válik a társadalmi élet, és valóban beindul a gazdasági fejlődés: sorra épülnek az utak, hidak, kastélyok és templomok és fókuszálva a borászatra, ekkor épül a Szent György-hegyen Tarányi-présház és Leszner-pihenőház (a Szászi Birtok szomszédságában). Emelkednek a szőlők termésátlagai, egyre több bort állítanak elő. bár a minőség ekkortájt még ingadozó: Az egyik hiteles forrás a Káptalantóti plébániának a „*Historia Domus*” (a faluban történekről, az egymást követő plébánosok kézzel írott könyve) szerint: „...*az idej termés nem volt igazán jó minőségű, élvezete helyett alkalmasabb lenne, a rabok vallatására használni, a Zalaegerszegi fenyítőtörvényszék börtönében.*”

8) Témakör: egy veszprémi püspök badacsonyi szőlész-borászati tevékenysége a XIX. században

A XIX-században épült meg Badacsony két meghatározó borászati épülete, Ranolder János Püspök által építtetett Ranolder Ház, és a Ranolder pince. Ranolder János püspök legendás szőlész-borászati munkásságáról több hiteles forrás is beszámol. Eötvös Károly hatalmas termésekről, a kor legjobb borászati technológiáiról számol be, és idézem: „Badacsonyi kéknyelű bora, és Somlyai aszúja kétszer olyan drága volt, mint a legdrágább ötputtonyos tokaji.” (Laposa J. 2020 Badacsony a magyar borvidékek ékessége 59.) Ranolder püspök sikeres szőlész-borászati tevékenysége több kérdést is felvetnek.

Első kérdésem: honnan volt a tisztelt püspöknek ilyen elsőrangú borászati tudása?

Erről nincsenek pontos információink, de ehhez elég annyit tudni, hol született a Püspök úr? - Pécs! Meggyőződésem, hogy belenevelődött és gyermekkorától kezdve itta magába a borászati tudás és a szőlő szeretetét. Majd minden személyes építkezése szőlőhegyhez kötődik, legyen az kastély vagy keresztállítás. Számára a rábízott több évszázados egyházi birtokok és szőlőbirtokok fejlesztése személyes ügy volt.

A sikerekhez az is minden bizonnyal hozzájárult, hogy a veszprémi püspökség területei a mai Badacsonyi borvidék második legjobb fekvésű területei voltak, egyedül az Esterházy család dűlői feküdtek jobb helyen. A korabeli forrásokból kiderült, hogy a Ranolder pincében a legfejlettebb borászati eljárást alkalmazták, kényes figyelemmel a minőségre, mivel a püspöki udvartartása, nemcsak hazai, de nemzetközi jelentőséggel is bíró udvartartás volt. Magasrangú egyházi méltóságok, világi tisztviselők, politikusok fordultak meg nála és már akkor is a diplomácia fontos kelléke volt a finom badacsonyi bor. Tehát ő több volt, mint egy püspök: mind egyháztörténeti, mind kultúrtörténeti, karitatív, mind borászati és szempontból maradandót alkotott.

Második kérdésem mi lehetett az oka, hogy így beleszeretett a Badacsonyba, Csupakba és a Balaton-felvidékbe?

Erre nem tudok konkrét választ adni, mert ez nem derül se Eötvös Károly írásaiból, se az ő tollából megmaradt írásos emlékekből. Szerintem Badacsony és a Csupak lankái és hegyekre felkúszó szőlők Pécs városának hasonló látképét, hangulatát idézhették fel a püspökben. Ne felejtjük el, hogy tiszta időben a badacsonyi Ranolder kerestről csodálatos panoráma nyílik a környező hegycsúcsokra. Úgy érzem ennél több magyarázat nem is kell.

Harmadik kérdés: bár a fenti idézet egy „Somlyai aszút” említ, más forrásokból kiderült, hogy badacsonyi aszút is készítettek. Tehát ebben az időben elterjedt volt az aszú készítés Tokaj-Hegyaljai borvidéken kívül is?

Nem vagyok borász így csak magánvéleményemnek tudok hangot adni. Azonban szerintem tévesszen meg a leírásban szereplő „aszú” szakkifejezés és véletlenül se vonjal párhuzamot a Tokaji aszú és e között. Ebben a korban gyakran használták ezt a kifejezést, a kései szüretelésű jó minőségű, exkluzív édes desszertborok leírására. Szerintem bátran elképzelhetjük, hogy ebben az esetben is egy ilyen borról lehetett lehet szó.

8.2 Melléklet: Id. Szászi Endre borással folytatott szakéri mélyinterjú

Hegymagas 2023.03.15

1. Témakör: Melyek voltak a Szászi birtok indulásának körülményei?

Szakmai pályafutásomat a 1985-ben kezdetem el Badacsonyvidéki Állami Gazdaság Badacsonylábdiban található pincészetében (ez az egykori Ranolder pince). Ezt követően 1995-től otthagyva a vállalatot egyéni vállalkozóként folytattam szőlész-borászati tevékenységemet. A privatizációt követő kedvező termőföldvásárlási feltételek között – termőföldvásárlási hitellel – kezdtük együtt felségemmel a birtok építését. 1999-ben 1,8ha-on telepítettünk szőlőt, ekkor költöztünk a birtokra, majd 15ha-ra növeltük a szőlőterületet a fenti hitelkonstrukcióval 2001-ben. A teljes napfogyatkozást 1999.08.11.-én az épülő családi ház 1 m magas falai mellől néztük. Az első három év – amely rendkívül kedvező száraz, meleg évjárat volt, kedvezett a még gyerekcipőben járó biológiai növényvédelmünknek. A kedvezőtlen fajta- és korösszetételt, valamint a régi támrendszert folyamatosan fejlesztettük, javítottuk. A kezdetektől bioműveléssel gondoztuk a területeinket. Az átállási időszak 3 év, mire termőre fordultak az új telepítések addigra megkaptuk a bio minősítést a Biokontroll Hungária Kht.-től, mint ellenőrző szervezettől. Igénybe vettük a telepítési- és szerkezetváltási támogatásokat; művelőeszközöket és erőgépeket vásároltuk; feldolgozó és tároló-rendszert pályáztunk meg és építettünk ki.

2) Témakör: Mik voltak a bioművelés előnyei és hátrányai az elmúlt 22 év alatt?

Az előnyök az élhető természeti környezet, a változatos flóra és fauna megőrzése; olyan gazdálkodási forma kialakítása, amely fenntartja a talaj termőképességét, a szőlőültetvény oxigénkibocsátása egy fiatal erdőével egyenértékű. Nagyszüleink hagyományának tudatos és a jelen kutatási eredményekre támaszkodó vívmányokkal alkalmazásával vegyes megőrzése a szőlőművelésben, tájhasználatban. A nagyszüleim rézgálccal és kénnel védekeztek a szőlő betegségei ellen, rafiával kötözköztek, kapával irtották a gyomot, az állataik trágyájával trágyázták a szőlőt, a venyigével gyűjtötták be, a törkölyt kihordták a szőlősorba; teljes körforgás valósult meg, nem voltak szintetikus szerek, nem volt veszteség. Sokan nem is értették, mit akarunk a szőlővel, miért kapáltatjuk kézzel? Az első években olyan sok levelibéka jelent meg a házunk körüli ültetvényben, ami a nádasban járva is feltűnő lett volna, visszatelepültek az apró vadvirágokmagokat fogyasztó madarak, a szőlőben is fészkelnek. A talaj minősége jelentősen javult, van olyan ültetvényünk, ahol a sorközben csattogó számooca és törpenószirrom is előfordul. Hosszan tudnám még mesélni a változatos élővilágunkat. A szőlőtermés mennyisége és a gazdaságosság kérdésében nem jelent különbséget véleményem szerint a bioművelés. Azokban az években, ahol termés kieséssel kell számolnunk, minden más gazdálkodónak is veszteségei vannak. A gázolaj árának növekedése egyaránt sújt mindenkit. A kézimunka igényünk nagy, ez az utóbbi időszakban egyre nehezebb feladat elé állítja a gazdaságot, amit részben innovatív megoldásokkal (kapálást kiváltó eszközök, tőkőzművelők újabb generációjának beszerzése), részben gyakornoki programmal kívánunk a jövőben megoldani. A növényvédelemben a számítógépes előrejelzés, a csapadékmennyiségek mérésén alapuló precíz növényvédelem a jövő – ez azonban nem csak a bioművelésre igaz, de számunkra a kijuttatható rézmennyiség korlátozása miatt is szükséges a precíziós növényvédelem.

5) Témakör: Megfigyelhető-e a birtok huszonkét éves tapasztalata alapján globális felemelegedés? Ha igen, milyen klimatikus változásokat figyeltek meg a gazdaság területein?

Esőként a klimatikus változás indikátoraként a „mannakabóca” megjelenését kell megemlítenem. 2001-ben Szigligeten az Antal-hegy déli lejtőjén termő szőlőnkben lehetett először hallani a mediterrán eredetű mannakabóca jellegzetes hangját, jelezve, hogy melegszik az éghajlat. (Innen származik a Szászi Birtok a minőségi védjegyeként szolgáló „Kabócas” fantáziaineve.)

Továbbá egyre gyakrabban tapasztaljuk meg klímánk szélsőségesé válását: A szülők és nagyszülők elbeszélései szerinti száraz, szinte csapadékmentes nyarakat és a Badacsonyi borvidéken 100 évente előforduló jégverést csak az első 5 évben tapasztaltuk meg. 2004-ben rekord mennyiségű csapadék hullott tavasszal, a Badacsony és a Szent György-hegy szigetként emelkedett ki a környező lápvidék 2 hónapig tartó összefüggő víztükréből. Ez a nagy mennyiségű csapadék 2010-ben és 2014-ben is megismétlődött, a 2014-es évben a nyárra húzódott át – 2/3-os termés kiesést okozva. A jégverések gyakorisága megnőtt, több évben - 2015, 2016 - előfordulva, a mikrocellákban lezúduló jégverés az adott szűkebb területen teljes termés kiesést okozott (Badacsony déli oldala, szigligeti hegyek) A szélsőséges időjárási jelenségek: nagy erejű szélvihar, homokvihar, néhány óra alatt lezúduló 60mm eső; gyakoribbá váltak. Egész telepítés esett áldozatul egy-egy ilyen vihar során. A kései fagyok a szőlőtermő területek magasságában két alkalommal okoztak kárt a szőlőben a hajtásnövekedési időszakban, egy alkalommal hullámszerűen a Szent György-hegyen itt még regenerálódni tudott a szőlő; egy alkalommal a Hajagos-hegyi szőlőterületen, ahol teljes termés kiesést is okozott. A szüreti időszakban előforduló rendkívül magas hőmérsékleti viszonyok – szeptember, október – kánikulai hőmérséklete, amely 20 évvel ezelőtt és az azt megelőző időszakban néhány rendkívüli napra korlátozódott az ma már szinte minden évben több héten át jellemző. A fenti meleg őszi időszak kedvező hatása az, hogy a seregélyek még találnak természetes rovar-táplálékot: a környező réteken táplálkoznak és nem támadják a szőlőültetvényeket. Az utóbbi 4-5 évben csak a legkésőbbi szüreti időszakban volt szükség a seregélyek riasztására.

6) Témakör: Milyen eszközök állnak rendelkezésére a bioművelés során a klimatikus változások kivédésére?

A metszés, hajtásválogatás, csonkázás során a szellős lombfal kialakítása hatékonyabbá teszi a növényvédelmet egy csapadékos évben is. A metszés terméskorlátozó technikája egyben lényegesen ellenállóbbá is teszi a növényt a klimatikus változásokkal szemben. A fiatal ültetvények visszafogása, terméskorlátozása különösen fontos, így a szőlőnövénnyel a mélyre hatoló gyökérzet kifejlesztésére koncentrálnak, amely tovább segíti az aszályos időszakok átvészelését. A csonkázás idejének megválasztásával a csonkázás előtti lomb részben megvédheti a megtartani kívánt lombfalat a jégveréstől. A jégverést követően a kisebb sérülések hámosító hatású lombtrágyával kivédhetőek. A szárazság kevésbé veszi igénybe a bogyó növekedése idején a szőlőültetvényt, ha a gazdálkodás során terméskorlátozással élük, zöldválogatást alkalmazunk. A nagy erejű, rövid idő alatt lezúduló csapadék ellen kiváló védelmet nyújt a talajtakarás, a növényborítottság. A minden második sor feltörése mellett (vegetációs időszakon kívül) megtartott természetes, pillangósokban gazdag talajborítás az egyik módszerünk; a meredekebb ültetvények teljes talajborítottsága a másik módszerünk a fenti problémákra. Vegetációs időben nem történik kultivátorozás. A száraz időszakokban a sorközök mulcsolása alacsony növénymagasság mellett történik; a csapadékos időszakokban a mulcsolás és a vele felszabaduló tápanyagok a növény fenológiai igényeivel összehangoltak. A jégverés megelőzésében a 2 éve bevezetett országos jégkár megelőző rendszer reményre ad okot. A magas hőmérséklet a szüreti időszakban a hajnali és néhány óra alatt leszervezett szüretekkel védhető ki, így még alacsony hőmérsékleten tartható a bekerülő szőlőmennyiség. A seregélyek elleni védelemben a klimatikus változásokon kívül a ragadozómadár-árnyformák

szőlősorok fölé történő belógatásával és a sólyom hangját utánzó „csipogókkal” is védekezünk. A melegedő éghajlat kivédésében az alkalmazkodni képes új klónok is megfontolandók, az ültetvény telepítés ill. újratelepítés során a kutatóintézeti tapasztalatok figyelembevételével kell választani fajtát. A gombabetegségeknek ellenálló fajták a bor kéntartalmának további csökkentését ill. elhagyását is lehetővé teszik majd.

Fogyasztási, társadalmi változások az elmúlt 22 év alatt?

Bioborunk első megjelenésekor nagy elvárásaink voltak a piac és a fogyasztók irányában, de a vinotékánkban, mint célközönségben nem volt nagy igény a bioborokra. A helyben történő eladás során nem volt mérhető hatása annak a ténynek, hogy minősített bioborral rendelkezünk. A korábbi időszakban a fogyasztók nem szereztek jelentős pozitív tapasztalatokat a bioborokkal, kissé bizalmatlanok voltak az egész termesztési technológia és borászati technológia iránt. Többet ért a nevünk által kivívott tényleges tapasztalat a fogyasztókban, az évek során kialakult törzsvásárlók és a kóstolási tapasztalat (mindkét helyi vinotékánkban kóstolás alapján is lehet választani) a piaci helyzetünk kialakításánál, mint az a tény, hogy a borunk bio minősítésű. A versenyeken, megmérettetésekben egyenlő feltételek mellett bírálták el borainkat a konvencionális borokkal; csak az országos ill. nemzetközi bioborversenyeken küzdöttünk kizárólag bioborokat tartalmazó mezőnyben.

A tudatos borfogyasztás olyan szintje, hogy a fogyasztóink már a biominősítésre is figyelnek csak az utóbbi 5 évben érkezett el. Reneszánszukat élük a természetes, bio, biodinamikus irányzatok; kézműves technológiák, hangsúlyozottan vegán és természetes termékek.

A COVID járvány idején mindenki jobban figyelt az egészségére, a 20 éve folytatott gyakorlatunk és beérett minőségi és mennyiségi kapacitásunk beérlelte a gyümölcsét; biztos nagykereskedelmi piacra találtunk akkor, amikor a lezárások miatt a vinotékákat zárva kellett tartani és sem a saját vendéglásunk sem az általunk ellátott vendéglátóhelyek nem működtek.

7) Témakör: Milyen technológiai változások mentek végbe birtok termelésében az elmúlt huszonegy évben?

Minden téren nagy változásokat éltünk át ez alatt az időszak alatt. A tanulmányaim során csak a nagyüzemi borászati technológiával ismerkedtem meg. Az első munkahelyem a Badacsonyi pincegazdaságnál volt.

Az első telepítésünk csak kézi technológiájú volt, a támrendszerünk kizárólag fa volt, szintén kézzel telepítettük, még a támoszlopok égetését is magunk végeztük. A kapálás, a csonkázás kézzel történt.

A következő telepítésnél már lézer vezérelt telepítő géppel dolgoztunk, a nevelő pálcákat is a gép helyezte ki. Nagy pontosságú sorvezetést tett lehetővé, amit akkor értékeltünk igazán, amikor az első csonkázó eszközünket használni tudtuk benne. A vezérdrót kivezetése is gépi segítséggel történt, ez a későbbi támrendszer telepítést nagyban megkönnyítette.

A tőközművelő – agrofer piccoló tőközművelő – munkája is csak egy precíziósan telepített, fém támrendszerű ültetvényben vezérelhető biztonságosan – a fém pálcák térítik ki a tőke útjából a kapákat.

Az első szüretnél még nem rendelkezünk modern feldolgozó eszközökkel – a minőségi feldolgozás hiányában nem tudtuk azt a potenciált kihozni a borokból, amelyre képesek lettek volna. Csak hordóink voltak, hordós érlelésű borokkal. 2002-ben tudtuk olyan technológiai fejlesztést végrehajtani, amellyel már a termést gyorsan és kíméletesen (bogyózó, pneumatikus prés), hűtött körülmények között (hűtököpenyes tartályok) erjesztve tudtuk feldolgozni. A teljes feldolgozási sor tiszta körülményeket biztosított.

A borvidéken hagyományos fehér szőlőfajták használata mellett kísérleteztünk a cabernet sauvignon, pinot noir, csókaszőlő fajták telepítésével; ami nagyobb fajtaválasztékot, szélesebb vásárlókört eredményezett. Az olyan kisebb piaci szegmensű termékek, mint habzóbor, pezsgő,

narancsbor előállításával is bővítettük. A dűlőszelektált borok iránt is megnőtt az érdeklődés, a gazdaságunkban hagyományosan külön szedett olaszrizling tételeinket érdemes hangsúlyozni. A hatékonyság növelésében a kézi eszközök felváltása modern palackozó és dugózó, címkéző egységekre szintén nagy lépés volt; jelentős kézimunka erőt tudtunk más munkaterületekre átcsoportosítani.

8) Témakör: Milyen károkat okozott a szőlőművelésben a korábbi „szocialista mezőgazdaság”, a környékbeli TSZ-ek gazdálkodási tevékenysége?

Amikor a korábbi magyar Dutra traktorokat leváltották a TSZ-ekbe szánt MTZ traktorok. Szántóföldre és szőlőültetvénybe ugyanaz a gép jutott, amikor a 2,2m széles sorközzel rendelkező ültetvényekben akarták ezt alkalmazni, akkor nem a traktoron változtattak, mint az olaszok, hanem minden második sort kivágtak. Az ültetvény szőlő volt a nyilvántartásban, a kieső termést műtrágya mennyiségi növeléssel akarták fokozni. A betonoszlopok alkalmazása a sorvégeken azt eredményezte, hogy ahogy a szüretelő kombájnt ráeresztették ezekre a sorokra – tönkretette a gépet. A mi szőlőterületeink megvásárlásakor már a betonoszlopokat elhordták, csak a kivágott sorok nyoma maradt.

A teraszos művelésű parcellákat felhagyták, elakácosodtak, a minőségi szőlőterületek elvesztek (sokszor örökre, mert ma már erdők vannak egyes teraszokon), a szőlőművelés a sík területekre és a heglábakra szorult.

9) Témakör: Milyen a „Badacsony-specifikus fajták”, kéknyelű és rózsakő múltja, jelene és jövője?

A kéknyelű, mint jelentős múltra visszatekintő fajta, amely a jelenben is megállja a helyét. A „rózsakő” szőlőfajta a jelen és jövő nagy lehetősége. Tudomásul kell venni, hogy a szőlőterületeink (országosan) mérete alapján volumenben nem tudjuk felvenni a versenyt sem Franciaországgal, sem Spanyolországgal, csak minőségi borokkal tudunk a világpiacon és az európai piacon jelen lenni. A minőségi borok: bio borok, vulkanikus borok (például a narancsbor) az amire még mindig nyitott a közönség, és a saját magyar piacunk is. A jelenben és jövőben a hungarikum fajták termelését kell előtérbe helyezzük, mert ezekből a fajtákból szeretnének a fogyasztók is a minőségi tételleket megvásárolni. A „vulkanus” szintén erre a borvidékre kinemesített szőlőfajta. Ezekben a fajtákban látom személy szerint a borvidék kitörési pontjait. Kéknyelű ültetvény telepítéséhez elengedhetetlen a porzó fajta ültetése – erre a rózsakő ideális, bora izgalmas, vulkanikus jegyekkel rendelkezik. A telepítésük ösztönzése támogatási formákkal fontos lenne.

10) Témakör: Honnan származik az új brand a Szászi Birtok jelmondata, melyet én is szakdolgozatom mottójának választottam?

A szőlőbirtokunk tudatos mennyiségi és minőségi fejlesztésével eljutottunk arra a pontra, hogy egy olyan új „brandet” alakítsuk ki, amely egyszerre fejezi ki: a birtokunk természetbarát (ökológiai) művelési módját és az általunk termelt bioborok minőségét. Ezért fectük fel a régi „Szászi Pince” helyett az új „Szászi Birtok” nevet. Ennek az új névnek a megfelelő „dízájnnal” megjelenített formája lett egyben a birtok „logója”. Ez a logó jelenik meg a boros címkéktől a reklám prospektusokig bezárólag mindenhol. A brand részeként két (szubjektív és objektív) okból választottuk a „Körül vegy a teroir” jelmondatot.

A szubjektív oka, hogy a Tapolcai-medence szívében a Szent György-hegy déli fekvésű lankás szoknyáján épült a családi házunk és a birtok központja, ahonnan csodálatos panoráma nyílik

mind a keletre a Badacsonyra, mind délre a szülőfalum Szigliget erdős csúcsaira, mind a nyugatra, a Keszthelyi hegységre (ahol szintén vannak szőlőink).

Az objektív oka, hogy birok szőlői a Badacsonyi borvidék legjobb részein fekszenek, ott, ahol a természet létrehozta e borvidék semmivel össze nem téveszthető „*terroirját*”. Azaz borászat nyelvén azt a felismerhető, egyedi jelleget, illat- és ízvilágot, amely itt e csodálatos tájban: a kőzet, talaj, mikroklíma és domborzati fekvés megismételhetetlen találkozásából jön létre.

8.3 Melléklet: Kérdőív a Badacsonyi borvidékről

Nemed?

Életkorod?

Lakóhelyed, (megye szerint)?

Legmagasabb iskolai végzettséged?

Mennyire tartod magad tájékozottnak a borkészítés, szőlőtermesztés és borász történelmi ismeretek terén?

Jártál-e már a Badacsonyi borvidéken, és ha igen milyen céllal?

Hol helyezkedik el a Badacsonyi borvidék?

Szerinted melyik népcsoport készített bort először(!) a Badacsonyi borvidéken?

Szerinted az alábbi hatások közül, melyik volt jellemző a termelőszövetkezeti gazdálkodásra a Badacsonyi borvidéken?

Az alábbiak közül melyik szőlőfajta született a Badacsonyi Kutatóintézet berkein belül?

Szerinted mik a követelményei a BIO bornak? (Több helyes választ is találsz.)

Az alábbi, klímaváltozás miatt Badacsonyan bekövetkező hatások közül szerinted mi igaz?

Neked mi az az egy szó, ami a badacsonyi borokról eszedbe jut?

9. Köszönetnyilvánítás:

Elsőként köszönet jár Dr. Szőke Barna Árpád konzulensemnek, hogy végül elvállalta szakdolgozatom témavezetését. Valamint köszönöm Nyitrai Dr. Sárdy Diánának a korábbi sokéves türelmét és konzulensi közbenjárását.

Ez úton is köszönöm MATE SZBKI - Badacsonyi Kutató Állomás munkatársaitól kapott segítséget, kifejezetten Németh Csaba klimatikus kutatási anyagát.

Ugyanígy nagyon köszönöm családi barátunknak Hangodi Lászlónak és édesapámnak id. Szászi Endrének a két szakértői mélyinterjúban adott kimerítő és szakmailag alapos válaszait.

Legfőképpen köszönettel tartozom, keresztapámnak ifj. Szászi Józsefnek, aki végtelen türelmével, és önzetlen munkájával, kitartó ösztönzésével és szakmai tanácsaival lehetővé tette számomra egy szakmailag korrekt szakdolgozat megszületését. Továbbá nagyon köszönöm unokatestvérem Szászi Áron, szakmai tanácsait melyekkel nagyban hozzájárult a kérdőíves közvélemény-kutatásom statisztikai feldolgozásához és kiértékeléséhez.

Ugyanakkor köszönet jár szüleim és testvéreim számára is, akiknek bátorítása, szeretete, segítése és türelme volt szakdolgozatom legfőbb inspirációja.

10. Függelékek

10.1 Eredetiségi, hozzáférési és szellemi tulajdonkezelési nyilatkozat

NYILATKOZAT

a. szakdolgozat eredetiségéről nyilvános hozzáféréséről és

A hallgató neve: Szászi Endre Ferenc
A Hallgató Neptun kódja: KLIGKP
A dolgozat címe: A Badacsonyi Borvidék és a Klimaváltozás a borvidékre
A megjelenés éve: 2023
A konzulens tanszék neve: Borászati tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdonkezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: 2023 év 05 hó 02 nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

10.2 Konzultációs nyilatkozat

KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

A Szászi Endre Ferenc (név) (hallgató Neptun azonosítója: KLIGKP)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre
javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 2023. év 05. hó 02. nap

Badacsony

[Handwritten Signature]
Belső konzulens

DR. SZÖKE BARNA

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.